

ΜΗΝΙΑΙΟ ΛΑΟΓΡΑΦΙΚΟ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ

ΧΡΟΝΙΚΑ ΤΟΥ ΠΟΝΤΟΥ

ΟΡΓΑΝΟ ΤΩΝ ΠΟΝΤΙΩΝ

ΧΡΟΝΟΣ ΠΡΩΤΟΣ
ΤΕΥΧΟΣ ΤΡΙΤΟ

ΕΚΔΙΔΕΤΑΙ ΑΠΟ ΤΟ ΣΥΛΛΟΓΟ ΠΟΝΤΙΩΝ "ΑΡΓΟΝΑΥΤΑΙ-ΚΟΜΗΝΟΙ."
ΑΘΗΝΑ ΝΟΕΜΒΡΙΟΣ 1943

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΚΥΡΙΟ ΑΡΘΡΟ

Τῆς Διεύθυνσης Καλή ἀρχή . . . . . σελ. 57

ΙΣΤΟΡΙΑ-ΓΕΩΓΡΑΦΙΑ

Δημ. Γατοπούλου Αἱ ἡγεμονικαὶ οἰκογένειαι τοῦ Ποντιακοῦ Ἑλληνισμοῦ 58
Μυρώδη Δημητράκοπούλου Οἱ Φοίνικες στὴ Σινώπη 60
Χ. Α. Μουρατζανίδη Οἱ ἀετοὶ τῆς Σάντας 61

ΛΟΓΟΓΡΑΦΙΑ-ΓΛΩΣΣΑ

(Δ. Κ. Π.) Σταυριώτη Τῆ Τρίχας τὸ γεφύρ' 63
Πάνου Χ. Ἀργυροπούλου Τὸ ποντιακὸ χαμόγελο 67
Π. Β. Ὑψηλάντη Δεισδαιμονίες καὶ ἀνέκδοτα Χαλδίας (Ἀργυρόπολης) 68
Ξ Ξενίτα Ἀνέκδοτα Κοτυώρων καὶ περιοχῆς 70
(Δ. Κ. Π.) Σταυριώτη Ἀνέκδοτα Σταυρί 71
Ι. Τ. Παμπεύκη Ποντιακὰ ποικίλα 72

ΣΥΓΧΡΟΝΗ ΠΟΝΤΙΑΚΗ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ

Ἡλ. Α. Τσιρηνίδη «Τ' ὄρωμαν» καὶ «τὸ γράμμαν» 76

ΖΩΗ ΚΑΙ ΚΙΝΗΣΗ

Τῆς Διεύθυνσης Προκήρυξη πρώτου διαγωνισμοῦ. Ἐπιτακτικὸ καθήκον. Καλὴ εὐκαιρία. Ἐκτακτὲς συνεισφορές. Μιά εὐγενικὴ χειρονομία. Παράδειγμα γιὰ μίμηση. Γιὰ τὶς ἀπορροές ποντιακῆς οἰκογένειας 77
Ι. Παπαδοπούλου Γεώργιος Κ. Βαλαβάνης 78
Θ. Κ. Θεοφυλάκτου Ἰωάννης Μαλιούμογλους 79
Τῆς Διεύθυνσης Ἡ ἀύξηση τῆς τιμῆς τοῦ περιοδικοῦ μας. Γνώμες καὶ κρίσεις γιὰ τὸ περιοδικὸ μας 80

Προφορὰ τῶν συμβατικῶν τοῦ ποντιακοῦ κειμένου

α = (πολὺ ἀνοιχτὸ ε) φθόγγος ἀνάμεσα στὰ φωνήεντα ε καὶ α. ρ = ὅπως τὸ γαλλικὸ eu. ζ = ὅπως τὸ γαλλικὸ j. κ = ὅταν εἶναι μπροστὰ σὲ α, ε καὶ i, ὅπως τὸ γαλλικὸ q στὶς λέξεις quelle ἢ qui. Ὅταν εἶναι μπροστὰ ἀπὸ α, ο καὶ ου, ὅπως τὸ γαλλικὸ c στὶς λέξεις carte, contre, coudre. ξ = ὅπως στὸ γαλλικὸ kch. π = ὅπως τὸ γαλλικὸ p. σ = ὅπως τὸ γαλλικὸ ch. τ = ὅπως τὸ γαλλικὸ t. χ = ὅπως τὸ γαλλικὸ ch. ψ = ὅπως τὸ γαλλικὸ rch. γ = ὅπως στὴ συλλαβὴ ga, ἔστω καὶ ἂν εἶναι μπροστὰ ἀπὸ i. κ = ὅπως τὸ γαλλικὸ g στὴ λέξη guerre. π = ὅπως τὸ γαλλικὸ b. τ = ὅπως τὸ γαλλικὸ d. χ = τραχιά προφορὰ ὅπως στὸ ἄχ, ἔστω κι ἂν εἶναι μπροστὰ ἀπὸ i. Ἡ ρηματικὴ κατάληξη -αύ, -εὐ προφέρεται ἀβ, ἐβ καὶ ὄχι ἀφ, ἐφ. Τὸ ἄτονο i σὲ νεοελληνικὸ δίφθογγο προφέρεται σὺν ἡμίφωνο: ξάι, νάϊλοι, ἐφτάει, κρούει. Τὸ η σὲ τούρκικες λέξεις προφέρεται βαθύ, ἀνάμεσα στὸ φθόγγο i καὶ ου.

Σημείωση. Τὰ παραπάνω συμβατικὰ γράμματα γιὰ τὴν ἀπόδοση τῆς προφορᾶς, γιὰ τεχνικοὺς λόγους, δὲν μπόρεσε νὰ παρουσιάσουν ὁμοιομορφία. Ἡ ἔλλειψη αὐτῆ θὰ τακτοποιηθεῖ μόνις τὸ ἐπιτρέψουν οἱ περιστάσεις. Γιὰ τὸν ἴδιον λόγον τὰ συμβατικὰ γράμματα ἀπαδίνονται μόνον μὲ στοιχεῖα τῶν 40.

ΧΡΟΝΙΚΑ ΤΟΥ ΠΟΝΤΟΥ

ΜΗΝΙΑΙΟ ΛΟΓΟΓΡΑΦΙΚΟ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ
ΟΡΓΑΝΟ ΤΩΝ ΠΟΝΤΙΩΝ

ΕΚΔΙΔΕΤΑΙ ΑΠΟ ΤΟ ΣΥΛΛΟΓΟ "ΑΡΓΟΝΑΥΤΑΙ - ΚΟΜΗΝΗΟΙ,"

ΧΡΟΝΟΣ Α'. ΤΕΥΧΟΣ 3 - ΝΟΕΜΒΡΙΟΣ 1943
ΓΡΑΦΕΙΑ, ΜΕΝΑΝΔΡΟΥ 4 - ΤΗΛ. 29.193

ΣΥΝΔΡΟΜΕΣ, ΕΠΙΣΤΟΛΕΣ, ΑΓΓΕΛΙΕΣ, ΑΝΑΚΟΙΝΩΣΕΙΣ ΤΙΜΗ ΤΟΥ ΤΕΥΧΟΥΣ
ἀπευθύνονται στὸ Διευθυντὴ τοῦ περιοδικοῦ, Μενάνδρου 4, Ἀθήνα. ΑΥΤΟΥ ΔΡΑΧ. 5000

ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ
ΞΕΝ. Κ. ΑΚΟΓΛΟΥΣ
(ΞΕΝΟΣ ΞΕΝΙΤΑΣ)
ΤΑΜΙΑΣ
ΑΔΚ. ΚΟΓΚΑΛΙΔΗΣ
ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΤΗΣ
ΝΙΚ. ΑΠΑΤΣΙΔΗΣ

ΚΑΛΗ ΑΡΧΗ

Ὅπως παντοῦ καὶ πάντα δὲ λείπουν ἀπὸ κάθε προσπάθεια οἱ δυσκολίες οἱ προβλεπόμενες, ἀλλὰ προπαντὸς καὶ οἱ ἀπρόβλεπτες, ἔτσι καὶ στὴν ἔκδοσιν τοῦ περιοδικοῦ μας εἶχαμε νὰ ἀντιμετωπίσουμε παρόμοιες δυσχέρειες.

Οἱ περιστάσεις, ποὺ περισσότερο ἀπὸ κάθε ἄλλη φορὰ ἦσαν καὶ ἐξακολουθοῦν νὰ εἶναι ἀνώμαλες, μεγάλωσαν καὶ πλήθειναν τὶς δυσκολίες αὐτές. Κοντὰ στοὺς εὐλόγους δισταγμοὺς γιὰ τὴν ἀνάληψη μιᾶς τόσο μεγάλης εὐθύνης, πρόβαλλε καὶ ἡ δυσκολία τῆς ἐπικοινωνίας μὲ τοὺς συνεργάτες ποὺ θὰ μπορούσαν νὰ τροφοδοτήσουν τὴν ὕλη τοῦ περιοδικοῦ μας, καθὼς καὶ τὸ πρόβλημα τὸ οἰκονομικὸ τῆς ἐγγραφῆς συνδρομητῶν καὶ τῆς ἀποστολῆς τοῦ φύλλου στὶς ἐπαρχίες.

Ὅσο βρισκόμαστε στὴν εὐχάριστη θέση νὰ παρουσιάσουμε σήμερον τὸ τρίτον μας τεύχος.

Ἡ πίστη τοῦ Συλλόγου μας καὶ ἡ πεποίθησή του στὴν ἀναγκαιότητα τοῦ ἔργου, μὲ τὴν ἀρμονικὴ συναντίληψη τῆς «Εὐξείνου Λέσχης» τῆς Θεσ/νίκης καὶ τῶν ἄλλων ποντιακῶν ὀργανώσεων,

Οἱ ἐνθαρρυντικὲς παρορμήσεις τοῦ Διευθυντῆ τοῦ Λογογραφικοῦ Ἀρχείου τῆς Ἀκαδημίας καὶ ἡ εὐγενικὴ καλοσύνη τῶν καθηγητῶν μας, ποὺ μαζί μὲ τὶς συνεργασίες τους στὸ πρῶτον

μας τεύχος μᾶς ἔδωκαν καὶ τὶς πολὺτιμες ὁδηγίες μὲ τὰ διδάγματα τῆς σοφίας καὶ τῆς πείρας τους,

Ἡ συγκινητικὴ προθυμία τῶν συνεργατῶν μας ποὺ ἔσπευσαν νὰ μᾶς παρασταθοῦν καὶ νὰ προσφέρουν τὴ συμβολή τους στὴν ὠραία προσπάθεια.

Ὁ ἐνθουσιασμός, τέλος, μὲ τὸν ὁποῖον ὑποδέχτηκαν καὶ ὑποστήριξαν καὶ ὑποστηρίζουν τὸ περιοδικὸ μας ὕλικῶς καὶ ἠθικῶς οἱ συμπατριῶτες μας καὶ οἱ ἄνθρωποι τῶν γραμμάτων, Ὅλα αὐτὰ μαζί, λιγότεψαν τοὺς δισταγμοὺς καὶ παρεμέρισαν κάμποσον τὶς δυσκολίες καὶ τὰ ἐμπόδια.

Ἡ Διεύθυνση τῶν «Χ. τ. Π.» αἰσθάνεται βαθιὰ τὴν ὑποχρέωση νὰ εὐχαριστήσῃ ὄλους, γιὰ τὴ βοήθεια καὶ τὴν ἐνίσχυση ποὺ εἶχε ἀπὸ τὸν καθένα ξεχωριστὰ.

Ἐτσι ἔγινε ἡ καλὴ ἀρχή. Ὅμως ἔχομε ἀκόμα μπροστὰ μας ἐμπόδια ποὺ πρέπει νὰ ὑπερπηδηθοῦν, ὥσπου νὰ περάσουμε τὴ μεγάλη θεομηνία ποὺ ἐξακολουθεῖ νὰ ταλαιπωρεῖ ὀλάκακι τὴν ἀνθρωπότητα.

Εὐτυχῶς ὄλες οἱ ἐνδείξεις μᾶς πείθουν πὼς καὶ στὴ μελλοντικὴ δύσκολη προσπάθειά μας μπορούμε νὰ στηριχθοῦμε πάλι στὴν πρόθυμην ἐνίσχυση ὄλων τῶν καλῶν συνεργατῶν καὶ συμπατριωτῶν μας, στοὺς ὁποίους θὰ ἀνήκει ἡ τιμὴ γιὰ τὸ ἔργο ποὺ συντελεῖται.

ΙΣΤΟΡΙΑ - ΓΕΩΓΡΑΦΙΑ

ΑΙ ΗΓΕΜΟΝΙΚΑΙ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΙ ΤΟΥ ΠΟΝΤΙΑΚΟΥ ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΥ

Β' ΟΙ ΑΠΟΓΟΝΟΙ ΤΟΥ ΠΟΝΤΙΟΥ ΗΓΕΜΟΝΟΣ ΤΗΣ ΜΟΛΔΑΥΙΑΣ ΚΩΝ. ΜΟΥΡΟΥΖΗ

Του κ. ΔΗΜ. ΓΑΤΟΠΟΥΛΟΥ

Εν από τα σπουδαιότερα διοικητικά κατορθώματα του Ποντίου ηγεμόνος της Μολδαυίας Κωνσταντίνου Μουρούζη (1) ήτο τό ότι υπήρξεν ὁ πρῶτος ηγεμὼν ποῦ ἠδυνήθη νά χαλιναγωγήσῃ τὰς αὐθαιρεσίας καὶ τὰς πιέσεις τῶν Μπογιάρων, ἐπὶ τοῦ λαοῦ τῆς χώρας του. Διὰ νὰ συγκρατήσῃ τὰς παρεκτροπὰς τῶν, ὁ Μουρούζης ἠναγκάσθη νὰ λάβῃ αὐστηρὰ μέτρα καὶ νὰ τιμωρήσῃ ἀκόμη καὶ διὰ τῆς ποινῆς τοῦ θανάτου, ἀλλὰ τὰ μέτρα του ἐπέτυχον καὶ ἐπέφερον σημαντικὴν ἀνακούφισιν εἰς τὸν καταπιεζόμενον λαόν.

Ἡ ἡγεμονία τοῦ Κωνσταντίνου Μουρούζη εἰς τὴν Μολδαυίαν διήρκεσε μέχρι τοῦ 1782. Ὁ Ἀθανάσιος Ὑψηλάντης γράφει ὅτι κατὰ τὸ ἔτος τοῦτο ἀπεμακρύνθη ὁ Μουρούζης τῆς ἡγεμονίας τῆς Μολδαυίας κ' ἔγεινε Μπογδάν-Μπέγης (ἡγεμὼν τῆς Μολδαυίας) περὶ τὰ τέλη Μαΐου ὁ Ἀλέξανδρος Μαυροκορδατός.

Μολοντί ὁ Κωνσταντίνος Μουρούζης ἔγινεν ἔκπτωτος τοῦ θρόνου του, τὴν φθῆν, ὅμως, εἶχεν ὡς δικαίως ὡστε, ἐπὶ τῆς διενέξεως δύο ἡγεμόνων—κατὰ Ὑψηλάντην—τοῦ Καρτζᾶ καὶ τοῦ Μιχαὴλ Σούτσου, ὁ τότε Μ. Βεζύρης εἶπε :

— Ἀς κρίνῃ τὴν ὑπόθεσιν, ὡς πρακτικὸς, ὁ πρῶτος αὐθέντης τῆς Μολδαυίας Κωνσταντίνος Μουρούζης!

Ἀργότερα, κατὰ τὸν ἴδιον συγγραφέα, ὑπεράφη κατὰ τὸ 1785 ὁ διορισμὸς του εἰς τὴν ἡγεμονίαν τῆς Βλαχίας, ἀλλὰ δὲν ἐπραγματοποιήθη λόγω μεγάλων ἀντιζηλιῶν. Ἐπειτα, κατὰ τὸ 1787 ὁ πανίσχυρος Μαυρογένης ποῦ διαρίσθη, ὡς γνωστὸν, καὶ ἀρχιστράτηγος τῶν Ὀθωμανῶν, ὑποψίασθη εἰς μήπως, σὺν τῷ χρόνῳ, ἡγεμονεύσῃ εἰς τὴν Βλαχίαν ὁ Κωνσταντίνος Μουρούζης ἐπέτυχε, διὰ δωροδοκίας, τὴν ἐξορίαν του εἰς τὴν Τένεδον.

Ἀπὸ τὴν ἐξορίαν ὁ Μουρούζης ἐπανήλθε κατὰ τὸν Ἀπρίλιον τοῦ ἐπομένου

ἔτους καὶ προσεβλήθη ἐξ ἀποπληξίας καὶ τὴν 1ην Μαΐου τοῦ ἰδίου ἔτους ἀπέθανε.

***

Αὐτὸς ἐν συντομίᾳ, ὑπῆρξεν ὁ βίος τοῦ Ποντίου ἡγεμόνος Κωνσταντίνου Μουρούζη, τὸν ὁποῖον οἱ βιογράφοι του ἐμφανίζουν ὡς ἀνδρὰ αὐστηρῶν ἠθῶν, εἰς τὸν δημόσιον καὶ εἰς τὸν οἰκογενειακὸν του βίον.

Κατὰ τὸν Οἰκονόμον, ὁ Μουρούζης ἀνέβρεψε καὶ ἐμόρφωσε τέσσαρας υἱούς, διαπρέψαντας καὶ τιμηθέντας διὰ μεγάλων ἀξιοματίων. Ἐξ αὐτῶν μόνον ὁ πρῶτότοκος ἀπέθανεν ἐκ φυσικοῦ θανάτου. Οἱ λοιποὶ τρεῖς ὑπῆρξαν θύματα τοῦ πατριωτισμοῦ τῶν καὶ τοῦ εἰλικρινοῦς ζήλου τῶν περὶ τὰ καθήκοντά των.

Ἡ ἐξαιρετικὴ φροντίς τοῦ Κωνσταντίνου Μουρούζη διὰ τὴν ἀνατροφήν τῶν παιδιῶν του διακρίνεται εἰς τὴν κάτωθι περικοπὴν τοῦ σοφοῦ συγγραφέως Οἰκονόμου τοῦ ἐξ Οἰκονόμων :

«Τὶς δὲν ὁμολογεῖ μετ' εὐφημίας τὴν ἀσκον φροντίδα καὶ προθυμίαν τοῦ μεγαλοπρεπεστάτου ἡγεμόνος Κωνσταντίνου τοῦ Μουρούζη, τὴν ὁποίαν ἐδείξε περὶ τὴν προσήκουσαν ἀνατροφήν καὶ παιδείαν τῶν ἰδίων αὐτοῦ τέκνων; Τὶς δὲ πάλιν ἀγνοεῖ τὴν θεοσέβειαν καὶ μεγαλοφροσύνην καὶ τῶν ἄλλων ἀρετῶν ἐκείνου τὰ παραδείγματα τὰ ὁποῖα ὑπῆρξαν οἱ παῖδοι καὶ πλησιέστατοι τῶν ἡγεμονικῶν αὐτοῦ γόνων διδάσκαλοι;»

Ἐκ τῶν υἱῶν τοῦ Κωνσταντίνου Μουρούζη πρῶτότοκος ὑπῆρξεν ὁ Ἀλέξανδρος Μουρούζης γεννηθεὶς περὶ τὰ μέσα τοῦ 18ου αἰῶνος καὶ ἐκπαιδευθεὶς, εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν, μετ' ἰδιαιτέρους διδασκάλους τοὺς ὁποίους ἐξέλεγε καὶ ἐπλήρωνε πλουσιοπαρόχος ὁ πατήρ του. Κατὰ τὸν βιογράφον τῶν Μ. Διερμηνέων, Σταματιάδην, ὁ Ἀλέξανδρος Μουρούζης ἐγγώριζεν ἀριστὰ Ἑλληνικά, Λατινικά, Γαλλικά, Ἰταλικά, Ἀραβικά, Περσικά καὶ Τουρκικά.

«Ἦτο—γράφει ὁ Σταματιάδης—βαθύφρων, νοσηρὸς, ἐπιστήμιον, χρηστότητι τρόπων καὶ θεοσεβεία σεμνυνόμενος. Ποδὸς δὲ λαὸν ἐξησκημένον περὶ τὴν πολιτικὴν, δι' ὃ καὶ ἀπελάμβανε μεγίστην παρὰ τοῖς Τούρκοις ἐπόλησιν τούτων ἔνεκα, ὅτε ἐπέστη ἀνάγκη νὰ συνομολογήσωσιν οἱ Τούρκοι εἰρήνην μετὰ τῶν Χριστιανικῶν Δυνάμεων, μετὰ τῶν ἄλλων ἐξελέξαντο καὶ τὸν Ἀλέξανδρον Μουρούζην ὡς τοὺς ἀντιπροσωπεύοντες ἐν Σιστοβίῳ καὶ Ἰασιφ τῆς Μολδαυίας.»

Λόγω τῆς ἐκτάκτου μορφώσεώς του, ὁ Ἀλέξανδρος Μουρούζης διαρίσθη Μέγας Διερμηνὸς τῆς Πόλης. Εἰς αὐτὸν, κατὰ

τὸν Σταματιάδην, ὀφείλεται κατὰ μέγα μέρος, ἡ συνομολογήσις εἰρήνης, διὰ τῆς ὁποίας ἐτερμολογήθη ὁ αἱματηρὸς μεταξὺ Τούρκων καὶ Γερμανορῶσων πόλεμος καὶ τότε ἀκριβῶς, ὁ Σουλτάνος, τοῦ ἔδωσε τὴν ἡγεμονίαν τῆς Μολδαυίας, μεταβιβάσας τὸ ἀξίωμα τοῦ Μ. Διερμηνέως εἰς τὸν νεώτερον ἀδελφὸν του Γεώργιον (2).

***

Ὅταν ἔγινε ἡγεμὼν τῆς Μολδαυίας ὁ Ἀλέξανδρος Μουρούζης, πρῶτα πρῶτα ἐφρόντισε νὰ ἐπουλώσῃ τὰς πληγὰς ποῦ εἶχεν ἐπιφέρει, μέχρι τῆς ἐποχῆς ἐκείνης ὁ καταστρεπτικὸς πόλεμος.

Ταυτοχρόνως εἰργάσθη μετὰ δλας του τὰς δυνάμεις καὶ ἐπέτυχε ν' ἀποκαταστήσῃ τὴν τάξιν καὶ τὴν ὁμαλὴν διοίκησιν εἰς τὸ ἐσωτερικὸν τῆς χώρας του καὶ ἔπειτα ἠσχολήθη εἰς τὰ δημόσια ἔργα καὶ τὸν καλλωπισμὸν τῶν πόλεων τῆς Μολδαυίας.

Ἐνα ἀπὸ τὰ σημαντικώτερα ἔργα του ὑπῆρξεν ἡ ὑδρεύσις τοῦ Ἰασιφ, χάριν τῆς ὁποίας μετέφερον ἐκ μακρῶς ἀποστάσεως ἄφθονα ὕδατα εἰς τὴν πρωτεύουσαν τῆς ἡγεμονίας του ἡ ὁποία μέχρι τῆς ἐποχῆς ἐκείνης ὑπέφερον ἐκ τῆς ἐλλείψεως ὕδατος. Ἑλληὴν ποιητῆς τῆς ἐποχῆς ἐκείνης—τοῦ ὁποίου δὲν περιεσώθη τὸ ὄνομα—διερμηνεύων, τὴν εὐγνωμοσύνην τῶν κατοίκων τῆς πόλεως, ἔγραψε καὶ ἐχάραξε, κάτω ἀπὸ τὸν μαρμάρινον λέοντα ἐκ τοῦ στόματος τοῦ ὁποίου, εἰς τὸ κέντρον τῆς πόλεως ἔφρρεν μέγας κρουνοὺς ὕδατος, τοὺς ἐξῆς χαρακτηριστικoὺς στίχους : (3).

«Εἰς τὸν κῆλον τῶν ζωῶν εἶμαι λέων φλογερὸς κ' εἰς τὴν πόλιν Ἰασιφ ὕδραρχος ὄμοστος. Ἐκεῖ φλόγας, ἐδῶ θάλασσας, ἐκεῖ πῦρ, ἐδῶ νερόν ἐξορροῦμαι καὶ χύω ἀπὸ φάρυγγα ἔσθον. Ὅλην μ' ἀλλάξῃ τὴν φύσιν ὁ τῆς πόλεως ἀσπὴρ ὁ Ἀλέξανδρος Μουρούζης—τῶν ὕδατων ὁ δοτήρ!»

Εἰς τὴν ἡγεμονίαν τῆς Μολδαυίας ὁ Ἀλέξανδρος Μουρούζης δὲν ἔμεινε ἐπὶ μακρὸν χρονικὸν διάστημα. Κατὰ τὸ 1793 μετετέθη εἰς τὴν ἡγεμονίαν τῆς Βλαχίας ὅπου—γράφει ὁ Φωτεινός—ἐδιοίκησε καλῶς καὶ πρὸς μὲν τοὺς ἀρχοντας ἐφέρετο μετὰ ἀγάπην καὶ εὐνοίαν, τιμῶν καθ' ἑκάστην αὐτοὺς καὶ βοηθῶν ποικιλοτρόπως ἕκαστον, κατὰ τὸν χαρακτῆρα του πρὸς δὲ τὸν λαὸν ἐδείκνυεν ἀγάπην καὶ δικαιοσύνην, ὅσον οὐδεὶς ἄλλος ἡγεμὼν.

Ὁ Ἀλέξανδρος Μουρούζης εἶχε τρεῖς υἱούς, ἐξ ὧν οἱ δύο πρωτομάρτυρες τοῦ Ἀγῶνος ὑπὲρ τῆς ἑλληνικῆς ἀνεξαρτησίας, δηλαδὴ ὁ Κωνσταντίνος καὶ ὁ Νικόλαος, περὶ τῶν ὁποίων ἐπίσης θ' ἀσχοληθῶμεν.

Ἐπιφανέστατος, ὅμως, ὑπῆρξε καὶ ὁ ἀδελφὸς τοῦ Ἀλεξάνδρου Δημήτριος (υἱὸς τοῦ Κωνσταντίνου) ὅστις κατὰ τὸν Οἰκονόμον

νόμον, ἐκρεουργήθη κατὰ τὸ 1812, «κατὰ τὴν ἐπάνυτον ἡμέραν τῆς εορτῆς τοῦ Μεγαλομάρτυρος Δημητρίου, ζήσας ἔτη τεσσαράκοντα καὶ τέσσαρα».

Ὁ Δημήτριος Μουρούζης διαρίσθη Μέγας Διερμηνὸς τῆς Πόλης κατὰ τὸ 1808. Ἀλλὰ πρὸ τοῦ διορισμοῦ του, εἶχε μεγάλην ἐπιρροὴν καὶ ἰσχύον εἰς τοὺς ἐπισήμους Τούρκους τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Ὁ Κούμας ἔγραψεν ὅτι μεγάλην ἐπιρροὴν ἔσκει ὁ Δημήτριος Μουρούζης ἐπὶ τοῦ Σουλτάνου Σελήμ, ὅστις τοῦ ἀνέθεσε νὰ κτίσῃ τὴν Σχολὴν τοῦ Κουροῦ Τσεσμέ καὶ νὰ εἰσαγάγῃ εἰς αὐτὴν δλας τὰς νεωτέρας, τότε, ἐπιστήμας τῆς Εὐρώπης καὶ κατὰ προτίμησιν τὴν ἱατρικὴν.

— Θέλω, ἔλεγε τότε ὁ Σουλτάνος εἰς τὸ Διάταγμα του, νὰ διδάσκονταὶ οἱ Γραικοὶ ὑπήκοοί μου, ἐδῶ τὴν ἱατρικὴν ὅπου ἔχουν νὰ λατρεύσουν τόσοις ἀρρώστους, ἐπειδὴ οἱ διδασκόμενοι ἀλλαχοῦ γυμναζόμενοι εἰς ἄλλα κλίματα, δὲν κάνουν τὴν πρέπουσαν ἐφαρμογὴν εἰς τὸ ἰδικόν μας κλίμα!

Ὁ Δημήτριος Μουρούζης δὲν περιώρισθη μόνον εἰς τὴν ἴδρυσιν τῆς Σχολῆς αὐτῆς. Ἐφρόντισε νὰ τὴν προικίσῃ καὶ μετὰ ἱκανοὺς διδασκάλους, διορίσας εἰς αὐτὴν Σχολάρχην τὸν περίφημον Πρώτον. Ἐπέτυχεν ἐπίσης νὰ ἐξασφαλίσῃ εἰς τὴν Σχολὴν ἀρκετοὺς πόρους διὰ τὴν ὁμαλὴν λειτουργίαν της καὶ πρὸς τοῦτο ὑπέβαλε, διὰ τοῦ Πατριαρχείου καὶ τῆς Ἱερᾶς Συνόδου, εἰς ἕνα εἶδος συνεισφορᾶς, ὑπὲρ τῆς Σχολῆς, ὄλους τοὺς Ἱεράρχας.

Ἐξαιρετικῶς, ὅμως, ἰσχυρὰ ὑπῆρξεν ἡ προστασία τὴν ὁποίαν παρέσχεν ὁ Δημήτριος Μουρούζης, εἰς τοὺς Ἑλληνας ἐμπόρους καὶ ναυτικούς. Πρὸ τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, κατεπιέζοντο οὗτοι ὑπὸ τῶν δημοσίων ὑπαλλήλων καὶ ὑφίσταντο παντὸς εἶδους φορολογίας. Ὁ Μουρούζης, διὰ τῆς ἐπιρροῆς του, ἐπέτυχε ν' ἀπαλλαγῶν τῶν πιέσεων, καὶ νὰ ἐφαρμοσθῇ τὸ σύστημα τῶν Μπερατῶν. Εἶδος νέας ἀσημάντου φορολογίας, τὸ ὁποῖον, ὅμως, τοὺς ἀπῆλλαξε κάθε ἄλλης ἀφαιμάξεως καὶ καταπιέσεως.

Ἰδιαιτέρως χαρακτηριστικὴ καὶ ἐκφραστικὴ εἶναι ἡ σχετικὴ περικοπὴ τῶν Ἑκκλησιαστικῶν Λόγων τοῦ Οἰκονόμου τοῦ ἐξ Οἰκονόμων, ὁ ὁποῖος ἔγραψε περὶ τοῦ ἔργου τοῦ Μουρούζη καὶ τὰ ἐξῆς ἐνδιαφέροντα :

«Βλέπει τοὺς ὁμογενεῖς ἐμπόρους τυραννομένους ὑπὸ τῆς ἀπλήστου ἀδικίας τῶν τελωνείων καὶ στενάζοντας διὰ τὰς πολλὰς αὐτῶν καὶ βασιεῖας ζημίας. Ἀναλαμβάνει λοιπὸν καὶ τοῦτον τὸν ἀγῶνα πρὸς ὑπεράσπισιν τῶν ἀδικουμένων. Διδάσκει τοὺς βαρβάρους ὅτι, εἴν θέλωσι ν' ἀνθῇ τὸ ἐμπόριον εἰς τὴν ἡμετέραν αὐτῶν, πρέπει νὰ προστατεύσῃ δημοσίως τοὺς ἐμπόρους αὐτῶν ὑπεκώσῃ, τὸν ἀντιλήσῃ, τοὺς ἀντιστάσει, τὸν φοβερίσῃ, τοὺς παροικαίει, τὸν ἀποβάλλουσιν, ἐπιμένει καὶ τοὺς θέλωσι καὶ τοὺς πείθει καὶ συνιστᾷ τέλος τὸ ἰδιαιτέρον σύστημα τῆς εὐφραδικῆς ἐμπορίας, προστατεύοντων ἐκ τῆς πλεονεκτικῆς ἐκείνης χειρὸς, ἥτις ἐντρέπετο

(2) Βιογρ. Μεγ. Διερμ. ὑπὸ Σταματιάδου σελ. 141.

(3) Ρούδα, Παρὰλ. βίος, ΣΤ' σελ. 61.

(1) Εἰς τὸ ἄρθρον μας τοῦ προηγούμενου τεύχους ἐσημειώσαμεν, ἐπὶ τῆς βάσει τῶν κειμένων τὰ ὁποῖα εἶχονμεν ὅτ' ὅμοι, τὰ χωρία Ὑψηλὰ καὶ Μουρούζ', τὰ ὁποῖα ἔλαβον τὰ ὀνόματά τους ἀπὸ τῆς οἰκογενείας τῶν Ὑψηλάντων καὶ τῶν Μουρούζιδων. Ἀπὸ ἄλλα κείμενα προκύπτει ὅτι τὸ μὲν πρῶτον, τῆς περιοχῆς Ὀφρας, ἔλέγετο καὶ μέχρι τῶν τελευταίων ἐτῶν Ὑψηλὴ ἢ Ὑψηλάντων, τὸ δὲ δεύτερον Μουρούζιδων. (Πεβλ. καὶ *Μητροπολίτου Τραπεζοῦντος Χρυσάνθου*, Ἡ Ἐκκλησία Τραπεζοῦντος, Ἄρχαιον Πόντου, τόμος 4 καὶ 5, σελ. 162 καὶ 709).

ΟΙ ΦΟΙΝΙΚΕΣ ΣΤΗ ΣΙΝΩΠΗ

Του κ. ΜΥΡΩΔΗ ΔΗΜΗΤΡΑΚΟΠΟΥΛΟΥ

Ἄρκετοὶ ἱστορικοὶ καὶ γεωγράφοι, ξένοι καὶ δικοὶ μας, μεταξύ τῶν ὁποίων καὶ ὁ Πόντιος Χρῆστος Π. Κεφαλίδης, διεπραγματεύθησαν περὶ «τῶν Φοινίκων ἐν τῷ Εὐξείνῳ» καὶ σὲ ἰδιαίτερες πραγματείες στὸ «Φάρὸ τῆς Ἀνατολῆς» τῆς Τραπεζοῦντος καὶ στὸ περὶ Ἀμαζόνων κεφάλαιον τῆς Ἀρχαίας Ἐθνογραφίας τοῦ Πόντου καταχωρηθὲν στὸ περιοδικὸν «ὁ Ποντικὸς» τῆς Τραπεζοῦντος.

Εἰς ἐπιρρωσιν τῆς Θεωρίας αὐτῆς καὶ ἰδιαίτερώς γιὰ τὴ θεωρίαν τῆς ὑπάρξεως τῶν Φοινίκων στὴ Σινώπη ἔχω νὰ σημειώσω τὰ κατωτέρω:

Στὴ Σινώπη ἔχομε μιά τοποθεσίαν ἀρκετὰ ἐκτεταμένην παρὰ τὴν θάλασσαν καὶ στὸ ἀνίθιτο πρὸς τὸν λιμένα μέρος τῆς Χερσονήσου μας, στὴ βορεινὴ πλευρά, πού τὴν καλοῦμε «Φοινικίδα» καὶ ναὶ μὲν ὁ Στράβων ὀνομάζει «Χοινικίδα» τοὺς εὐρισκομένους στὴν ἀκτὴ ἐκείνη λιμενίσκους, ὡς ἔχοντας σχῆμα χοίνικος, δὲν εἶναι ὁμοίως ἀπίθανο ἢ ὀνομασία αὐτὴ νὰ παρέμεινε ἀπὸ τοὺς πρώτους ἐρευνητῆς καὶ οικιστῆς τῶν χωρῶν αὐτῶν, τοὺς Φοινίκες, ἀφοῦ μάλιστα ἡ ὀνομασία αὐτὴ ἀκούει μέχρι σήμερον «Φοινικίδα» καὶ οὐχὶ «Χοινικίδα», χωρὶς νὰ παρατηρῆται στὴ Σινώπη γλωσσολογικὸ φαινόμενο μετατροπῆς τοῦ Χ σὲ Φ.

Ἄλλως τε καὶ ἡ γνώμη τοῦ Στράβωνος πού ἀκουσε ἴσως ἀπὸ τοὺς κατοίκους «Φοινίκες» καὶ ἐξήγησε «Χοινίκες» δὲν μπορεῖ νὰ ἔχη κύρος, ὡς ἀτομικὴ του γνώμη. Οὐτε μποροῦμε νὰ ὑποθέσουμε,

πλέον νὰ τοὺς ληστέη, διότι τοὺς ἐφύλαττε δημοσίως!

Τὰ ὑπέροχα, ὅμως, προσόντα τοῦ Μουρούζη ἢ ἀξία του καὶ ἡ μεγάλη ἐπιρροή του παρὰ τῇ Ὑψηλῇ Πύλῃ, προεκάλεσαν καὶ τὸν φθόνον καὶ τῆς συκοφαντίας τὰ κτυπήματα.

Συκοφαντηθεὶς ἀπελύθη ἐκ τῆς θέσεως τοῦ Μεγάλου Διερμηνέως καὶ ἐξώρισθη εἰς Καισάρειαν, ὅπου ὑπέφερε, μεγαλοφρόνως καὶ τὴν δήμευσιν τῆς περιουσίας του καὶ τοὺς συνεχεῖς κινδύνους τῆς ζωῆς του.

Ἄλλ' ἡ Ὑψηλὴ Πύλη δὲν ἐβράδυνε νὰ λάβῃ καὶ πάλιν ἀνάγκην τῆς ἰκανότητος καὶ τῶν ὑπηρεσιῶν τοῦ Δημητρίου Μουρούζη καὶ τὸν μετεκάλεσεν ἐπειγόντως, κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ Ρωσοτουρκικοῦ πολέμου καὶ τοῦ ἀνέθεσε καὶ πάλιν τὸ ἀξίωμα τοῦ Μεγάλου Διερμηνέως. Ἐκεῖνος, γενναῖος καὶ ἀμνηστικός, ἔσπευσε καὶ προσέφερε, τότε, μεγάλας ὑπηρεσίας, περὶ τῶν ὁποίων στὸ ἐπόμενον τεύχος.

Δ. ΓΑΤΟΠΟΥΛΟΣ

ὅτι τότε μὲν καλοῦσαν «Χοινικίδα» τὴν τοποθεσίαν αὐτὴν, τώρα δὲ «Φοινικίδα», οὐτε δὲ ὅτι ἀπὸ τὸν Στράβωνα προήλθε ἡ ὀνομασία αὐτὴ.

Τὸ σχετικὸ χωρίον τοῦ Στράβωνος ἔχει ὡς ἐξῆς:

«Καὶ κύκλῳ δ' ἡ χερρόνησος προβέβληται, ραχιώδεις ἀκτὰς ἔχουσα καὶ κοιλάδας τινὰς, ὡσαυτεῖ βόθρους πετρίνους, οὓς καλοῦσι χοινικίδας: πληροῦνται δὲ οὗτοι μετεωρισθείσης τῆς θαλάττης ὡς καὶ διὰ τοῦτο οὐκ εὐπρόσιτον τὸ χωρίον, ὡς καὶ διὰ πᾶσαν τὴν τῆς πέτρας ἐπιφάνειαν, ἐχίνωδη καὶ ἀνεπίβατον εἶναι γυμνῷ ποδί».

Ἀπὸ τὸ χωρίον αὐτὸ καταφαίνεται, ὅτι αἱ χοινικίδες λεγόμενες ἀκτῆς ἦσαν περισσότερες τῆς μῆδος καὶ ἀκόμα πρέπει νὰ παραδεχθῶμε, ὅτι ἡ τοποθεσία «Φοινικίδα» εἶναι χωριστὴ ἀπὸ τῆς «χοινικίδες».

Ἐξ ἄλλου ἡ ὀνομασία «Φοινικίδα» τῆς τοποθεσίας αὐτῆς εἶναι τόσο ἀρχαία, ὅσο ἀρχαία εἶναι καὶ ἡ ὀνομασία Σινώπη, πού φέρει ἡ κυρία πόλις.

Κατὰ τὸν Στράβωνα, τὴν Σινώπη, ὅπου ἡ τοποθεσία «Φοινικίδα» τὴν ἔκτισαν οἱ Μιλήσιοι καὶ σύμφωνα μὲ τὴν παράδοσιν, πού ὁ ἴδιος ὁ Στράβων ἀναφέρει, οἱ κάτοικοι ἐπίστευαν, ὡς οικιστὴ τῆς πόλεως τὸν Αὐτόλυκον, ἕνα «τῶν τῷ Ἰάσωνι συμπλευσάντων» πού τὸν τιμοῦσαν καὶ σάν Θεό.

Ἄλλὰ ὁ Σκύμνος ὁ Χίος δέχεται κατὰ πολὺ ἀρχαιότερον τὴν ἴδρυση τῆς πόλεως καὶ γράφει:

«Ἄλλ' ἡ Σινώπη, ἔστ' ἐπώνυμος μῆδος τῶν Ἀμαζόνων, ὧν πλησίον χώρ' ἦν ποτε, ἦν τὸ πρὶν ἔκκουε εὐγενεῖς ὄντες Σύριοι. Μετὰ ταῦτα δ' ὡς λέγουσι, Ἑλλήνων ὄσοι ἐπὶ Ἀμαζόνων διέβησαν, Αὐτόλυκός τε σὺν Δηλέωντι Φλόγεως ὄντες Θετταλοί».

Ἀπὸ τὸ χωρίον αὐτὸ προκύπτει ὅτι ἡ Σινώπη ἦτο ἀρχαιότερον τῶν Ἀργοναυτῶν, διότι προὔπῃρχε τῶν Ἑλλήνων, τῶν Ἀσσυρίων καὶ ὑπῆρχε στὴν ἐποχὴ τῶν Ἀμαζόνων, πού συνυπῆρχαν μὲ τοὺς Φοινίκες καθὼς ἀποδεικνύει ὁ Χ. Π. Κεφαλίδης στὸ περὶ Ἀμαζόνων κεφάλαιον τῆς Ἀρχαίας Ἐθνογραφίας τοῦ Πόντου καὶ στὸ «Ὄνομαστικὸν τῶν πόλεων τοῦ Εὐξείνου».

Ἡ ἐποχὴ τῆς δράσεως τῶν Φοινίκων μετὰ τῶν Ἀμαζόνων συμπέτει καὶ διὰ τοῦτο τὸ Ἀμαζονικὸν ὄνομα τῆς πόλεως (ἡ Σινώπη ἦτο μία τῶν Ἀμαζόνων, καθὼς λέγει ὁ Σκύμνος) προέρχεται ἀπὸ τὴ γλῶσσαν τῶν Φοινίκων.

Φαίνεται δὲ ὅτι ἡ τοποθεσία «Φοινικίδα» ἦτο καὶ αὐτὴ πόλις στὰ παλαιὰ χρόνια, καθὼς ἀποδεικνύεται ἀπὸ τῆς πολλῆς καὶ σπουδαίας ἀρχαιότητος πού ἀνα-

ΟΙ ΑΕΤΟΙ ΤΗΣ ΣΑΝΤΑΣ

(Ἀπόσπασμα ἀπὸ τὴν ὁμότιμην ἀνέκδοτη συγγραφή)

Του κ. Χ. Α. ΜΟΥΡΑΤΧΑΝΙΔΗ (1)

Ἔτσι, ἡ ἐπάνοδος ἀπ' τὸ προσωρινὸ καθεστῶς τοῦ κατακτητῆ στὸ μόνιμο, δηλ. τὸ τούρκικο, εἶχε ἐπιτευχθῆ ἀνώδυνα, χάρις στὴν πολιτικὴ σωφροσύνη τοῦ Μητροπολίτη Χρυσάνθου. Αὐτὸ ὅμως μονάχα στὴν πρωτεύουσα τοῦ Νομοῦ, τὴν Τραπεζοῦντα. Ὅσο γιὰ τὴν ὑπαιθρον, ἐκεῖ τὰ πράγματα ἐξελίσσοντο ἀλλοιῶτικα. Ἐκεῖ ἄτακτες ὀρδές τσατέδων, πού προήρχοντο, εἴτε ἀπὸ ντόπιους εἴτε κι' ἀπὸ ἄλλων περιοχῶν μουσουλμάνους, καὶ πού ἢ ἐσηκόνονταν, μὲ τὴ θριαμβευτικὴ ἐπάνοδο τοῦ ἐθνικοῦ τους στρατοῦ ἢ ἀκολουθοῦσαν τὸ στρατὸ αὐτὸ, ὡς ἀντάρτες, ἀποτελοῦσαν τώρα τὴν πιὸ εἰδεχθῆ ἀπειλή γιὰ τὸν ἀπροστάτετο πληθυσμὸ μας.

Τὰ ὅπλα, ποῦχε μοιράζῃ ἡ «Ἐθνικὴ Ἐνώση» στὰ χριστιανικὰ χωριά, ἀποδείχονταν, ὡς ὄργανα αὐτοάμυνας, ἀνεκτίμητα. Μ' αὐτὰ κατάφεραν, ἡ Γαλιετῶν Σουρμένων, τὸ Κατὴ-κιοὶ καὶ πολλὰ χωριά τῆς Μασσοῦκας καὶ τῆς Γαλλίνας ν' ἀποκρούσουν τίς ἀλλεπάλληλες ἐπιδρομὲς τῶν ἀναρχικῶν αὐτῶν στοιχείων καὶ νὰ περισώσουν, προσωρινά, τὴν κατάστασιν. Ἀντίθετα, ὅσα χριστιανικὰ χωριά δὲ διαθέταν ὅπλα, παθαίνανε τὰ κακὰ τῆς Τροιάδας.

Τέτοιες πληροφορίες φτάνανε, καθ-

(1) Σχετικὴ διατριβὴ τοῦ ἴδιου βλέπε καὶ στὰ «Ποντιακὰ Φύλλα», ἔτος Β, τεῦχος 16, σελ. 210.

καλύπτονται στὴν τοποθεσία αὐτὴ. Ἄλλὰ καὶ γενικώτερα, ὅτι στὴ Σινώπη κατοίκησαν οἱ Φοινίκες μαρτυροῦν καὶ οἱ διωγματοὶ δρόμοι, πού ὄδηγοῦν ὑπογείως ἀπὸ τὴν πόλιν στὲς λεγόμενες «βυζάνες» θέσεις, πού μόνον οἱ Φοινίκες ἐγνώριζαν νὰ σκάσουν.

Δεδομένον ὅτι στὸν Πόντο βρίσκονται πλείστες τοποθεσίαι, πού φέρουν τὸ ὄνομα τῶν Φοινίκων καὶ πού ἀποδεικνύουν, ὅτι ὑπῆρχαν στὸν Πόντον οἱ Φοινίκες, κατὰ λογικὴ συνέπεια πρέπει νὰ παραδεχθῶμε, ὅτι καὶ ἡ Σινώπη ἦταν στὰ χέρια τῶν Φοινίκων.

Ὁ Σκύμνος ὁ Χίος ἀναφέρει γιὰ τὰ παράλια τῆς Παφλαγονίας, ὅτι «ὧν δὴ τόπων ἀρξαι Φινέα τοῦ Τυρίου Φοίνικος». Ἀπὸ τὸν Τύριον αὐτὸν Φινέα καὶ τοὺς ὁμωνύμους υἱοὺς του ἔλαβαν τὰ ὀνόματά των, τὸ ἀκρωτήριο Κάραμβις καὶ ὁ ποταμὸς Παρθένιος, τῆς Παφλαγονίας, εὐρισκόμενος Δυτικῶς τοῦ Πόντου.

Μαρτυροῦν ἀκόμη γιὰ τοὺς «Φοινίκες» στὴ Σινώπη καὶ στὸν Πόντον» καὶ τὰ λει-

μερινά, καὶ στὴ Σάντα, καὶ μᾶς ἐκνευρίζανε. Ἀκούαμε πυρπολήσεις σπιτιῶν, σφαγῆς ὀλάκερων οικογενειῶν, διαρπαγῆς περιουσιῶν, μεμονωμένων φόνους, ληστείες. Ὁ ἀπόμερος τόπος μας παριστοῦσε τὴν κλῶσσα, πού βλέπει στὸν οὐρανὸ τὸ γεράκι καὶ τὴν πιάνει ἀνατριχίλα. Τὰ χαμόγελα ὄλο καὶ λιγοστεύανε, ἢ μορφῆς ἐκφράζανε ἀγωνία. Ὡς καὶ οἱ ξένοιαστες ἡλικίες τῶν παιδιῶν, κατασουφιάζανε. Οἱ Γούρκοι δηλ. ξαναερχόντανε... Τί παραπάνω ἤθελες, ἀπ' αὐτό;...

Ἐνα, πρὸς τὸ παρόν, μᾶς προστάτευε. Κ' ἦταν αὐτὸ ἡ φήμη τῆς Σάντας, γιὰ τὴν ἀνδρεία της. Μιὰ φήμη, πού δέος ἐνέπνεε στὸν καθένα καὶ τὸν ἐπειθε πὼς δὲν ἤμασταν εὐκόλη λεία γιὰ πλιατσικολόγημα. Ἀκούαμε ὅμως ὅτι παρασκευάζονταν, ὅτι καταστρώνανε σχέδια, ὅτι βυσοδομοῦσαν κακὰ, ἐναντίον μας. Ἀπειλητικὰ μηνύματα μᾶς στέλνανε, ἀπόξω, ἐακουσμένοι ὀπλαρχηγοί... Ὅπιστες φρίκης μᾶς περιστοιχίζανε. Ἀπομονωμένοι στὰ ψηλά, χιονισμένα ἀντερείσματα μας, δὲν εἴχαμε ἀκριβεῖς πληροφορίες γιὰ τὰ γινόμενα. Μὲς στὴν ἀμίχλη τῆς ἀορισίας, οἱ μερικῆς ἐντυπώσεις ἀντικαθιστοῦσαν, γιὰ μᾶς τὰ γεγονότα. Νοιώθαμε γύρω μας γκρεμίσματα, ἐκρήξεις, στρατόπεδα, θόλους δεσμωτηρίων κι' ὀραματιζόμεσταν λόγχεις, αἵματα, σωρούς νεκρῶν καὶ σωρούς ἐρειπίων. Ἀκούαμε λυγμούς, ξεφωνητά, κατάρεις πόνου, ἀναθέματα καὶ

ψανα τῆς παλαιᾶς μεγάλης ἐλαιοφυτείας τῆς Νοτίας παραλλίας τοῦ Εὐξείνου Πόντου, πού διατηρεῖται ἀκόμη στὴ Χερσόνησο τῆς Σινώπης καὶ ἀλλοῦ τοῦ Πόντου, ὅπου βρίσκονται γιγάντιες ρίζες ἐλαιοδένδρων καὶ πλῆθος ἀπὸ λίθινα ἐλαιοτριβεῖα.

Τὰ ἐλαιοδένδρα αὐτὰ καὶ ἡ μυρσίνες καὶ μερικὰ ἄλλα δένδρα μεταφυτεύθηκαν κατὰ τοὺς παμπάλαιους ἐκείνους καιροὺς ἀπὸ θερμὰ κλίματα καὶ ἐκαλλιεργήθηκαν στὸν Πόντον καὶ στὴ Σινώπη μεταφερθέντα ἐκεῖ ἀπὸ τοὺς Φοινίκες.

Ὅλα αὐτὰ καὶ πολλὰ ἄλλα ἀκόμη ἀποδεικνύουν τρανώτατα, ὅτι πέρασαν καὶ ἀπὸ τὰ παράλια τοῦ Πόντου καὶ ἀπὸ τὴ Σινώπη καὶ ἀφῆκαν ἀδρὰ τὰ ἴχνη τῆς διαβάσεώς των οἱ Φοινίκες, ἡ ποντοπόρος καὶ ἐμπορικὴ ἐκείνη φυλὴ, πού ὑπῆρξε πάντα σ' ὄλο τὸν ἀρχαῖο γωστό κόσμον ὁ ἀκούραστος διασπορέας τοῦ πολιτισμοῦ καὶ τῆς εἰρηνικῆς διαβίωσης τῶν λαῶν.

ΜΥΡΩΔΗΣ ΔΗΜΗΤΡΑΚΟΠΟΥΛΟΣ

βλέπαμε τάφους και μνήματα και χαλασμένα νεκροταφεία...

Τό νευρικό μας σύστημα παράδερνε, όσο βλέπαμε πώς ήμασταν απάρασκευοι κ' ή έπιταγή τής στιγμής ήταν για μās τέτοια: ή έπρεπε, από ειρηνικοί άνθρωποι, να ντυθούμε την περικεφαλαία του "Αρη και ν' αντικρύσουμε την κατάσταση κατάματα, ή έπρεπε, να και καλά, να έξουθενωθούμε. Έξουθένωση όμως θά πη και άτίμωση.

Στις 15 Δεκεμβρίου του 1917, μιά γενική συνέλευση των κατοίκων τής Σάντας έπαιρνε τις μεγάλες της αποφάσεις: ώριζε μιά "Εκτελεστική Έπιτροπή, με πρόεδρο τό Θεοδόση Χειμωνίδη και μέλη τό Γιάννη Κουφατζή, τόν 'Ισαάκ Κούρτογλου, τόν 'Αβραάμ Καλαϊτσίδη και τό Χρήστο Σεβαστίδη και την περιέβαλλε με άπόλυτη δικτατορική έξουσία. Οί όρισμοί τής θά θεωρούνταν ως όρισμοί τής πατρίδος κ' ή παράβαση τους θά συνεπήγετο κυρώσεις άνεπανόρθωτες.

Την ίδια μέρα ή "Έπιτροπή ώνόμαζε γενικό όπλαρχηγό τής Σάντας τό Γιάννη Σπαθάρο, άτρομητο λεβεντόάνθρωπο, κ' εκείνος διάλεγε, μόνος του, δοκιμασμένους όπλαρχηγούς, από ένα για κάθε ένορία τής Σάντας, κ' άλλους δυό για τις ένορίες των Φτελενιδών: αυτούς κ' έκείνους, ένένα.

"Αμέσως οί κάτοικοι παρουσίασαν όσα όπλα είχαν κοντά τους. Βγήκαν 195 τουφέκια μούζερ και μάνλιχερ. 1 έκατομμύριο φυσίγγια, άρκετή ποσότητα δυναμίτη, χειροβομβίδες, και πλήθος τουφέκια, τύπων παλαιών: γκρα, μαρτίν, μπερζέγκα κλπ. Ταυτόχρονα, όλοι οί άντρες, από 18 ως 50 χρονών, γραφτήκαν πολιτοφύλακες κ' άρχισαν καθημερινές άσκήσεις σκοποβολής. Γύρω στα χωριά μας άνοίγαμε προχώματα και φτείαχναμε φυλάκια, με σκοπούς. Δυό απ αυτά του Τερζάντων και των Φτελενιδών, ήσαν τά μεγαλύτερα, ως άκρινά, κ' είχαν τακτικώτατο σύνδεσμο μεταξύ τους.

Τά Φτελένια τά θεωρούσαμε σαν την άχίλλειο φτέρνα του τόπου μας. Σ' αυτά προβλέπαμε την πιθανότητα τής έχθρικής εισβολής, γιατί από παντού άλλοι, μās προστατεύανε τά ύψίπεδα του Κούπα και του Καζουκλή, που ήσαν πολύ δυσκολοδιάβατα, τό χειμώνα.

Τά χωριά μας τώρα, είχαν άποκτήσει όψη πολιορκημένου στρατόπεδου και νησιών, μέσα σε φουρτουνιασμένη θάλασσα, τριγυρισμένα από έχθρούς.

***

Στις 18 Δεκεμβρίου είχαμε δοκιμαστικό συναγερομό των όπλιτών μας στην ένορία Τερζάντων, με σκοπό να έπισκεφτούμε, όλοι μαζί, τά Φτελένια. Πρώτο, για να έπιθεωρήσουμε τό εκεί φυλάκιο, δεύτερο για να έμψυχώσουμε τους κατοίκους,

που άπείχαν απ' τά καθαυτό μας χωριά, και τρίτο για να μελετήσουμε καλά τό έδαφος, όπου ήταν ένδεχόμενο να πάρουμε τό πρώτο βάπτισμα τής φωτιάς.

Μεσόδρομα άνταμώνασαμε Τούρκους άγωγιάτες που κάναν τόνπραματευτή. Πηγαίνανε κατά τά χωριά μας, με φορτία από σιτάρι και καλαμπόκι, για πούλημα, μās είδαν όμως και τρόμαξαν, είτε για τόν όπλισμό είτε και για τόν αριθμό μας. Χλωμοί κ' άμύλητοι παραμέριζαν τ' άλογά τους απ' τό δρόμο, για να προσπεράσουμε. Έμείς όμως τους έγκαρδιώνασαμε κ' όλο τους προτρέπαμε να επαναλάβουν του είδους αυτού τό εμπόριο, που ήταν ευεργετικό για τόν τόπο μας. Που να ξέραμε, πώς μόλις θά φτάναμε στα Φτελένια, θ' άποκαλύπταμε την πραγματική μορφή των ύποκρινών αυτών, που δεν ήταν καθαυτό άγωγιάτικη;...

"Αλήθεια τή διαπίστωση αυτή μās την κάναν έξήγητα συμπατριώτες μας, με βογητό και με θρήνο: "Αντρες, γυναίκες και παιδιά, καθώς έρχόντανε απ' την Τραπεζούντα, εκεί στο σημείο τής καμπής του αύχένα του βουνού τής Σίμωνας, πέσαν σ' ένεδρα ληστών, που τους ξεγυμνώσανε. Νησιτικοί και ζυπόλυτοι, μās ιστόριζαν τώρα τή θλιβερή τους περιπέτεια και μās διαβεβαίωναν ότι όσους ληστές γνωρίσανε, ήταν συγχωριάτες με τους θλιβερούς άγωγιάτες που μās είδαν όπλισμένους και τρόμαξαν...

Πίσω λοιπόν από τή μάσκα των εμπόρων κρυβόντανε οί κατάσκοποι κ' έμεις τους παροτρύνασαμε να ξανάρθουν!... Έχθροί πιο πολύ επικίνδυνοι, όσο έπεζέτεϊναν την κακούργα άποστολή τους μες στην έπισιτιστική κοίτη του τόπου μας.

"Οδόντα αντί οδόντος!... Τέτοιο ήταν τό παράγγελμα τής άνακατισμένης ψυχής όλων μας και προπάντων των πιο ζωηρών μεταξύ μας.

Την ίδια νύχτα, πέντε από μās, βγαίναμε από την ένορία 'Ισχανάντων, άποφασισμένοι να έξοφλήσουμε με τους άγωγιάτες την όφειλή των συγχωριανών τους προς τους δικούς μας. "Έπρεπε όμως να έχουμε και τή συγκατάθεση του άρχικαπετάνιου μας και, γι' αυτό, περάσαμε πρώτα απ' του Τερζάντων.

— "Α, όχι! μās άντέειπε ό Γιάννης Σπαθάρος. Τέτοιο πραξικόπημα θάταν ταυτόσημο με πρόκληση, με κήρυξη πολέμου, προς έκείνους, που σήμερα ξαναγίνονται άφεντάδες στη χώρα τους. Μιά άφορμή ζητούν, 'Ισα-Ίσα, για να αίτιολογήσουν τή βία, που μελετούν ν' άσκήσουν έναντίο μας. Γιατί να τους προσφέρουμε αυτό, που ζητούν;...

(Συνέχεια και τέλος στο επόμενο τεύχος)

Χ. Α. ΜΟΥΡΑΤΧΑΝΙΔΗΣ

ΛΑΟΓΡΑΦΙΑ — ΓΛΩΣΣΑ

ΤΗ ΤΡΙΧΑΣ ΤΟ ΓΕΦΥΡ'

Του κ. (Δ. Κ. Π.) ΣΤΑΥΡΙΩΤΗ

Τό ποντιακό τραγούδι «τ'η Τρίχας τό γεφύρ'», τό όποϊον έχει μεγάλην όμοίότητα με τό κοινό λαϊκό τραγούδι «τό γεφύρι τής "Αρτας», είναι ένα από τά ώραιότερα του γλωσσικού ιδιώματος του Πόντου. "Η ύπόθεσή του είναι γνωστή σ' όλες τις έλληνικές χώρες, άκόμα δε και στους λαούς, που βρέθηκαν σε στενές σχέσεις και έπαφή με τόν έλληνισμό. "Η παράδοση όμιλεί με άρκετή σαφήνεια και λεπτομέρεια για τήν έξέλιξη του δράματος, δεν άναφέρει όμως τίποτε για τόν τόπο, όπου συνέβηκε. Πότε και που διαδραματίστηκε ή σκηνή, δεν γνωρίζομε.

"Η λαϊκή μούσα, με βάση την παράδοση, κατώρθωσε να συνθέσει τους στίχους του τραγουδιού, τους τόνισε, τους έψαλε και τους ψάλλει. Τό τραγούδι είναι πετυχημένο. Οί στίχοι του ώραϊοί, ή μελωδία του άρμονική και ή ύπόθεσή του ένδιαφέρουσα. Σ' ένα μόνο σημείο δεν ίκανοποιούσε τή λαϊκή άπαίτηση. "Αφνε άκαθόριστα άκριβώς έκείνο τό μέρος, που θά συνέδεε περισσότερο τό λαό με τό δράμα. Μά γι' αυτό ένδιαφερόταν περισσότερο ό λαός. "Έπρεπε να συμπληρωθή ή έλλειψη αυτή και να εύρεθή κάποιο μέρος για να τοποθετηθή έκει ή σκηνή.

"Εδώ μεσολάβησε ή φαντασία. Με άφθαστη έπιδειξιότητα ίκανοποίησε την λαϊκή άπαίτηση. "Υπέδειξε μιά γενική κατεύθυνση. Τοποθέτησε τή σκηνή κοντά σε «ποτάμια άγεφύρωτα», που είχαν πολλά και όρμητικά νερά. "Ο λαός γνώριζε τέτοια ποτάμια, που άδυνατούσε να τά δαμάση και να τά γεφυρώση. Δεν είχε τις άπαιτούμενες γνώσεις και τά κατάλληλα τεχνικά μέσα. Για να δικαιολογήση την άδυναμία του και να ίκανοποιήση τόν έγωϊσμό του απέδωσε τό αίτιον σε δοξασίες άκατάληπτες. "Επίστεψε τις ποικίλες προλήψεις και τις διάφορες δεισιδαιμονίες. Παραδέχτηκε ότι τά «άγεφύρωτα ποτάμια» έχουν ύπερφυσικές ιδιότητες, είναι στοιχειωμένα. Τά διαφεντεύουν διάφορα στοικεία (δράκoi, δαιμόνια, άράπηδες, μάγισσες κ.λπ.).

"Ετσι καθορίστηκε γενικά ό τόπος του δράματος κοντά σε «ποτάμια άγεφύρωτα», ποτάμια «στοιχειωμένα» και δόθηκε σ' αυτά τό όνομα «Δρακοπόταμον» ή «Δρακολίμνη». "Η γενική αυτή όνομασία μου φαίνεται πως είναι ή πιο σωστή. Μάλιστα τό βεβαιούν και οί στίχοι 26 και 27 του τραγουδιού. "Αλλά ό λαός δεν ίκανοποιείται με γενικότητες. Θέλει πιο χει-

ροπιαστά τά πράγματα. Θέλει να έχουν σχέση με τό άμεσον περιβάλλον του, με τόν τόπο του, με τόν έαυτό του. Προσπαθεί, αν είναι δυνατό, να συνδέση τό γεγονός ή τόν θρόλο μαζί του. Δεν διαστάζει σε τίποτε, όταν πρόκειται να ίκανοποιήση τό έγώ του. Τοποθέτησε τή σκηνή τής λαϊκής παραδόσεως κοντά σε στοιχειωμένο ποτάμι του τόπου του, τής ιδιαίτερης πατρίδας του. "Από αυτό άκριβώς προέκυψαν οί διάφορες όνομασίες του τόπου του, όπου στήνονταν τό γεφύρι. "Ετσι έξηγείται ή ποικιλία των παραλλαγών στο σημείο αυτό.

Στό ποντιακό ιδίωμα, για τό όποϊο μιλούμε έδώ, τό πρώτο ήμιστιχο του πρώτου στίχου άφορά τόν τόπο του δράματος και έχει άρκετές παραλλαγές. Οί πιο γνωστές είναι: «σ'ην γέφυραν σ'ην γέφυραν», «άκει σ'ό Δρακοπόταμον», «άκει πέραν σ'ό Δρακολίμνη», «ατού σ'ην 'Αρβασούπολιν», «άκει σ'ό Μαυροπόταμον», «άκει σ'ό Δαφνεπόταμον».

"Η παραλλαγή τής περιοχής Σταυρίου, την όποια παραθέτομε παρακάτω φέρεται με δύο μορφές όσον άφορά τό όνομα του ποταμιού «άκει σ'ό Δρακοπόταμον» και «άκει πέραν σ'ό Δρακολίμνη». Οί λέξεις όμως αυτές είναι ταυτόσημες, γι' αυτό θεωρούνται σαν μιά παραλλαγή.

Στό δεύτερο ήμιστιχο «σ'η Τρίχας τό γεφύρι» δεν παρουσιάζονται παραλλαγές. Τό γεφύρι, στην κοινή δημοτική, λέγεται «τ'η "Αρτας» και στο Ποντιακό Ιδίωμα «τ'η Τρίχας».

"Η "Αρτα είναι μιά πόλη γνωστή. Τί ήταν όμως ή Τρίχα; "Ηταν όνομα πόλεως ή χωρίου ή τοποθεσίας; "Ισως. Τέτοιο όμως τοπωνύμιο δεν άναφέρεται πουθενά και αν ήταν κάποτε, ξεχάστηκε με την πάροδο του χρόνου. Είναι άξιο προσοχής που ή παράδοση δεν άναφέρει τό όνομα τής γέφυρας όπως δεν όνομάζει και τό ποτάμι, ένω στο τραγούδι όρίζεται στερεώτ'υπα σ' όλες του τις παραλλαγές.

"Εάν πραγματικά δεν ύπήρχε ποτέ τόπος με την όνομασία αυτή, τότε πιθανώτερη έκδοχή φέρεται ή δημιουργία τής όνομασίας από τόν λαόν. Κατά την όμιλία μεταχειριζόμαστε τις φράσεις: «όσον έναν τριχάρ' κρατεί» (ίσια με μιά τριχα βαστά) «με την τριχάν κρατεί» (με μιά τριχα βαστά) κ.λπ. όταν θέλομε να πούμε για κάτι, που δεν άντέχει, δεν βαστά καθόλου. "Επίσης «με την τριχάν έστάλασες άτο» (με μιά τριχα τό έστίριξες, τό έστη-

σεσ) κ.λπ. σε περίπτωση έτοιμοδροπου τοίχου, στύλου κ.λ. Και για το γεφύρι ο λαός έλεγε τέτοιες παρόμοιες φράσεις. Δεν αποκλείεται λοιπόν η όνομασία αυτή να προέκυψε από την παρομοίωση και τη σύγκριση της άντοχής του γεφυριού με την άντοχή μιας τρίχας. Το όνομασαν «τῆ Τρίχας» γιατί βαστούσε δύο βαστά μια τρίχα (1).

Για τις παραλλαγές άλλων στίχων του τραγουδιού γίνεται λόγος στις υποσημειώσεις.

Τὸ ἱστορικὸ τῆς ὑποθέσεως. Ἡ παράδοση διεφύλαξε ἡνθότερα καὶ ἀκριβέστερα τὸ ἱστορικὸ τῆς ὑποθέσεως τοῦ τραγουδιού. Σύμφωνα μ' αὐτή, πάνω σ' ἕνα ποτάμι μεγάλο, πρόκειται νὰ στηθῆ γεφύρι. Ἐνας φημισμένος πρωτομάστορας ἀναλαμβάνει νὰ τὸ χτίσῃ. Ἀρχίζουν οἱ ἐργασίες. Δουλεύουν χίλιοι μάστοροι καὶ μύριοι μαθητᾶδες. Ὅμως ἡ δουλειὰ δὲν προχωρεῖ. Ὅσο μέρος φτειάνεται ἀπὸ τὸ πρῶν ὡς τὸ βράδυ ἀπὸ τόσα χέρια, τὴ νύχτα χαλνιέται, γκρεμίζεται. Οἱ μάστοροι χαίρονται γιατί περισεύουν τὰ μεροκάματα, οἱ μαθητᾶδες κλαίει, γιατί βαρέθηκαν νὰ κουβαλοῦν πέτρες καὶ αὐτὸς ὁ πρωτομάστορας τᾶχασε, σκέφτεται νύχτα μέρα. Συλλογίζεται πολλά. Τὰ ἔξοδα πάνε χαμένα.

Ἡ φήμη ἐξευτελίζεται, πέφτει τὸ γόητρό του, σβήνει ἡ δόξα του. Αὐτὸ τὸν ἐνδιαφέρει πρὸ παντός. Φθάνει σὲ ἀδιέξοδο. Στὴ δύσκολη αὐτὴ στιγμή τὸν βγάζει ἀπὸ τὴν ἀμηχανία ἡ λαϊκὴ δοξασία. Τὸ ποτάμι εἶναι στοιχειωμένο! Μὲ τὴν μέθοδο τῆς ὑποβολῆς ἢ πρόληψης κυριεῖται ὁ λαός. Τὴν πιστεύει κι ὁ πρωτομάστορας. Στὴν ἀπόγνωσή του τὴ δέχεται σὰ σάνιδι σωτηρίας. Παραδέχεται μὲ πεποίθηση πῶς στὸ γεφύρι ὑπάρχει στοιχειό. Για νὰ στερεωθῆ τὸ γεφύρι εἶναι ἀπαραίτητο νὰ ἐξευμενισθῆ τὸ στοιχειό μὲ θυσία, μὲ αἷμα ἀνθρώπινο καὶ μάλιστα συγγενικό. Δέχεται νὰ οδηγήσῃ στὸ βωμὸ τῆς ἀμάθειας ἕνα μέλος τῆς οἰκογενείας του. Λυπάται ὅμως τὸν πατέρα του, τὴ μητέρα του, τ' ἀδελφία του, τὰ παιδιά του, γιατί δὲν ἔχει ἄλλα καὶ προσφέρει πρόθυμα τὴν καλὴ του, τὴν γυναῖκα του. Δὲν τὴν λυπάται, ξέχασε τὸν ἔρωτα καὶ τὴν ἀγάπη τους. Μπορεῖ νὰ βρῆ καλύτερη!

Τὴν εἰδοποιεῖ νὰ πάη ἀμέσως. Ξαφνιασμένη ἐκείνη γιὰ τὴν ἀπρόοπτη πρόσκληση, διστάζει. Προφασίζεται ὅτι ἀκόμα δὲν ἔλυσε κι ἀποκοίμησε τὸ παιδί της, τὸν Γιάννην. Ἀκόμα δὲν τακτοποίησε τὸ σπιτικό της. Ἴσως ἀργοπορεῖ γιὰ νὰ μάθῃ τὴν αἰτία, γιατί τὴν προσκαλεῖ ὁ καλὸς της. Ἡ ἀργοπορία της στενοχωρεῖ τὸν

πρωτομάστορα. Στέλνει ἄλλη παραγγεῖλια μὲ ἰδιαίτερο πούλι. Μὲ αὐστηρὸ τόνο τῆς παραγγέλλει: «νὰ πάη τὸ Σάββατο στὸ λουτρό, τὴν Κυριακὴ στὸ γάμο καὶ τὴ Δευτέρα τὸ πρῶν νὰ βρεθῆ ἐκεῖ πέρα». Ἡ πιστὴ γυναῖκα του κάνει τίς παραγγελίες του. Τακτοποιεῖ τὸ σπιτικό της ἀποκοιμίζει τὸ μικρὸ της καὶ «τὴν Δευτέραν τὸν πουρνὸν σὸ Δρακολίμν' εὔρεθεν».

Ὁ ἄπονος σύζυγος μὲ προσποιητὴ στενοχώρια τῆς διηγίεται τὸ πάθημά του. «Ἐκεῖ μέσα στὸ νερό, κοντὰ στὸ γεφυροπόδι, ἔπεσε, χωρὶς νὰ θέλω, τὸ δαχτυλίδι μου. Ἐκεῖ ἔπεσε τὸ πουγγί τοῦ πατέρα μου καὶ τὸ λογάδι (κεμῆρι) τῆς μάννας μου. Ὅποια μπαίνει μέσα στὸ νερό καὶ τὰ βγάζει, αὐτὴ θὰ ἔχη ἔμένα καὶ αὐτὰ, θὰ εἶναι ἡ καλὴ μου». Ἡ σκηνοθέτηση τοῦ παθήματος τοῦ πρωτομάστορα ἐξηγιέται κατὰ δύο ἐκδοχές. Κατὰ τὴν μιὰ ἔλεγε ἀνακρίβειες γιὰ νὰ γελᾶσῃ τὴν καλὴ του, κατὰ τὴν ἄλλη λέγοντας ὅσα εἶπε, ἐνοούσε τίς δαπάνες ποῦ ἔκαμε ὁ ἴδιος, ἐξοδεύοντας τὰ χρήματα ποῦ τοῦ ἔμειναν ἀπὸ τὸν πατέρα καὶ τὴ μητέρα του. Πιθανὸν καὶ τὸ δαχτυλίδι του ἔδωσε ἐνέχυρο σὲ δάνειο. Ἀπὸ τὴν παράδοση υποστηρίζεται περισσότερο ἡ πρώτη ἐκδοχή.

Ἡ κακόμοιρη γυναῖκα στὴν ἀφέλειά της πίστεψε τὰ λόγια τοῦ ἀγαπημένου της. Μὲ προθυμία καὶ χαρὰ μπαίνει στὸ νερό γιὰ νὰ βρῆ τὰ χαμένα πράγματα. Εἶναι πολὺ ἐσφαλμένη ἡ ἀποψη ὅτι ἀρνήθηκε νὰ μῆναι στὸ νερό καὶ ὅτι ὁ πρωτομάστορας μὲ βάνουση βία καὶ σπρωξίματα τὴν ἔρριξε στὸ ποτάμι. Ἡ παράδοση πουθενὰ δὲ λέει τέτοιο πρᾶγμα. Τὸ ἀντίθετο, ἡ παράδοση καὶ ὁ σχετικὸς στίχος τοῦ τραγουδιού (30) μαρτυροῦν ἔαυτερα, πῶς μὲ τραγούδια καὶ χαρὰ μῆκε στὰ νερά καὶ κατέβηκε πέντε ὀργές» ἢ «χερέας». Ἀφοῦ κατέβηκε πέντε ὀργές καὶ δὲν βρῆκε τίποτε, ἄρχισε νὰ ὑποψιάζεται. Ἴσως κατὰλαβε τὴν ἀπάτη. Τὴν πιάνει φόβος καὶ κατεβαίνει ἄλλες πέντε ὀργές μὲ μοιρολόγια.

Αἰστάνεται τὸ τέλος της. Σὰν ἡρώδης δὲν λυπάται τὰ νιάτα της, τὰ κάλλη της. Πονεῖ μὲ τὴν ψυχὴ της καὶ κλαίει γιὰ τὸ παιδάκι της, ποῦ τ' ἄφησε κοιμισμένο στὴν κούνια. Γιὰ μιὰ στιγμή τὴν πνίγει τὸ παράπονο καὶ ξεσπᾷ σὲ κατάρες: «νὰ τρέμῃ τὸ γεφύρι σου, ὅπως τρέμουν τὰ γόνατά μου, νὰ σειοῦνται οἱ διαβάτες σὰν τὰ μαλλιά μου, νὰ πλημμυρίζῃ τὸ ποτάμι σὰν τὰ δάκρυά μου». Ὁ σκληρόκαρδος καλὸς της δὲν συγκινεῖται, δὲν τῆς λέει δυὸ λόγια γιὰ παρηγοριά. Φοβᾶται ἀπὸ τίς κατάρες καὶ τὴν παρακαλεῖ νὰ εὐχηθῆ νὰ στερεωθῆ τὸ γεφύρι, γιατί ἴσως περάσουν ἀπ' αὐτὸ καὶ τ' ἀδελφία της, ποῦ εἶναι στὴν ξενιτεία.

Ἐκείνη σὰν ἀκουσε γιὰ τ' ἀδελφία της ἄλλαξε σκέψη. Εὐχεται νὰ στερεωθῆ τὸ γεφύρι, νὰ ἰσορροπήσουν οἱ διαβάτες νὰ παύσῃ ἡ ὄρμη τοῦ νεροῦ.

Σὰν ἐπίλογος τοῦ τραγουδιού φέρονται τρεῖς στίχοι Μ' αὐτοὺς ἐκφράζεται κάποιος παράπονο γιὰ τὴ μοῖρα τῶν τριῶν ἀδελφῶδων. Οἱ δυὸ θυσιάστηκαν ἀλλοῦ καὶ «ἡ τρίτη ἢ χιλιάκλερος» στὸ γεφύρι τῆς Τρίχας. Ἡ παρούσα παραλλαγή τοῦ τραγου-

διοῦ συμφωνεῖ καθὼς βλέπει ὁ ἀναγνώστης μὲ τὸ ἱστορικὸ τῆς ὑποθέσεως. Πλησιάζει περισσότερο πρὸς τὸ ἀρχέτυπο τραγούδι καὶ ἀποδίδει πληρέστερα τὸ περιεχόμενο μὲ ἀκριβέστερη συνοχὴ καὶ λογικὴ ἐνότητα.

Τῆ Τρίχας τὸ γεφύρι.

- Ἄκεῖ σὸ Δρακοπόταμον σὴ Τρίχας τὸ γεφύρι
 χίλιοι μαστόρ' ἐδούλευαν καὶ χίλιοι μαθητᾶδες.
 Ὅλεν τὴ μέραν ἔχτιζαν, τὴ νύχταν ἐχαλάουεν.
 Οἱ μάστοροι ἐχαίρουσαν θενά πλεθόν' ἢ ρόγα
 5. Οἱ μαθητᾶδες ἔκλαιαν — τοὶ κοβαλεῖ λιθάρα!
 κι ἀτὸς ὁ πρωτομάστορας νουνίζ' νύχταν κ' ἡμέραν.
 — Ντό δις με, πρωτομάστορα, καὶ στένω τὸ γεφύρι;
 — Ἄν δίγω σε τὸν κύρη μου, ἄλλο κύρην πα κ' ἔχω!
 — Ντό δις με, πρωτομάστορα, καὶ στένω τὸ γεφύρι;
 10. — Ἄν δίγω σε τὴ μάννα μου, ἄλλο μάνναν πα κ' ἔχω!
 — Ντό δις με πρωτομάστορα, καὶ στέκει τὸ γεφύρι;
 — Ἄν δίγω σε τ' ἀδέλφῳ μου, ἄλλ' ἀδέλφῳ πα κ' ἔχω!
 — Ντό δις με, πρωτομάστορα, σταλιζῶ τὸ γεφύρι;
 — Ἄν δίγω σε καὶ τὰ πουλλά μ', ἄλλο πουλλά πα κ' ἔχω!
 15. — Ντό δις με, πρωτομάστορα, στερένω τὸ γεφύρι;
 — Ἄν δίγω σε τὴν κάλη μου, καλύτερον εὔρινω.
 Μενύει καὶ λέει τὴν κάλην ἀτ', ἀγλήγορα νὰ ἔρται.
 Ἰκομάν τὸν Γιάννην κ' ἔλουσεν καὶ σὸ κουνίν κ' ἐθέκεν (2).
 Ἰκομάν τὰ χτήνα κ' ἔλμεξεν, τὰ μουσκάρα κ' ἐδέκεν
 20. Διπλομενὺ τὴν ἔρημον μὲ τ' ἀίκον πουλλόπον.
 — Τὴν Σάββαν ἄς πάη σὸ λουτρόν τὴν Κερεκὴν σὸν γάμον
 καὶ τὴν Δευτέραν τὸν πουρνὸν ἀδὰ ἄς εὔρισκᾶται.
 Πῆγεν τὴν Σάββαν σὸ λουτρόν τὴν Κερεκὴν σὸν γάμον
 μυρόλουσεν τὸν Γιάννην ἀτ'ς καὶ σὸ κουνίν ἐθέκεν
 25. τὰ χτήνα ἐκαλάμμεξεν καὶ τὰ μουσκάρα κ' ὀλτσην
 καὶ τὴν Δευτέραν τὸν πουρνὸν σὸ Δρακολίμν' εὔρεθεν.
 — Κάλη μ', ἐκεῖ σὸ Δρακολίμν', ροῦξεν τὸ δαχτυλίδι μ'
 ἐκεῖ τῆ κυροῦ μ' τὸ πουγγίν', τὴ μάννα μ' τὸ λογάδι
 ἐκεῖ π' ἐμπαίν' καὶ παίρ' ἄτα, ἄς ἔχ' ἔμέν κ' ἐκεῖνα.
 30. Πέντε ὀργέας κατηβαίν' καὶ μὲ τὴν τραβώδιαν.
 Καὶ ἄλλα πέντε κατηβαίν' μὲ τὴν μυρολοῖταν.
 — Κι ἄρ' κ' ἰ πονῶ τὰ κάλλη μου κι ἄρ' κ' ἰ πονῶ τὴ νέτε μ'
 πονῶ καὶ κλαίω τὸ πουλλί μ', τ' ἐφέκα κοιμισμένον.
 — Ἄμον τὸ τρομάζ' νὰ τὰ γόνατα μ', νὰ τρομάζ' τὸ γεφύρι σ'!
 35. κι ἄμον τὸ σειοῦν τὰ μαλλιά μ', νὰ σειοῦν οἱ δαβάτοι!
 κι ἄμον τὸ τρέχ' νὰ τὰ δάκρυ μ', νὰ τρέχῃ τὸ ποτάμι!
 — Εὐχέθ' κάλη μ', εὐχέθ', κάλη μ', εὐχέθ' μὴ καταρᾶσαι
 ἀδέλφῳ ἔεις σὴν ξενιτᾶν, ἔρχουνταν καὶ δαβαίν'νε.
 — Κι ἄμον τὸ στέκ' νὰ τὰ γόνατα μ', νὰ στέκη τὸ γεφύρι

(2) Σ. τ. Δ. Τοὺς στίχους 18 καὶ 19 τοὺς ἀκουσα (βλέπε ὑποσημείωση 1) ὡς ἑξῆς:

— Ἰκομάν τὸ μῶρο μ' κ' ἔλουσα καὶ σὴν κλινᾶν κ' ἐθέκα.
 Ἰκομάν τὰ χτήνα μ' κ' ἔλμεξα τὰ μουσκάρα μ' κ' ἐφάσα.

(Ὁ τονισμὸς μῆκε σύμφωνα μὲ τὴν ἀπαγγελίαν τῆς γερόντισσας).

(1) Σ. τ. Δ. Μιὰ γοιὰ ἀπὸ τὴ Σάντα, 80 περίπου ἔτων καὶ ἀγαμάτι, μοῦ ἔλεγε μὲ πεποίθησιν πῶς τὰ μαλλιά τῆς γυναίκας τοῦ πρωτομάστορα ἔγιναν σὲ ὄρα σὸ νῆμα — κισσὸς — πυκνὰ καὶ ἀγκάλιασαν καὶ στέριωσαν τὸ γεφύρι.

40. κι ἄμον τὸ στέκ'νε τὰ μαλλὰ μ' νὰ στέκ'νε οἱ δαβάτοι
κι ἄμον τὸ στέκ'νε τὰ δάκρᾶ μ', νὰ στέκη τὸ ποτάμι.
Τρὶ' ἀδέλφᾶ ἔμνες ἔμεῖς κ' οἱ τρεῖ καταραμένοι
εἶνας ἔχτισεν . . . . . κι ἄλλε
κι ἐγὼ ἢ τρισκατάρατος τῆ Τρίχας τὸ γεφύρι

στ. 1. 'Ακεῖ πέραν σὸ Δρακολίμν'. στ. 2 χίλιοι μαστόροι ἔχτιζαν
στ. 3 τὸ β'. μέρος : «τὴν νύχταν ἐχαλάουτον», περνᾶ τὸ μέτρο κατὰ μιὰ
συλλαβή. Γι' αὐτὸ στῆ μελωδία του οἱ δυὸ τελευταῖες συλλαβές λέγονται
σ' ἕνα χρόνο, γοργά.

στ. 7. οἱ παραλλαγές του μῆκαν στὸ κείμενο στὶς παρακάτω ἐρωτήσεις τοῦ
στοιχείου.

στ. 18 καὶ 19. Πιθανὸν νὰ εἶναι παρμένοι ἀπὸ ἄλλο τραγούδι. Γνωρίζω καλῶς
ὅτι οἱ στίχοι αὐτοὶ ἐτραγουδοῦντο ἀπὸ τοὺς προγενεστέρους μας ὅπως εἶναι γραμ-
μένοι. Ὁ στίχος 33 βεβαιώνει τὴ σχέση τους μετὰ τὸ τραγούδι.

στ. 22 καὶ 26 τὴν πιρνήν. στ. 20. ἄοικον κατὰ ὄρθογρ. Ἀρχ. Πόντου.
στ. 23 τῆ μάννα μ' τὸ κεμέρι. στ. 30 ἕρέας. 34 τὸ α' μέρος : «ἄμον τὸ
τρομάζ'ν τὰ γόνανα μ'» περνᾶ τὸ μέτρο κατὰ μιὰ συλλαβή, γι' αὐτὸ στῆ μελω-
δία δυὸ συλλαβές λέγονται μαζί και γοργά.

στ. 32 τὴν ὄψη μ'.

στ. 43. Ἀπὸ τὸν στίχο αὐτὸν λείπουν τὰ ὀνόματα τῶν τόπων, ὅπου θυσιάστη-
καν οἱ δυὸ ἀδελφές. Παραλλαγή τοῦ στίχου αὐτοῦ δημοσίεψε ὁ κ. Π. Μελανοφρύδης
στὰ «Π. Φύλλα» τεύχος 20 σελ. 325.

«εἶνας ἔχτισεν τὴν Ἄδισσαν κι' ἄλλε τὸ Δεβαστίνεν».

στ. 44. κ' ἐγὼ-ιν ἢ χιλᾶκλερος.

Μετὰ τὴν καταχώρηση στὰ «Χρονικά τοῦ
Πόντου» τῆς παραπάνω παραλλαγῆς δι-
νεται ἀφορμὴ γιὰ μιὰ προσπάθεια πρὸς
ὀλοκληρωτικὴ ἀποκατάσταση τοῦ τραγου-
διοῦ. Μετὰ τὴ δημοσίευση καὶ ἄλλων παραλ-
λαγῶν θὰ καταστῆ δυνατὴ ἡ συμπλήρω-
ση τῶν χασμάτων καὶ ἡ διόρθωση τῶν
ἐσφαλμένων. Ἡ μελωδία τοῦ ἄσματος
εἶναι ἐννεάσημος καὶ ὁ χορὸς τὸν εἶδος
«ὀμάλ'». Στὸ τέλος κάθε α' ἡμιστίχου
λέγεται ὡς ἐπὶ φράση ἢ φράση «κόρ' ἄ-
νάμ'νον, κόρ', ἀνάμ'νον» καὶ στὸ τέλος
κάθε β' ἡμιστίχου ἢ φράση «κόρ', σουλ-
τάν' τ' ὀμμάτα σ' μαύρα ἢ ἔπαρ' ὕπνον,
κόρ', κι ἄς πάμε».

«'Ακεῖ σὸ Δρακοπόταμον — κόρ', ἄ-
νάμ'νον, κόρ', ἀνάμ'νον
σὴ Τρίχας τὸ γεφύρι—κόρ', σουλτάν'
τ' ὀμμάτα σ' μαύρα ἢ ἔπαρ' ὕπνον,
κόρ', κι ἄς πάμε».

Ὁ πρωτοψάλτης τοῦ Μητροπολιτικοῦ
ναοῦ Τραπεζοῦντος Τριαντάφυλλος Γεωρ-
γιάδης, τονίζοντας τὸ τραγούδι σὲ Βυ-
ζαντινὴ παρασημαντικὴ ἀντικατέστησε
τὴν ἐπὶ ὁδὸ ἔτσι :

«'Ακεῖ σὸ Δρακοπόταμον—ἔλα, Δα-
δαφνοπόταμε
σὴ Τρίχας τὸ γεφύρι—καὶ Δάφνε μ'
καὶ μυρισμένη (*).

Τὸ ἐτόνισε καὶ ὁ κ. Δ. Κουτσογιαννό-
πουλος σὲ εὐρωπαϊκὴ παρασημαντικὴ.
Ἐπάρχουν καὶ πλάκες γραμμοφώνου μετὰ
μελωδία τοῦ κ. Γρ. Χαριβούλου καὶ λύρα
Ν. Παπαβραμίδη. Γενικὰ ἡ μελωδία του

ὅπως τραγουδιέται τώρα, διαφέρει ἀπὸ
τὴν προγενέστερη. Πιστεύω πὼς οἱ κ. κ.
Ξ. Ξενίτας καὶ Σ. Καρᾶς θὰ ἔχουν τὴν
καλωσύνη νὰ ἀποκαταστήσουν τὸ τρα-
γούδι στὸ ὕψος του καὶ στὸν πραγματι-
κὸ του ρυθμὸ καὶ χρωματισμό. Ἔτσι
θὰ μάθῃ ἡ νεολαία μας νὰ τὸ τρα-
γουδῇ ὅπως πρέπει. Οἱ νέοι Πόντιοι ἀγα-
ποῦν τὰ τραγούδια καὶ τοὺς χοροὺς τῶν
προγόνων τῶν. Ἄς προσέξουν ὅμως πο-
λὺ τὴς διαφορῆς μελωδίας (σκοποῦς) τῶν
ἀθανάτων τραγουδιῶν μας. Ἄς προσέ-
ξουν ἐπίσης τοὺς ποντιακοὺς χοροὺς,
ποὺ παραμορφώθηκαν τώρα τελευταῖα
σὲ βαθμὸ τέτοιο, ὥστε γίνηκαν ἀγνωρί-
στοι. ἔχομε ὑποχρέωση νὰ φυλάξωμε
ἀγνὰ καὶ ἀδιάφθορα τὰ ὠραῖα τραγού-
δια καὶ τοὺς λεβέντικους χοροὺς τοῦ
Πόντου, ὡς ἱερὴ παρακαταθήκη τῶν
προγόνων μας.

Θεσπίακη 10.11.1943

(Δ.Κ.Π.) ΣΤΑΥΡΙΩΤΗΣ

(*) Παραλλαγές τοῦ ἄσματος, ὅσες ἔχω.

α) Δημοσιευμένες :

1. Ἄποστόλου Ι. Μαριοπούλου. Ἐβ-
δεικτικὸ Πόντος, 1880, ἀριθ. 4.

2. Παντελῆ Μελανοφρύδη. Ἡ ἐν Πόν-
τῳ Ἑλλ. γλῶσσα, Βατοῦμ 1910, σελ. 38-39 καὶ Ἀρ-
χεῖον Πόντου, τόμος 2, σελ. 216.

3. Ἐὐσταθίου Ἀθανασιάδου, Ἀρχεῖον
Πόντου, τόμος 2, σελ. 216.

4. Δημητρ. Κουτσογιαννοπούλου,
Ἡ λύρα τοῦ Πόντου, σελ. 46-48, ὅπου καὶ ὁ τονι-
σμός τῆς μελωδίας του σὲ εὐρωπαϊκὴ παρασημαντικὴ.

β) Ἀδημοσίευτες :

1. Ν. Σαββαντίδη, Παρουσάζει χασμάτα.
2. . . . Ματσούκας, μετὰ ἀρκετὰ ἀτέλειες.
3. Νεώτερες συνθέσεις παραλλαγῶν, ἀστήρικτες.

ΤΟ ΠΟΝΤΙΑΚΟ ΧΑΜΟΓΕΛΟ

Τοῦ κ. ΠΑΝΟΥ Χ. ΑΡΓΥΡΟΠΟΥΛΟΥ

Ἐνα ἔργο ζωγραφικῆς δίνει πάντα θε-
ματα γιὰ συζήτηση καὶ πρὸ παντὸς ὅταν
τὸ ἔργο αὐτὸ προέρχεται ἀπὸ ἕναν πρα-
γματικὸ καλλιτέχνη ὅπως ὁ κ. Χατζηκυ-
ριάκος—Γκίκας, τὸν ὁποῖον εἶχαμε τὴν
εὐτυχία νὰ γνωρίσουμε σὲ μιὰ μας ἐπί-
σκεψὴ στὸ ἀτελιέ του.

Ἡ οἰκογένεια τοῦ κ. Χατζηκυριάκου
εἶναι μιὰ ἀπὸ τὶς ἱστορικὲς οἰκογένειες
τῆς Ὑδρας Ὁ ἴδιος, ἄνθρωπος προικι-
σμένος μετὰ ἐξαιρετικὸν χαρακτῆρα, λεπτὸ
καλλιτεχνικὸ αἰσθητήριο, βαθειὰ ψυχικὴ
μόρφωση, σὺν γνήσιον ζωγράφος ἐργά-
ζεται μετὰ ἀγάπη κάθε τι τὸ Ἑλληνικόν: το-
πεῖο, νησί, θάλασσα, λαϊκὴ τέχνη καὶ
ἄλλα.

Μέσα στὰ ὠραϊότατα τελευταῖα του
ἔργα ἐκεῖνο ποὺ μᾶς σταμάτησε τὴν προ-
σοχὴ ἦταν μιὰ nature morte : ἐπάνω σ'
ἕνα τραπέζι ἕνας καλοστρωμένος τσε-
βρὲς (ἐργόχειρο λαϊκῆς τέχνης), δίπλα ἕνα
ἀνθογιάλι μετὰ κόκκινα λουλούδια καὶ στὸ
πλάι μιὰ λύρα. Ὁ κ. Χατζηκυριάκος ἔχει
πνιγνὴ καὶ μᾶς ἐδειξε δύο ποντιακὰς
λύρες ποὺ κρεμόντανε μετὰ τὸ ἀτελιέ του.

Ἡ συγκίνησή μας εἶταν ἀπερίγραπτη
ὅταν εἶδαμε τὸ ἐνδιαφέρον τοῦ καλλι-
τέχνη γύρω ἀπὸ θέμα ποντιακὸ καὶ τὸν
παρακαλέσαμε νὰ μᾶς ἐξηγήσῃ τὸν δε-
σμό του μετὰ τὸν Πόντο. Τότε λοιπὸν ἄρ-
χισε νὰ μᾶς διηγείται πὼς ἔκαμε τὴν
πρῶτη του γνωριμίαν καὶ ὕστερα πὼς συν-
δέθηκε μετὰ τοὺς Πόντιους.

Ἔχει ἀκούσει, γιὰ πρώτη φορὰ κάποτε,
στὸ ραδιόφωνο μιὰ μετάδοση ποντιακῆς
μουσικῆς ἀπὸ τὴν ομάδα Σπανίδη, ποὺ
τὸν ἐνθουσίασε τόσο πολὺ ὥστε περι-
μενε τὸ τέλος τῆς γιὰ νὰ πληροφορηθεῖ
τὴν καταγωγὴν τῆς. Τὴν βρῆκε τόσο πη-
γαία ποὺ θέλησε νὰ τὴ μελετήσῃ καὶ
νὰ μάθῃ τὴν λύρα, οἱ ἀμεσώτερες ὅμως
ἀσχολίες του δὲν τοῦ τὸ ἐπέτρεψαν.
Ὅσοσο δὲν ἔμεινε μόνον μετὰ τὴν ἱκανο-
ποίηση τῆς μουσικῆς θέλησε νὰ ὀλοκλη-
ρώσῃ τὴν γνωριμίαν του μετὰ τὸν Ποντιακὸ
πολιτισμὸ. Θέλησε ν' ἀκούσῃ τοὺς ἴδιους
τοὺς Ποντιούς. Πῆρε λοιπὸν μερικὸς φί-
λους του καὶ πῆγε σ' ἕνα χορὸ μας στὰ
Ὀλύμπια, ὅπου τοῦ δόθηκε ἡ εὐκαιρία νὰ
ἰδεῖ τοὺς χορούς μας, τὴν σέρρα, τ' ὀμάλ',
τὸ τίκ' καὶ τοὺς ἐχαρακτήρησε σὺν τοῦς
πιδ πηγαίους καὶ ἀνόθευτους χοροὺς ποὺ

δηλώνουν τὴ θρησκευτικὴ καὶ μαγικὴ
καταγωγὴν τους, ἀντίθετα μετὰ τοὺς κοινω-
νικοὺς χοροὺς ποὺ γεννήθηκαν ἀπὸ ἄλ-
λες αἰτίες. Ἄκουσε τὴν λύρα μας καὶ
τὸν λυρᾶρη, τὰ τραγούδια μας :

Τὰ τραγούδια τὰ καλὰ τ' ἕναν πὲ
[τ' ἄλλο ἄκ'σόν

τὰ ἔμορφα τὰ κόρτσόπα τ' ἕναν φίλ'
[τ' ἄλλο δάκ'σόν

ὅπως λέγει ἡ ἀπρόσωπη μούσα μας καὶ
τότε, ἀφοῦ συνεπάρθηκε ἀπὸ τὴν ἀγνή
ποίησιν καὶ τὴν ἑλληνικὴν παράδοσιν τοῦ
Πόντου, ἐδέχθηκε μιὰ πρόσκλησιν μιᾶς πα-
ρέας συμπατριωτῶν μας στὰ φτωχικὰ τοῦ
Χασανιοῦ, ὅπου ἐγνώρισε καὶ τὴν φιλο-
ξενίαν τῶν Ποντίων, αὐτὴ ποὺ ἔμεινε μιὰ
ἀπὸ τὶς ἀληθινὰς ἀναμνήσεις τῶν παλ-
ληκαριῶν μας τοῦ τελευταίου πολέμου,
ποὺ εἶχαν τὴν τύχην νὰ περάσουν ἀπὸ χω-
ριά ὅπου κατοικοῦσαν Πόντιοι.

Καὶ τώρα ἂς ἔλθουμε στὴν ἀποκάλυ-
ψιν ποὺ ὁ κ. Χατζηκυριάκος ἔκαμε γιὰ
τὸν Πόντιο, σὺν τὸν εἶδε σὲ μιὰ γωνίαν
τῆς Ἀττικῆς γῆς, τὸν καλὸκαρδο Πόντιο
μετὰ τὸ ἀγνὸ χαμόγελο ποὺ συναντᾶ κα-
νεὶς μόνον στὸν ἄνθρωπον ποὺ ζεῖ μετὰ τὴν
φύσιν. Τὸ χαμόγελο στὸν Πόντιο εἶναι
μιὰ ἐσωτερικὴ ἐκδήλωσιν ἀνθρωπιστικῆς
καὶ σὺν τέτοιο ζωγραφίζεται στὸ πρό-
σωπὸν τοῦ εἶναι ἕνα καλοσώρισμα στὸν
συνάνθρωπὸν του. Ὁ κ. Χατζηκυριάκος τὸ
χαμόγελο αὐτὸ τὸ χαρακτήρησε σὺν τὸ
ἴδιον μετὰ τὸν κατοίκου τῆς Ἀττι-
κῆς τῆς κλασσικῆς ἐποχῆς. Καὶ τὸ πῶς
καταπληκτικὸν εἶναι ποὺ ἡ ὅλη ἀτμόσφαι-
ρα τοῦ ἐθύμιζε συντροφίαν συμποσίου τοῦ
Πλάτωνα.

Ἔτσι κοντὰ στὰ τόσα ἄλλα στοιχεῖα
πολιτισμοῦ ποὺ ἱστορικοὶ, γλωσσολόγοι
καὶ λαογράφοι βρῆκαν ὅτι ἐνώνουν τὸν
Πόντο μετὰ τὴν Μητρόπολιν, ὁ κ. Χατζηκυ-
ριάκος ἔρχεται νὰ προσθέσῃ ἕνα ἀκόμη
γνώρισμα ὅχι πᾶς λογικὸν ἕνα ἀκόμη
ψυχικὸ, ἐνωμένο μετὰ τὴν ἴδιαν τὴν ὑπαρξὴν
τοῦ ἀνθρώπου, δηλαδὴ τὸ χαμόγελο.

Ἡ διαπίστωση αὐτὴ τοῦ καλλιτέχνη
ἂς δώσῃ ἀφορμὴν γιὰ μιὰ πλατύτερην ἔ-
ρευνα στὸς εἰδικούς. Ἴσως ἔτσι πολιτο-
γραφηθεῖ τὸ Ποντιακὸ χαμόγελο.

ΠΑΝΟΣ Χ. ΑΡΓΥΡΟΠΟΥΛΟΣ

ΔΕΙΣΙΔΑΙΜΟΝΙΕΣ ΚΑΙ ΑΝΕΚΔΟΤΑ ΧΑΛΔΙΑΣ (ΑΡΓΥΡΟΠΟΛΗΣ)

Του κ. Π. Β. ΨΗΛΑΝΤΗ

Οἱ χοτλάχ'.

Τὰ παλαιὰ τὰ χρόνια ὀλίγ' ἔξεραν γράμματα κ' οἱ περισσοὶ ἐθάρναν ὁ κόσμον ἀράπ'ς, μάϊσας, δαβόλτς καὶ χοτλάχ'ς ἔτον γομάτων.

Ἐκεῖν' τὰ καιροὺς ἔλεγαν κ' ἐπίστευαν ἀτο, οἱ Τοῦρκ' ντὸ χοτλαεὺ'νε, τεμάκ ἐβγαίν'νε ἀσ' σὰ ταφία του τὴν νύχταν καὶ λάσκουνταν ἀδὰ κι ἀκεί οὐς νὰ κουζ'νε οἱ πετεινοί.

Ἐπίστευαν ὄντας ἕνας Τοῦρκος ἐπεθάν'νε κ' εἶχεν λογαριασμοὺς μὲ τ' ἕναν ζωντανόν, ἔβγαίνεν ἀσ' σὸ ταφίν ἀτ' κ' ἐπῆγγεν ἐντοῦνεν σὴν πόρταν ἀτ' κ' ἐτᾶίξεν κ' ἐκούϊζεν «χακουμί Ιστέρουμ—θέλω τὸ δίκαιο μ'». Ἐλεγαν κ' ἐπίστευαν ντ' ἐπαίρναν πολλὰ μοιασίδας· ἐγίνουταν ὄκυλία, κάτας, κορίτς ἀράπ' κ' ἦνταν ἐθέλναν.

Ἄσ' σὸ μεσανύχτ' κ' ὕστερνά ἀσ' σὰ μεζαρλούκια κέσ' κανεῖς 'κ' ἐδεβῆνεν, ἐφογοῦνταν πολλά. Ἄν ἐβραδάσκουτον κ' ἐθέλνεν 'κ' ἐθέλνει θ' ἐπέρανεν ἀπ' ἐκέσ', θὰ ἔλεγεν ἀπέσ' σὸν νοῦν ἀτ' «τὸ πάτερ ἡμῶν» καὶ «τὸ πιστεύω εἰς ἕνα Θεόν» νὰ μὴ τυχαίν' ἀτον καὶ τᾶρπινεὺ' ἀτον χοτλάχ'ς.

Ἐλεγαν: τὸν χοτλάχ' μολύβ' 'κὶ κρούει ἀτον.

Μόνον ἀσημένεν μαχάιρ' χωρὶς τρυπὶν σὸ λάβ'ν ἀθεσ ἐδούλευεν σὸν χοτλάχ' ἀπάν': Ἄλλ' ἔλεγαν ἀτὸ πὰ χατρ' 'κ' ἐποῖνεν, γιατί ἀμόν ντὸ ἔλεπεν τὸ ζὸρ' ὁ χοτλάχ'ς ἐγίνουτον ἕναν κουβάρ' ράμμα κ' ἔκυλιγουτον σὸ κατέφορον.

Ἐλεγαν ἕναν καιρόν σὸ λειβάδ' σὴ Μαγξανοῦ τὸ μαντριν' ἀπέσ' ἕναν πουρνόν ἠῶραν τὸν γειτονᾶν ἀτου τὸν Χουρδῆτ, εἷνος μνηθοῦ ἀποθαμένον, σὺξυλον. Ἰαπούτ' ἀπλωμένον: Ἐρθεν σὴν γειτονίαν. ὄλεν τὴν νύχταν ἐντοῦνεν κ' ἐτσαράφιζεν τὰ πόρτας, κ' ἐψαλάφανεν τὸ δίκαιον ἀτ'. Ἐνέσπαλεν νὰ διαβαίν' πλάν σὸν καιρόν ἀτ', ἐκούϊζεν ὁ πετεινόν, ἐγέντον ξαν Ἰαπούτ' κ' ἐπέμνεν σὸ μαντριν' ἀπέσ'.

Τὸν πουρνόν ἐδέκαν χαπάρ' κ' ἔρθαν κρυφά, κρυφά ἐπέραν ἀτον κ' ἐπῆγγαν ἔθεψαν ἀτον σὰ μεζαρλούκια τῆ Μισαλάς.

Ἐρθεν κ' ἡ γειτόντσα του ἡ Πέμπε, ἡ καρῆ ἀτ' κ' ἐπαρακάλεσεν τὴν γραίαν τὴν Μαγξανάβαν νὰ μαθίξ' ἄτεν, ντ' ἔφταγ'νε οἱ Χριστιανοὶ ὄνταν ἀποθάν'νε καὶ κὶ χοτλαεὺ'νε! Ἄτότε ἐκεῖνε εἶπεν ἀτην. Ἐμεῖς, κόνδη, σταυρώνομε τὰ ταφία μου. Ἐπῆγγεν ἡ Κοχράκα ἐκεῖνε πὰ κρυφά ἐσταύρωσεν τὸ ταφίν τῆ Χουρδῆτ, κὶ ἀσ' ἐκεῖνο τὸν καιρόν ἄλλο 'κ' ἐξέβεν. Ὑστερα ἀσ' σὸ στόμαν σὸ στόμαν ἐμαθέφτεν καὶ πολλοὶ Τοῦρκ' ἐσταύρωσαν μὲ τὸ μακέλ' καὶ μὲ τ' Ἰφτάρ' τὸ ταφίν, κὶ ἄλλο 'κ' ἐχορτλάευσαν.

Ὁ Μολυβᾶς ὁ Χ' Λάζαρον τὰδ-παρτάσιν ἔτον· σὰ τουφέκια καὶ σὰ μαχάιρα ἀπέσ' ἐτράνυεν· φόβος ντὸ ἔτον 'κ' ἔξερεν ἄμαν ἀσ' σοὶ χοτλάχ'ς πολλά, γὰγιαῖτεν πολλά ἐφογοῦτον.

Ἐναν ἡμέραν ἐγύριζεν ἀσ' σὸ Κελκέρ' ὀλίγον ἀργά.

Σὴν Σόρδαν ἀπάν' τὸ γιαῖσιν ἐλάλεσεν, ἀπ' ἐκεῖ εἶχεν εἷνός ὄροῦ στράταν νὰ ἔρται σ' ὄσπ'τ'ν ἀτ' σὴ-Κανί' τ' Ἀεθοδῶρ' τὴν μαχαλάν.

Ἐθέλνεν 'κ' ἐθέλνεν θ' ἐπεράνεν ἀσ' σὰ μεζαρλούκια τ' ὠραιωμάισσας. Εἶπαμε ἐφογοῦτον πολλά; ἀμόν τ' ἐσοῦμωσεν ἐντῶκεν τ' ἄλογον: Σὴ Σεῖχ' τὸ μεζάρ' καικὰ εἶδεν ἕναν Κοριτόπον, ἐχπαράεν, ἀσ' σὸν φόβον ἀτ', ἐκούϊζεν ἀτο κουτί, κουτί, ἀτὸ τ' ἀφωρισμένον, ἐλάγκεψεν σ' ἄλογοῦ τ' ὀπίσ', ἐπλάσεν σὴν τᾶουπέν ἀτ' κ' εἶπεν ἀτον μ' ἀνθρωπῖ' λαλίαν: «Κουτί κουτί τέμε τῖδλαριμέ πάκ»—Κουτί κουτί μὴ λές με, τὰ δόντα μ' τέρεν».

Ἄπ' ἐκεῖ ἐκαμτῖλαξεψεν τ' ἄλογον καὶ πῶς ἔρθεν ἐρροῦξεν σὴ γοναγοῦ ἀτ' τὸ καῖπουλοῦχ' ἕνας θεὸς ἐξέρ'.

Ἐκ'σαν τ' ἄλογοῦ τὰ ποδέας ἐνοιξαν ἀτον, κ' ἐκεῖνος ἐλιγῶθεν κ' ἐρροῦξεν:

Ὄνταν ἐπελιγῶθεν, εἶπεν τὴν κα-

ρὴν ἀτ' τὴν Χ' Εὐδοξίαν: Νέ μωρή, τὴν τᾶουπέ μ' ἵναξον καὶ κρέμασον ἀτο ἔξ', ἀφωρισμένον ἀτὸ πα ἔτοκου-νεῦτεν.

Λεξιλόγιο: χοτλάχ'ς=λ.τ. βουκόλα-κας' χοτλαεὺς=λ.τ. βουκόλακιάζω' τεμάκ=λ.τ. δηλαδή' λάσκουνταν=γυρο-νοῦν, σεργιανοῦν' κουζίζω=φανάζω' ἐτᾶίξεν=φάναζε' κορίτς=κασικάνια' μεζαρλούκια=τούρκικα νεκροταφεῖα' Ἰαπούτ' =τὸ σανίδι ὅπου ἀπλώνου-ντοὺς Τοῦρκους νεκροὺς καὶ τοὺς λού-ζου καὶ μεταφορικά: ὁ νεκρὸς κοκα-λιασμένος' ἐτσαράφιζεν=ἔξυνε μὲ τὸ νύχια' ἐψαλάφανεν=ζητοῦσε' ἐνέσπα-λεν=ἔεχασε' δαβαίνω πλάν'=φεύγω' κόνδη=λ.τ. γειτόνισσα' Κοχράκα=πα-ραισούκι πειραχικό' μακέλ'=σκαπάνη' Ἰφτάρ'=φιάρι' τὰδ-παρτάσιν=κομ-μάτι ἀπὸ πέτρα (μ. ψυχωμένος καὶ ἀν-τροιωμένος)' γὰγιαῖτεν = λ.τ. ὑπερβα-βαθμὸς τοῦ πολὺ' Σόρδα = τοπωνύμιο' γιαῖσιν=λ.τ. ἡ ἐσπερινὴ προσευχὴ τοῦ χότζα' ἐντῶκεν=χτύπησε' Κοριτόπον=κασικάνι' ἐχπαράεν=τρομάξε' κουτί-κουτί=ἐπίκληση σὶὰ ζῶα' ἐλάγκεψεν=πῆδηξε' τᾶουπέν=λ.τ. μανδύας' ἐκαμ-τῖλαξεψεν = μαστίγωσε' σὴ γοναγοῦ-ἀτ' τὸ καῖπουλοῦχ' = σὴν πόρτα τοῦ σπιτοῦ τῶν ποδέας=πατημασιές' ἐλι-γῶθεν κ' ἐρροῦξεν=λιγοθύμησε κὶ ἔπε-σε' ἔτοκουνεῦτεν=προσβάλληκε ἀπὸ τὸν βουκόλακα.

Καλὰ ἐποῖκε σε.

Ὁ Θόδωρον τῆ Γραίας ἀσ' σὴν Σίχτορμην τῆ Κανί', ἀσ' Ἀπάν' τὴν Μαχαλάν, ἐγάπανεν τῆ Τεμριτῆ τῆ Στοφόρ' τὴν θαγατέραν.

Ἡ κουτῆ, πέραν ἔβρεχεν, χαπάρ' 'κ' εἶχεν, κ' ἐκεῖνος πολλά ἐντρο-πέας (ὅς ἐπῆγγεν καὶ σὸ Κᾶν' κ' ἔμα-θεν καὶ γράμματα), 'κ' ἐπόρνευεν νὰ σουμῶν' ἄτεν καὶ λείε-άτεν τῆ ψῆς ἀτ' τὴν καμμοῖν.

Ἄσ' σ' ἄλλ' τὸ μέρος ἔτον καὶ πολ-λὰ θρησκός, ἐρχίνεσεν κ' ἐπῆγγεν κ' ἔρχουτον τὴν ἡμέραν δύο καὶ τρία φορὰς σὴν ἐγκλεισίαν, ἔστεκεν σὴν εἰ-κόνα τ' Ἀγιαννί' σουμά, κ' ἐπαρα-κάλνευεν τὸν Ἀγιάννευ, ν' ἐφτάει τὸ θάμαν ἀτ': ν' ἀγαπᾶ τον τὸ κορίτς'.

Ὁ Ποπα-Στέφανον ἐτέρνευ τὸν Θόδωρον νὰ τρέχ' σὴν ἐγκλεισίαν, τρεῖς τῆς ὥρας, ἔλεπεν ἀτον νὰ στέκ' σὴν εἰκόνα τ' Ἀγιαννί' καὶ κάτ' νὰ μουμουρίζ' καὶ τιδὲν 'κ' ἐγροίκανεν.

Ἐναν ἡμέραν ἐκρύφτεν ἀπέσ' σ' Ἀεβῆμαν, ὀπίσ' σὴν εἰκόνα καὶ ἐνέ-μνεν τὸν Θόδωρον.

Πολλὰ 'κ' ἐπῆγγεν ἔρθεν κ' ἐκεῖνος, κὶ ἀμόν τ' ἐτέρεσεν κανεῖς 'κ' ἐν' σὴν ἐγκλεισίαν ἀπέσ', ἐπεφόβ'σεν καὶ τᾶίχτᾶ-τᾶίχτᾶ ἐρχίνεσεν νὰ πα-ρακαλεῖ:

«—Ἀγιάννε μ', θὰ ἀσημῶνω σε, θὰ φέρω σε κάθαν χρόνον σὰ 29 Αὐ-γούστ', ἕναν πατμάν' ἐλάδ' κὶ ἀπὸ ἕναν τρανόν λαμπάδαν, ἄμον τὸ πόϊ τῆ Καρτερῆς, βάλον ὀλίγον ἀγάπ' σὴν καρδίαν τῆ Τεμριτῆ τῆ Καρτε-ρῆς γιὰ τ' ἐμέν, ἐρρίγια κ' ἐχάθα, θ' ἀ-ποθάνω ἀσ' σὴν σεβτὰ μ'.

Ὁ Ποπα-Στέφανον ἀρτοῦκ ἐσέβεν ἀπέσ', ἐγροίκεσεν τὴν δουλείαν, τε-μάκ ἀτὸ ἔτον τὸ ζορόπον τῆ Θοδώρ', γιὰ τ' ἐκεῖνο βίρα ἐτρεχεν σὸν Ἀ-γιάννευ. Ἐκούζεψεν πολλά. Τὴν Καρ-τερῆν τῆ Τεμριτῆ, ἐκεῖνος ἀσ' ἕναν χρόνον κιάν', ἐσέγγεν σὸν νοῦν ἀτ' νὰ παίρ' ἄτεν σὸν γιόν ἀτ' τὸν Θω-μᾶν, τὸν γιοσμᾶν.

— Ἐρ' τῆ γαιδάρ' τὸν υἱόν ποῦ κιάν' ξαμοθία, ποῦ κιάν' σκῶν' τ' ὀμμάτς τ' μὲ τ' ἔμαθεν πέντε γράμ-ματα σὸ Κᾶν' ὁ μισκίντς, ὁ μυξέας, νὰ ἀπάν' ἔχ' νὰ ἀφκά, ἕναν παχ-τῶν ἔχ', ἐκεῖνο πα τ' ἡμψὸν ἐπέρεν τ' ὀρμίν. 'Κὶ τερεῖ ἡ μάνα τ' κ' ἐκεῖ-νος μαραπαλοῦκ' ἐφτάγ'νε ἀτόσα χρόνια τῆ Σαλλαπάδ' τὴν Παρθέναν, μὲ τ' ἐκεῖνε τὰ παχτᾶδάς, μὲ τὰ κεπία καὶ τὰ μελεσσίδα κιατῖνεὺ'νε. Ἐχολάστεν ὁ ποπα-Στέφανον, ἔλλα-ξεν τὴν λαλίαν ἀτ' κ' ἐρχίνεσεν νὰ λείει ἀτον:

— Χάθ' ἀπαδακέσ' κομμενόχρονε, ὄκὺλ' καὶ γαιδάρ' υἱέ, χάθ' ἀπαδα-κέσ', ἄλλο σὴν εἰκόνα μ' μὴ σουμῶντς, ἡ Καρτερῆ γιὰ τ' ἐσὲν 'κ' ἐν, ἐκείνευ τῆ ποπᾶ ὁ Θωμᾶς θὰ παίρ' ἄτεν.

Ὁ μαυράχαρον ὁ Θόδωρον ἔρθεν κ' ἐπέμνεν, ἐπῆγγεν ὀπίσ' ὀπίσ' ἔρθεν σὴν πόρταν καικὰ, ἐπυκνοκοῦρτεσεν καὶ μὲ τ' ἕναν τρανόν χολῆν, πριχοῦ

έβγαίν' άσ' σην έγκλεισιαν, είπεν τον 'Αγιάννεν :

—'Αρ' έσού όντάς έζήνες πα κακός άνθρωπος έσ'νε, για τ' εκείνο έκοψεν τό κ'ιφάλι σ' 'Ηρώδης, νά σκουτουλιζ'νε τά χώματα τό κ'εΐται άτότε πα σ' άοικα δουλειας έταράγους'νε, τ'όπ καλά έποΐκε σε, ό θεός σ'χωρέσ' τον κύρ'ν άτ'.

Λεξιλόγιο : κουτόη=κοπέλα τ'η ψ'ης άτ' = τ'ης ψυχ'ης του' καμμονήν=καημός' έπεφόβ'σεν=έφυγε ό φόβος του' τ'σά'ιχτά = φωναχτά' πατμάν' = λ. τ. μετρικ'η μονάδα βάρος 6 δ'κάδων' έρρίγα=κατασιράφ'ηκα. άρ'τ'ούκ=λ. τ. πιά, πλέον' τεμάκ= λ. τ. δηλαδή' ζορόπον=λ. τ. ύποκοριστικό

του ζόρ' = δύσκολο, δυσκολία' έκούζεψεν = λ. τ. θύμωσε' κιάν' = άπό, πρίν' γιοσμ'ας = (τό σ' συριστικό) λ. τ. λεβέντης' τέρ' = τ'ήρα, κοΐτα' ποΐ κιάν' = ώς ποΐ (ψηλά)' σ'κών' = σηκώνει' μισκίντς = λ. τ. χαμένος' μαραπαλούκ' = λ. τ. τό έργο τ'ων κολλήγων, ποΐ σκάβουν τά κτήματα τ'ων γαιοκτημόνων και ζοΐν άπό κ'εΐνα. κιατ'ίνεΐ'νε = λ. τ. πορεύουν' έχολ'άσ'σεν = θύμωσε' χάθ' = χάσου' έπυκνωκ'ούρτεσεν = ξεροκατάπιε κατεπανάλ'ηψη' χολη = θυμός' έζήνες = έξοΐσες' νά σκουτουλιζ'νε = εί'θε νά μοσκομυρίσουν' κ'εΐται = εί'ναι ένταφιασμένος' έταράγους'νε = άνακαιωνόσουν' τ'όπ = πολύ, τελείως.

ΑΝΕΚΔΟΤΑ ΚΟΤΥΩΡΩΝ ΚΑΙ ΠΕΡΙΟΧΗΣ

Του Ε. ΞΕΝΙΤΑ

'Εφτά χρόνια έναν φορκάλ'.

Ο Ποπατραντάφυλλον έστεφάνωσεν έτον εί'ναν όκναρίαν νύφεν. 'Ασ' σό στεφάνωμαν κ' ύστερία εί'σ'τα έτρωγαν κ' έπιναν, κλώσ'κεται λ'έει ό Ποπατραντάφυλλον τ'ην πεθεράν άτ'ς :

—Εΐ'ναν νύφεν έποΐκες, μάλαμαν κορίτ'ο' τεμάκ ντό νά λέγω σε : 'Εφτά χρόνια άλλο φορκάλ' 'κ'ι θέλετε' έναν τ'άκ φορκάλ' κανεΐται σας.

Λεξιλόγιο : όκναρία = τεμπέλα (άροσ, όκνέας) τεμάκ = λ. τ. δηλαδή' τ'έκ = λ. τ. μονό' κανεΐται σας = σ'ας φτάνει.

Ντό έτονε ;

Ο Ποπακωσταντί'νον έναν ήμέραν έπ'ηεν μέ τ' έναν λείμψανον σό Τ'ακάλ - τ'δικμάζ'κιάν', σά ταφία, κ' άστ' έθαψαν τον άποθαμένον κ' ύστερία, σεί'τα έκλώσκουντουν, έκάτσεν σ'η Λια τ'η Κοσμόγλου τό καζίνον, σό γεφύρ' άπάν', νά πίν' έναν καΐβέν κ' άπονεγκάσ'κεται όλ'γρον.

Σεί'τα έπινεν τ'ην καΐβέν άτ' κ' έρρούφ'ιζεν τ'ην τσιγάρ'ην άτ' κλώσ'κεται λ'έει τον Λιαν :

—'Εξέρ'τς ντό νουνίζω άτώρα Λια ;
—Ντό νουνίεις, Δέσκαλε, εί'πεν κ' εκείνος.

—Ντό παράξενα πράματα γίνου'νταν σόν κόσμον άπάν', τ'ζάνουμ, εί'πεν ό Ποπακωσταντί'νον. Γεννά ή

φοράδα γοιτζά έναν π'ουλάρ', και, νά λαλία νά μιλία. Γεννά ή κοσάρα έναν ώβόπον και χαλάν' τον κόσμον μέ τά κακανίσματα τ'ς. Φορτών'νε ό Κακουλίδης, ό Τομπούλτς, ό Πισάνης παπόρα και παπορέας λεφτοκάρα, φασούλα, λαζούδα, γαζανεύ'νε τ'η κόσμινης τ'ά παράες, και ή λαχουσοΐ άτου'ν 'κ' έβγαίν'. 'Αποθάν' και εί'νας Χριστιανός και σκαλόν'νε : τάγκα - τούγκα, τάγκα - τούγκα, κωφών'νε σε τά καμπάνας. Ντό έτονε : 'Α παΐρ' ό ποπάς δέκα γορόδα !

Λεξιλόγιο : άπονεγκάσ'κομαι = ξεκουράζομαι νουνίζω = σκέπτομαι γοιτζά = λ. τ. μεγάλο. νά-νά = οΐτε-οΐτε' λαζούδα = καλαμπόκια' γαζανεύω = λ. τ. κερδίζω' λαχουσοΐ = έλαφρός' θόρυβος' γορόδα = γρόσια. 'Ενα γρόσι = εί'κοσι προπολεμικά λεπτά.

ΜΥΘΟΣ

Τό ψέμαν.

Ο Μάκ'καρας ό Θύμιον έναν καιρόν πολλά κλειψίος και Ιψιζλίκια έποΐνεν. 'Επ'ηεν έναν ήμέραν νά ξαβουρεύκεται σόν ποπ'αν και εί'πεν άτον :

—Δέσκαλε, έγώ οΐς άτώρα κλειψίος - μεψίος, Ιψιζλίκια - μ'ιψιζλίκια, ντοσίματα, ψέματα, άδικίας, οΐλα τά κακά και τ' άμαρτίας έποΐκα. Για έλα ξαβούρεψο με και πέΐ με ποΐον έν' τό τ'όπ τό τρανόν ή άμαρτία.

Ο ποπάς άσ'τ' έξαβούρεψεν άτον

κ' ύστερία εί'πεν άτον :

—Εϋλογημένος νά ΐνεσαι. 'Ατά ό-λα τ' άμαρτίας τό εί'πες με τιδέν 'κ' εί'ναι. Σόν κόσμον άπάν' τό τ'όπ τό τρανόν ή άμαρτία έν' τό ψέμαν. Ψέματα μανάχον μη λ'ές και ή'νταν άλλο θελ'τες ποΐσον.

Ο Θύμιον έχάρεν ά, κ' έπ'ηεν όρκον σόν ποπ'αν σουμά, σό Εϋαγγέλον άπάν', άλλο σ'η ζω'ην άτ' ψέματα νά μη λ'έει.

'Επ'ηεν ό Θύμιον τ'άλλ' τ'ην νύχταν έσόεψεν έναν μαγαζίν και εκλειψεν οΐλα τ'ά παράες τό έταν άπέσ' σ'η τ'εκεμειζ'έν. Εΐ'σ'τα έπαΐνεν σ' όσπ'ίν άτ', εί'δεν άτον σ'ην στράταν ό γειτον'ας άτ' κ' έρώτεσεν άτον : «'Απόθεν έρ'χ'εσαι ;». 'Ετέρεσεν ό Θύμιον, ψέματα νά λ'έει άτον 'κ' έπορεΐ, — έπειδ'ής και έπ'ηεν όρκον —, εί'πεν άτον τ'ην άλήθειαν. 'Αμα, άμον τ' έ-

ΑΝΕΚΔΟΤΑ ΣΤΑΥΡΙ

Του Κ. (Δ. Κ. Π.) ΣΤΑΥΡΙΩΤΗ

Φά κ' έσού και δός' και τ'ην μάννα σ'.

Τ'η Πελαγίας ή Σουσάνα άσ' σ' 'Αφκατωχώρ' έλάσκουτον και έπούλ'νεν τ' έναν και τό άλλο, βελόν'α, άνιάδες, ζινίχ'α, δ'ακιαρλαμ'άδες και άρ' άοικα ψιλοβολέας. Μίαν έπ'ηεν σ'η Μονοβάντων. Τά Κάλαντα τ'ην ήμέραν έτον και εί'χαν τ' 'Αεβ'σ'ιλί' τ'ην μνειαν. 'Ενοιζεν τ'ην σερκήν άτ'ς σ' έγκλησίας τ'ην πόρταν καικά άπάν' σά χ'όνα και έφτάει άλιδ'βερίδ'. 'Εκει άνάμεσα έρ'θεν έκ'αλαντίσεν άτεν ή δεξιματέα τ'ς ή Κερεκή τ'η Φωτειν'ης. 'Η Σουσάνα έδώκεν άτεν ήμ'σόν καρυδί' καντσίν και εί'πεν : «Δεξιματέα, ρίζα μ', νά φά έσού και φέρον και τ'η μάννα σ'». 'Η Κερεκή έσ'κωσεν κ' έσυρεν άτο άπέσ' σά χ'όνα και έδέβεν π'άν.

Λεξιλόγιο : 'Αφκατωχώρ' = ένορία του' Σταυρί' άνιάδες = λ. τ. καθ'έρ'φτες' ζινίδα = χάνδρες' δ'ακιαρλαμ'άδες = λ. τ. ζαχαρωτά' ψιλοβολέας = ψιλικά' αλιδ'βερίδ' = λ. τ. άγοραπωλησία' έκ'αλαντίσεν = έχάρ'ισε για τ'η Κάλαντα, τ'ην Πρωτοχρονιά' δεξιματέα = άναδεξιμιά, βαφ'ισικιά' ήμ'σόν = μισό' καντσίν = ψίχα ξηρών καρπών (φουντούκια, καρύδια, άμύγδαλα κ'λπ.).

χωρίγανε, ένοΐντσεν : άβούτος ά πάει δ'ει με αύρι σό χ'όρ', εκούξεν άτον άμάν και εί'πεν άτον : «'Αστά, γείτονα, κανεΐναν 'δέν μη λ'ές, έγώ άτώρα ά πάγω άφήνω τ'ά παράες τό εκλειψα σόν τόπον άτου'ν».

'Ετέρεσεν ό Θύμιον χωρίς τό ψέμαν δουλειαν 'κ' ΐνεται, έφέκεν οΐλα τ'ά κακά τ'ά ταπιέτα τ' κ' έγέντον άνθρωπος.

Λεξιλόγιο : Ιψιζλίκια = λ. τ. παράνομες πράξεις, άτιμίες κ'λπ. ξαβουρεύκομαι = ξεομολογούμαι' ντοσίματα = μαλώματα' τ'όπ = τό π'ό (ύπερθεικός βαθμός)' τιδέν = τίποτε' ή'νταν = δ,τι' έσόεψεν = λ. τ. γύμνωσε' τ'εκεμειζ'έ = χρηματοκιβότιο ή σ'ογ'άρι όπου βάζουν χ'ρήματα άμον τ' = μόλις' ένοΐντσεν = σκέφτηκε' δίγω σό χ'όρ' = προδίνω' εκούξεν = φώναξε' άμάν = λ. τ. άμέσως' 'δέν = τίποτε' ταπιέτα (τά) = λ. τ. φυσικά, συνήθειες.

'Ατά δύο φοράς έφάισες μ' άτα.

Για τ' 'Αντράβας τ'ην νύφεν — ό λόγος έμουν άδακά άς άπομέν' — όλ' έλεγαν καλόν πουτσιδ' έν'. 'Αμον ντ' επέθανεν ή πεθερά τ'ς έλλαξεν όλωσ'διόλου. 'Ελάσκουτον άδα κι άκει σ'η χ'ώρας τ'ά πόρτας και ζατι τ'ην καλατζ'ην πολλά έγάπανεν. Καμίαν σωστόν φαεΐν κ' έποΐν'νεν και άχαρον ό γέρονό πεθερός άτ'ς κ' έπόρ'νεν νά έτρωεν άτο, γιατί ξαΐ δόντ'α κ' εί'χεν και τό φαεΐν π'ά καλοψεμένον κ' έτον.

'Εναν ήμέραν ή νύφε έμάειρεψεν φασούλα. 'Εσαν πολλά έμορφο ψέμενα. 'Ο γέρον έφαγεν μέ τ'ην όρεξη'ν, εύχαριστέθεν πολλά και έρώτεσεν τ'ην νύφεν.

—Νύφε, άούτα τ'ά φασούλα πολλά νόστιμα έσαν, άπόθεν έπέρες άτα ;

—'Αφέντα, σ' όρμίν άπέσ' άπάν' σ' έναν πλακίν εύρα τα, έσέρεψα κ' έπέρα τα και έποΐκα τα όσ'ημερον φαεΐν.

—'Ει ! νά χ'έζω τον κύρ' τ'ο', δ'κούλλ' θαγατέρα, εί'πεν ό πεθερόν, άτά δύο φοράς έφάισες μ' άτα.

Λεξιλόγιο : πουτσιδ' = κοπέλα' έλάσκουτον = γύριζε, περπατοΐσε χαζέου'ντας' ζατι = λ. τ. φυσικά' καλατζ'η = όμιλία' κ' έπόρ'νεν = δέν μποροΐσε' ξαΐ = καθ'όλου.

ΠΟΝΤΙΑΚΑ ΠΟΙΚΙΛΑ

Του κ. Ι. Τ. ΠΑΜΠΟΥΚΗ

1. ἀλατούρκα· ἀλαφράγκα.

Σε κείνα που 'γραψε ο Π. Λορεντζάτος⁽¹⁾ για το *ἀλατούρκα* και το *ἀλαφράγκα*, προσθέτω και τα παρακάτω, από την Οινόη του Πόντου:

α) Λεγότανε: *τρῶμε ἀλατούρκα*. αυτό δε σημαίνει μονάχα καθισμένοι χάμω, αλλά κι από το ίδιο πιάτο, από το ίδιο σκεδος. Δηλαδή, κάθε ένας απ' τους καθόντανε γύρω στο τραπέζι κρατούσε δικό του *χουλιάρι*, δεν είχε όμως και δικό του πιάτο. Ένα κοινό έμπαινε στη μέση κι απ' αυτό τρώγαν όλοι. Κι αντίθετο είναι το *ἀλαφράγκα* να ποῦμε, με ξεχωριστό *χουλιάρι* και *τῶνανι*.

β) Από τους Τούρκους λεγότανε για τις Έλληνίδες, τις χριστιανές: *Οὐρουμλὰ ἀλαφράγκα κιτίολα, ἐρκεκλερτέν κιάτῆμιολα* (οί Ρωμιές πᾶν' *ἀλαφράγκα*, δὲν κρύβονται απ' τους άντρες)! Δηλαδή, κατά τα ἦθη τῶν γυναικῶν τῆς Δύσης, που δὲν κρύβουνε τὸ πρόσωπό τους μπροστά στους άντρες, ὅπως κάταν οί Τούρκισες, τὸ κρατοῦνε ξέσκεπο, ἐνῶ δὲν ἔπρεπε, μιὰ που ζούσανε στὴν Τουρκία. Κι αντίθετο εἶναι φυσικά τὸ *ἀλατούρκα* να ποῦμε, με σκεπασμένο τὸ πρόσωπο.

2. βρούλα.

Για τὸ *βουρλίζομαι*, που σημαίνει: παραφρονῶ, διδάχτηκα⁽²⁾ πῶς παράγεται ἀπὸ τὸ *σβούρα*, *βούρα* (κατὰ τὸ *βράχνα*, *σβράχνα*;) , *σβουρλίζομαι*, *βουρλίζομαι*, δηλαδή περιστρεφόμαι σὴν τὴ σβούρα. Καὶ τὸ λ εἶναι παρετυμολογία ἀπὸ τὸ *φούρα* [frullare—ποιῶ ταραχήν, καθὼς ἡ πέτρα ὅταν ρίπτεται με ὄρμην εἰς τὸν ἀέρα: frullo καὶ frulla—ἡ ταραχὴ ὅπου κάμνουν τὰ πουλιά με τὰ πτερά τῶν⁽³⁾]. Κι ἀπ'

αὐτὰ ἔχουμε: *σβουρλός*, *βουρλός* καὶ *ξουρλός* κι ἀφηρημένα οὐσιαστικά: *ξούρα* καὶ *βούρα*. Κι αὐτὸ τὸ τελευταῖο σημαίνει: παραφροσύνη κι εἶν' ἀκόμα τ' ὄνομα κάποιας ἐγκεφαλικῆς ἀρρώστειας τῶν προβάτων.

*Όλα τὰ παραπάνω μπορεῖ κανεὶς νὰ πεῖ πῶς ἀποδεικνύονται με τὴ λέξη *βρούλα* τῆς Οινόης τοῦ Πόντου (*βούρα*, *βρούλα*), που σημαίνει: σβούρα· καὶ μάλιστα σβούρα που τὴ χτυποῦνε τὰ παιδιὰ με μαστίγιο γιὰ νὰ στριφογυρίσει, ἐκείνη που κοινὰ λέγεται *ἀμερικάνικη* ἢ *ιταλικὴ σβούρα*.

3. γιάτος.

*Η λέξη *γιάτος* εἶναι ὁ ἰδιωματικὸς τύπος, που ἀπαντοῦμε στὴ διάλεκτο τῆς Οινόης, τοῦ νεοελληνικοῦ κοινοῦ: *γιάντες*.

Τὴν περιγραφὴ τῆς ἔννοιας ἢ τοῦ πράγματος δὲν εἶναι τώρα καιρὸς νὰ τὴν καταπιαστώ. Μόνο, σὴν πρώτη προσπάθεια γιὰ τὴν ἔτυμολογία τῆς λέξης, ξεσηκώνω τὰ παρακάτω δυὸ λόγια—δημοσιεμένα σὲ περιοδικὸ τοῦ Β. Γαβρηλίδη «Εἰκονογραφημένον ΑΟΔΟ, Ἄπ' ὄλα δι' ὄλους» ἀπὸ ἕναν ἀνώνυμο⁽⁴⁾:

«Κατὰ τὴν Καν Α. Η. Γ. (ἐκ Ρουμανίας), ἡ λέξις Γιάντες παράγεται ἐκ τῶν Περσικῶν *Jad-dasten*, αἱ ὁποῖα σημαίνουν «μνεῖαν κρατεῖν».

4. Διατρός.

Σ ἕνα ἔγγραφο τοῦ 1589 που βρίσκεται σὲ τὸ Βατικανό, κάποιον ἔγκριτοι Μανιάτες, ἀπευθυνόμενοι σὸν πάπα Γρηγόριο ΙΓ', τοῦ ζητοῦν τὴ βοήθεια του κατὰ τῶν Τούρκων—ἀπαρχὲς διαπραγματεύσεων γιὰ ἔξοικισμό, γιὰτὴ δουλειὰ ἦταν βαρεὶα κι ἀνυπόφορη.

Τὸ ἔγγραφο αὐτὸ πρῶτοι τὸ δημοσίεψανε στὰ 1872 ὁ Theiner καὶ ὁ

(1) Περί τοῦ Ἰταλικοῦ à la, alla. (Λογογραφία, VII, 96—99.)

(2) Μ. Φιλήντα, Γλωσσολογία καὶ γλωσσολογία ἑλληνική, Α', 216—217.

(3) Σπαυρίδωνος Βλαντιῆ, Λεξικὸν τῆς Ἰταλικῆς γλώσσας. Ἐν Βενετίᾳ 1815.

(4) Στὴ σ. 18 τοῦ ἔτους Β', ἀριθμὸς φύλλου 54, 28 Νομβρίου 1904.

Miclosich⁽⁵⁾ καὶ στὰ 1905 ὁ Σ. Λάμπρος⁽⁶⁾. Εἶναι γεμᾶτο ἀνορθογραφίες, γιὰτὴ τὸ σύνταξε ἄνωθος σχεδὸν ἀγράμματος· κ' ἔχει, ὅπως ὄλα συνήθως τὰ τέτοια, πολλὰ ὑπογραφές, ἀπὸ κάτω, σὲ τέλος του. Ἀνάμεσά τους ὑπάρχει καὶ μιὰ: *εγο νηκολὰς διατρός στεργομε το ανοθε γεγραμενο*. Τὸ *διατρός* (γρ. *Διατρός*) εἶν' ἐπίθετο ἑνὸς ἀπόγονου τῶν Μεδιτῆ, συγγενῶν τῶν Ἀτζαῖωλῶν τῆς Ἀθήνας, που ἐγκατασταθῆκε σὴν Πελοπόννησο. Κι ὁ μὲν Theiner καὶ ὁ Miclosich τ' ἀφήσαν ἀχαρακτήριστο, ὁ δὲ Λάμπρος τὸ ὑπόθεσε κακόγραφο⁽⁷⁾. Μὰ νομίζω πῶς εἶναι σωστὸ κι ἀκριβές.

Σὲ πολλὰ μέρη τοῦ Πόντου, ἔξω ἀπ' τὴν Οινόη, ὁ *ιατρός* (γρ. *γιατρός*) προφέρεται *δατρός* ἀπ' αὐτὸ: *δατρεία*, *δατρεύω*, *δατρικὸν* κλπ. Στὴν Οινόη ὁ *Ἰανῶβ* ἢ *Ἰάνωβος* (γρ. *Γιανῶβης*) προφέρεται *Διακῶβης*. Κι ἀκόμα σὲ λίγα μέρη τοῦ Πόντου καὶ ὁ *Ἰορδάνης* (γρ. *Γιορδάνης*) προφέρεται *Διορδάνης*.

Στὴ Χίο ὑπάρχει τὸ ἐπώνυμο *Διασάκης*⁽⁸⁾—ἀπὸ τὸ τουρκικὸ *yasak etmek*=ἀπαγορεύω (*γιασάκι*=ἀπαγόρευση). Καὶ τὸ *γιαούρτι*, ἀφοῦ ἔγινε ἢ *γιαούρη*, στὴ Ζάκυθο εἰπώθηκε *διαούρη* (στὴν ἐπιγραφὴ ἑνὸς καταστήματος: *διαούρη ἀξεβουτούρουνη*). Κι ἀπ' αὐτὸ καὶ τὸ ἐπώνυμο *Διαουρτᾶς*, ἀπὸ τὸν κατασκευαστὴ ἢ τὸν πωλητὴ τῆς *διαούρης*, τοῦ τουρκικοῦ *yogurt*, δηλαδή τοῦ «ὄξυγάλακτος»⁽⁹⁾.

*Όλ' αὐτὰ πρέπει ἴσως νὰ σχετιστοῦνε με τὴν ἀντιθετὴ τροπὴ τοῦ *δια* σὲ *για* πρὸ *διατὴ* σὲ *γιατὴ* κ. ἄ.

5. Δρημήτης.

Στὴ μελέτη «Φωνητικά, ἔτυμολογικά καὶ σημασιολογικά»⁽¹⁰⁾, ὁ Φ.

(5) Monumenta spectantia ad unionem ecclesiarum Graecae et Romanae, ἀρ. XIV, σ. 62—63.

(6) Ὁ κατὰ τὸν δέκατον ἑβδόμον αἰῶνα εἰς τὴν Τσακίαν ἐξοικισμὸς τῶν Μανιατῶν. (Νέος Ἑλληνομνήμων, II, 396—434.)

(7) Ὁπου πρὶν, σ. 399.

(8) Ἰωάννου Βλαχογιάννη, Χιακὸν Ἀρχεῖον, I, σ. 35, 65 κι ἄλλοι.

(9) Χρ. Χ. Συμβουλίδου, Ἡ σταυρωμένη Ἑλλάδα. Θεσσαλονίκη 1930. Στὴ σελ. 39.

(10) Λεξιμογραφικὸν Ἀρχεῖον, IV, 83 κέ.

Κουκουλές, ἀφοῦ παρατήρησε πῶς σὲ πολλὰς λέξεις τῆς νέας ἑλληνικῆς ἀναπτύσσειτ' ἕνα ρ ἀπὸ λόγους ἀφομοίωσης, πράμα που βρίσκουμε καὶ σὴν ἀρχαία, παραθέτει⁽¹¹⁾ σὴν παράδειγμα τῆς ἀνάπτυξης αὐτῆς ἀκριβῶς ἀπ' τὴν ἀρχαία γλῶσσα μαζί μ' ἄλλα καὶ τὸ *Δρημήτριος*, που διαβάστηκε ἐπιγραφὴ ἢ πάπυρο. Ἀναφέρει πῶς γιὰ μερικὲς ὅμοιες λέξεις (*Στριρειούς*, *στρατῆς*, *πρατρίδι*, *ἐλητρούρησαν*) οἱ ἐκδότες τοῦ ἔργου «Grammatik der Attischen Inschriften» Meisterhans καὶ Schwyzer νομίζουν ὅτι σὴν ἀρχὴ ἔγινε μετάθεση τοῦ ρ κ' ὕστερ' αὐτὸ ἀπόμεινε καὶ σὴν παλιά καὶ σὴν καινούργια θέση του· καὶ σὲ τέλος λέει πῶς κι ὁ G. Mayer στὴ «Griechische Grammatik» φρονεῖ ὅτι τὸ ρ μεταπήδησε ἀπὸ τὴν ἐπόμενὴ συλλαβὴ⁽¹²⁾.

Τὸ πολὺ συνηθισμένο σὴν Οινόη τοῦ Πόντου *Δρημήτης* ὑποβάλλει τὴς παρακάτω σκέψεις:

Πάντως κι ἂν τὸ ρ δὲ μετατέθηκε ἢ δὲ μεταπήδησε ἀπὸ τὴ θέση του, βλέπουμε' ἐδῶ πῶς ἔπεσε ἀπὸ τὴν τρίτη συλλαβὴ μετὰ τὴν παρουσία του σὴν πρώτη. Δὲν εἶναι βέβαια ἀναγραμματισμὸς—τὸ *Δρημήτης* εἶναι τὸ ἀρχαῖο *Δρημήτριος* (Δρημήτριος). Κ' ἔχει παράγωγα ὄσα καὶ τὸ *Δημήτριος*: δηλαδή: *Δρημητᾶκης*⁽¹³⁾, *Δρημητίσης*, *Δρημητός*.

*Ὅστε με κάποια σιγουριά μποροῦμε νὰ ποῦμε πῶς μερικὲς φορές, ὕστερ' ἀπὸ τὴν ἀνάπτυξη τοῦ νέου ρ, τὸ παλιὸ ἐξαφανίζεται. Μὰ χρειάζονται κι ἄλλα παραδείγματα⁽¹⁴⁾.

6. πατῶντιζάνος.

Γιὰ τὴ *μελιτζάνα* εἶπε κάτι λίγα κι ὁ Σπ. Λάμπρος⁽¹⁵⁾, παραθέτοντας

(11) Ὁπου πρὶν, σ. 90.

(12) Ὁπου πρὶν, σ. 90, σημ. 2.

(13) Ἄπ' αὐτὸ γγίται τὸ ὑποκοριστικὸ τοῦ Δημητᾶκης: Τάκης.

(14) Πρέπει νὰ σημειωθεῖ πῶς δὲ εἶχαμ' ἐν' ἀνόμα, ἴσως, ἂν δὲν ἦταν ὑποπτεῖ ἢ ἀνάγνωσι τοῦ *τροσελίον*, που βρίσκεται' ἐπίσης σὲ πάπυρο, ἀπὸ *τροσελίον* (Φ. Κουκουλές, Ὁπου πρὶν, σ. 91, σημ. 1.) γιὰτὴ στὴ Ζάκυθο ὑπάρχει ἡ λέξη τοῦ ὄξυγάλα καὶ τοπωνύμιον ἢ τοῦ ὄξυγάλα τοῦ Σκοποῦ, πάνω σὲ βουνὸ Σκοπός, ΝΑ ἀπὸ τὴν πρωτεύουσα τοῦ νησιοῦ.

(15) Φυσιολογικὴ διήγησις τοῦ ὑπεριμένου κρασοπατέρος Πέτρου τοῦ Ζυφοπούτου. (Νέος Ἑλληνομνήμων, I, 433—449.)

διάφορους τύπους του ονόματός της από την ελληνική γλώσσα. Δέ διατυπώνει όμως καμιά σχεδόν γνώμη για την ετυμολογία της, λέγοντας απλά πως, αν και υπάρχουν μερικοί που νομίζουνε τ' όνομα του φυτού σαν σκριτικό, μπορούμε ίσως να το θεωρήσουμε άραβικό. Κι αυτά τα εικάζει από την άραβική επίδραση πάνω στο Νικόλαο το Μυριεύδο, που άκμασε γύρω στα τέλη του δέκατου τρίτου αιώνα και κάνει λόγο για τη μελιτζάνα σαν Ισματικό φυτό⁽¹⁶⁾.

Απαντώντας ο Π. Καρολίδης στα παραπάνω⁽¹⁷⁾, πρώτα πρώτα θεωρεί δόλοτελ' άπιθανη την ετυμολογία της λέξης από την άραβική. Μά στο 'Ακαδημαϊκό λεξικό της γαλλικής γλώσσας του Littré διάβασε πως, κατά το Marcel Devic, το melongena ή melangeña προήλθε από το άραβικό badirdjan. 'Αν όμως, λέει, υπάρχει στην άραβική λέξη badirdjan⁽¹⁸⁾, αυτή άναμφίβολα είναι το badlidjan ή baldidjan. 'Αλλ' αυτό έκει προήλθε από το περσικό badinkhan ή badinkghian, που και τοῦτο πάλι προέρχεται από το σανσκριτικό bhandañki.

Οί συνδυασμοί αυτοί δέν του φαίνονται πιθανοί—το παλιτζάν όμως των Τούρκων της Οινόης του Πόντου, άφοῦ βεβαιώνει την ύπαρξη του badirdjan στην άραβική, πρέπει να τους κάνει τέτοιους.

Όστόσο, έπειδή ο Π. Καρολίδης θέλει να κατονομάσει μερικούς μεσάζοντες τύπους στην ελληνική, άνάμεσα στα Ινδοπερσικά bhandañki, badinkhan ή badinkghian και τα melongena ή μελιτζάνα, σαν πιό άκριβη, μιá που οί άλλοι δέ μου φαίνονται άρκετοί, παραδίνω τόν ελληνικό της Οινόης του Πόντου πατιδουτζάνος. Αυτός πλησιάζει περισσότερο τους Ινδοπερσικούς, ένω

ο τουρκικός έχει και την από τόν άραβικό επίδραση⁽¹⁹⁾.

7. ταβελεεύω.

Σ όσα είπωθήκανε⁽²⁰⁾ για τη λέξη ταβή ή ταβι ή Ταβής των έγγραφων της μονής Βαζελώνος, θά είχα να προσθέσω τά έξης άκριβολογημένα:

α) Το ταβίζω έχασε σήμερα κάτι από τη σημασία του και σημαίνει απλά: λογομαχώ, λογοφέρνω' και δέν ήτανε σε χρήση στην Οινόη του Πόντου, άλλα γύρω άπ' αυτήνε και προς τ' άνατολικά.

β) 'Η τουρκοαραβική λέξη davan στο στόμα των κατοίκων του Πόντου, Τούρκων και Έλλήνων, ήτανε: ταβέ, στην Οινόη: ο ταβές, του ταβέ' έπομένως ο διάδικος όχι ταβατζής, άλλα ταβετζής, καθώς άκούγεται άλλωστε από τους Πόντιους που βρίσκονται στην Ελλάδα.

γ) 'Η λέξη ταβέ σημαίνει: διαδικασία, δίκη' ρήμα όμως παράγωγο, όμοιας σημασίας και όχι μειωμένης όπως είναι του ταβίζω, νομίζω πως είναι μόνο το ταβελεεύω της άναφερμένης Οινόης του Πόντου. Κι αυτό φαίνεται από τη φράση: ή τάδε έτιαβέ-λέευε με τόν τάδε, να παίρηνεν το σπίτι (ή τάδε έκανε δικαστήριο [ή είχε δικαστήριο] με τόν τάδε, για να πάρει το σπίτι) κι από πολλές άλλες.

8. τζέργα.

Τη λέξη τζέργα ο Σπ. Λάμπρος έρμήνεψε: «μάλλινον κάλυμμα ή τάπης». Αυτό δέ νομίστηκε άκριβές⁽²¹⁾ και προτιμήθηκε, για την κατανόηση ενός χωρίου του Παναρέτου, ή έρμηνεία του Miclosich και του Meyer, που γράψαν ότι πρόκειται για την τουρκική λέξη serge, δηλαδή περί «έλαφρας σκηνης από μάλλινον ύφα-

(19) Κι όσο για τους τύπους παλιτζάνα και πατριτζάνα (Νέος Έλληνομνήμων, II, 375), είναι μόνο με τόν τουρκικό συγγενείς, που προέρχεται καθώς είπαμε από τόν άραβικό.

(20) Ο. Λαμψίδου, Περί της μεσαιωνικής γλώσσας του Πόντου. (Ποντιακά Φύλλα, I, τεύχ. II, σ. 14—15.) 'Εκεί σημειώνεται λεπτομερέστατα κ' ή σχετική βιβλιογραφία.

(21) Βλέπε τού Ο. Λαμψίδου, Τζέργα. (Ποντιακά Φύλλα, I, τεύχος 9—10, σελ. 5.)

σμα», που φέρανε στην Ελλάδα οί Σλάβοι⁽²²⁾.

Δέν ξέρω τί θά ήτανε καταλληλότερο για τόν Παναρέτο—μά για τὸ πως υπάρχει ή τζέργα στη νεοελληνική γλώσσα, έφ' όσο τηνε χρησιμοποίησε ο Παπαδιαμάντης, θέλω ν' άναφέρω έν' άλλο που άκουσα και ξέρω:

Οί άλβανόφωνοι της 'Αττικής μεταχειρίζονται τη λέξη c e r g e. Είναι όνομασία άντικειμένου που φέρανε μαζί τους κατά τις μεταναστεύσεις τους και άσφαλώς αυτοί μεταδώσανε σ' έμας λέξη και πράμα.

Μά το c e r g e είναι «χονδρός τάπης» από άκατέργαστο μαλί και χρησιμοποιείται για στρώμα. Με τη μορφή αυτή τὸ παρουσιάζει κι ο Παπαδιαμάντης και με τη μορφή αυτή τὸ έρμηνεύει και ο Λάμπρος. 'Από που λοιπόν ο Miclosich κι ο Meyer έρμηνέψανε «σκηνη» και μάλιστα «έλαφρά»:

Πάντως, λέω και πάλι πως δέν ξέρω τί θά ήτανε καταλληλότερο για τόν Παναρέτο⁽²³⁾.

9. τούρος.

'Η λέξη τουργέσι, που βρίσκεται στα Προδρόμια ποιήματα⁽²⁴⁾, έρμηνεύτηκε από τους έκδοτες: petite monopnaie d'origine française⁽²⁵⁾.

'Ο Ν. Πολίτης⁽²⁶⁾, άφοῦ εξέτασε τά κατά την προέλευση της λέξης και του πράγματος, είπε άφ' ένός μόν, ότι ή χρήση της λέξης τουργέσι στην ελληνική γλώσσα (άπό τὸ Ιταλ. tor-

nese) είναι προγενέστερη από την κοπή του είδους αυτού των νομισμάτων στην Ελλάδα' άφ' έτέρου δέ για τά νομίσματα, ότι, άφοῦ κοπήκανε για πρώτη φορά στη Γλαρέντσα κατά μίμηση του γαλλικού δηναρίου του λεγόμενου τουρνοίς, μήκανε και στις βενετσιάνικες κτήσεις, άλλα κατά τά μέσα του δέκατου τέταρτου αιώνα, γιατί κοπήκανε για πρώτη φορά στη Βενετία την εποχή του δουκός 'Ανδρέου Δανδόλου (1343—1354).

'Η άλλη βιβλιογραφία, ή σχετική με τὸ θέμα, είναι άρκετά μεγάλη⁽²⁷⁾, τίποτε θετικώτερ' όμως δέν παραδίνει—δηλαδή, από που άκριβώς τὸ tornese και τὸ τουρνοίς.

Κ' έγώ διάβασα, στο ύπόμνημα που συνοδεύει τη μετάφραση από τὸ Ν. Ποριώτη στην ελληνική της βουκολικής τραγωδίας του Γαβριήλ ντ' Ανβούντσιο «'Η κόρη του Γιόριου»⁽²⁸⁾, τά έξης: «Τουργέσι. Νόμισμα παλαιό, πρώτα άσημένιο, έπειτα και χάλκινο (διπλό και μικρό), που πρωτοκόπηκε στην Τουρς της Γαλλίας (γαλλ. tournois, Ιταλ. tornese)».

'Υστερ' άπ' αυτό πρέπει, τη λέξη τούρος (έν. ο τούρος, πληθ. τά τούρους) της Οινόης του Πόντου, που θέλει να πει: χρυσά φλιουρία τουρκικά, να την άναγάγουμε στα παραπάνω. Και καμιά έκπληξη, έννοείται, δέν πρέπει να φέρει στο μελετητή τὸ γεγονός ότι λέξη, σαν αυτή που λέμε, χρησιμοποιήθηκε για να όνομαστέι τουρκικό άντικείμενο' γιατί παρόμοια παραδείγματα έχουμ' ένα σωρό, πάνω στο ίδιο και σ άλλα θέματα.

I. Τ. ΠΑΜΠΟΥΚΗΣ

(27) Περ. Legrand, Bibliogr. vulg. I, 317 ('Ημπερίος και Μαργαρίνα, στίχ. 960). Χρονικών Μορών, έκδ. Schmitt σελ. 174 (2608), έκδ. Buchon σελ. 97 (1280). Du Cange, στη λέξη. Κλπ. (28) Περιοδικό «'Η Θυμέλη», I, 55.

(16) Όπου πριν, σ. 438.

(17) Νέος Έλληνομνήμων, II, 160.

(18) Και υπάρχει, άφοῦ στην τουρκική διάλεκτο της Οινόης του Πόντου υπάρχει ο τύπος παλιτζάνα.

ΣΥΓΧΡΟΝΗ ΠΟΝΤΙΑΚΗ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ

Τ' ὄρωμαν.

Μάννα, σὴ νύχτας τ' ἀραιὸν τὸ φεγγοφῶς τῆ νύχτας
ἀπ' ἀντικρὺ ἐβούρτσιζεν κι' ἀπ' ἀντικρὺ ἐφάνθεν,
ἔρχουτον τὸ νυφέπαρμαν κι' ἀπ' ἀντικρὺ ζουρνάδες
κι' ἀπ' ἀντικρὺ ἢ κ̄μεντζέ και τῆ χαρᾶς τραγῶδα,
ἀπ' ἀντικρὺ κι' Ἀμάραντον σ' ἄλογον καθισμένους
ἐφώταζεν, ξάι ἔκ' ἔλλαξεν μακρὰ σὴν ξενητεῖαν.
Τ' ὁμάλ' ἐπῆραν κ' ἔρχουσαν και τὸ ρακάν' ἐκλῶσαν,
ἔρχουσαν, μάννα, ἔρχουσαν κ' ἢ στράτα ἔκ' ἐκοντίν' νεν,
ἔρχουσαν και ἔκ' ἐσίμωναν—ἀγνὸν τ' ὄρωμαν, μάννα!

Εἶπεν και ἔκ' εἶπεν τ' ὄρωμαν, ἢ κόρ' ἐπεκκοιμέθεν
σ' ἡμέρας τὸ ξημέρωμαν, σβησμένον φῶς τ' ὁμάτα τ'ς!

Λεξιλόγιο: ἐβούρτσιζεν = ξεπροβάλε· νυφέπαρμαν = ἡ γαμήλια πομπὴ
ποὺ πάει νὰ πάει τῆ νύφη γιὰ τὸ στεφάνωμα· ξάι=καθόλου· ὁμάλ' = τὸ ἴσιωμα·
ρακάν' = ὕψωμα· ἔκ' ἐκοντίν' νεν = δὲ λιγότευε.

Τὸ γράμμα ν.

Αὐγίτσα,

Τὸ καρδόπο μ' γιὰ τ' ἐσὲν πονεῖ,
ψέμματα τὰ φιλέματα σ'—ναῖλλοι!—
κι' ἄλλο νὰ κλαίω ἔκ' ἐπορῶ
κι' ἄλλο νὰ λέγω κ̄ι κρατῶ
τραγῶδα σεβταλίδικα, Αὐγίτσα.

Τόπον σὸ ὕποπο μ' κ̄ι κρατεῖ
ἢ ἴπομονή· κι' ἀπὸ βραδὺ
προξενητάδες στείλω και τερῶ
κι' ὁ κύρη σ' ἂν ἔκ' ἢ θέλ', ἀμάν πετῶ
κ' ἔρχουμαι κλέφτω σε, Αὐγίτσα.

Λεξιλόγιο: ἔκ' ἢ κρατῶ = δὲ βασιτῶ, δὲν ἀντέχω· ἀμάν = λ.τ. ἀμέσως.

ΗΛΙΑΣ Α. ΤΣΙΡΚΙΝΙΔΗΣ

ΖΩΗ ΚΑΙ ΚΙΝΗΣΗ

Προκήρυξη πρώτου διαγωνισμού.

Σύμφωνα με τὴ δῆλωσή μας στὸ προ-
ηγούμενο τεύχος και ἐκπληρώνοντας τὴν
εὐγενική ἐπιθυμία τοῦ καλοῦ μας συμπα-
τριώτη κ. Μυρῶδη Δημητρακοπούλου

ΠΡΟΚΗΡΥΣΣΟΜΕ ΔΙΑΓΩΝΙΣΜΟ

γιὰ τὴν καλύτερη και πλουσιότερη συλ-
λογὴ λαογραφικοῦ ὀλικοῦ ἀπὸ τῆ γεω-
ργική ζωὴ τοῦ Πόντου.

Ὅσοι πρόκειται νὰ λάβουν μέρος στὸ
διαγωνισμὸ παρακαλοῦνται νὰ μᾶς τὸ
δηλώσουν γιὰ νὰ τοὺς στελεωμε ἔγκαί-
ρως λεπτομερεῖς ὁδηγίες γιὰ τὰ ἀντικεί-
μενα και τὸ πλαίσιο μέσα στὸ ὁποῖο θὰ
περιτραφεῖ ἢ συλλεκτικὴ τοὺς προσπά-
θεια.

Οἱ συλλογές πρέπει νὰ ὑποβληθοῦν
στὰ «Χρονικά τοῦ Πόντου» τὸ ἀργότερο
μέχρι τῆς 31 Δεκεμβρίου 1944.

Ἐν καιρῷ θὰ συγκροτηθεῖ ἢ ἀρμόδια
ἐπιτροπὴ ποὺ θὰ κρίνει τὰ ἔργα.

Ἡ συλλογὴ ποὺ θὰ βραβευθεῖ θὰ εἶναι
ιδιοκτησία τῆς Ἐπιτροπῆς Ποντιακῶν Με-
λετῶν και θὰ δημοσιευθεῖ στὸ «Ἀρχεῖον
Πόντου». Ὁ συγγραφέας τοῦ ἔργου ἐκτός
ἀπὸ τὸ ἔπαθλο θὰ ἔχει και 25 ἀνάτυπα
τῆς συλλογῆς του.

Καθῆκον ἐπιτακτικὸ.

Ὅπως βλέπει ὁ ἀναγνώστης παραπά-
νω, οἱ λαογραφικὲς συλλογές ποὺ θὰ
βραβεύονται κάθε φορὰ ποὺ θὰ προκη-
ρῶσομε διαγωνισμοὺς, θὰ δημοσιεύονται
στὸ «Ἀρχεῖον Πόντου». Ἐτσι τὰ «Χ.τ.Π.»
προσφέρουν τὶς ὑπηρεσίες τοὺς και στὸ
περισπούδαστο και αὐστηρῶς ἐπιστημο-
νικὸ ποντιακὸ περιοδικὸ σύγγραμμα, ποὺ
εἶναι καθῆκον ἐπιτακτικὸ ὄλων τῶν συμ-
πατριωτῶν μας νὰ τὸ ἐνισχύουν με κάθε
τρόπο στὴ μεγάλῃ του προσπάθεια.

Καλὴ εὐκαιρία.

Με τὴν παραπάνω προκήρυξη και με
ἄλλες ὁμοῖες ποὺ θὰ ἐπακολουθήσουν πι-
θανότατα με νέα ἔπαθλα εὐπορῶν συμ-
πατριωτῶν μας, παρουσιάζεται μιὰ καλὴ
εὐκαιρία στοὺς Πόντιους λαογράφους νὰ
συνδέσουν τὸ ὄνομά τοὺς με μιὰ ἢ και
με περισσότερες ἀπὸ τὶς πολλὲς πτυχές
τῆς ζωῆς τῆς ἰδιαίτερης πατρίδας τοὺς
και γενικά με τὴ λαογραφία τοῦ Πόντου.

Τὸ ἔργο αὐτὸ περισσότερο, βέβαια,
ἀναλογεῖ στοὺς δασκάλους μας, ὅσοι ὁ-
πηρετοῦν σὲ χωριὰ ἢ πόλεις με ποντιακὸ
πληθυσμὸ. Εἶναι πλησιέστερα πρὸς τὸ

ἐπάγγελμά τοὺς και τοὺς βοηθαῖ σοβα-
ρὰ στὴ σταδιοδρομία τοὺς. Ἐπαφὴ κα-
θημερινὴ και σχετικὴ οικειότητα με τὸ
λαὸ ἔχουν. Κάποια ἐπιρροὴ ἀπάνω τοῦ
ἐξασκοῦν. Και καιρὸ διαθέτουν πάντα
και ἰδίως κατὰ τὶς διακοπές. Γι' αὐτὸ και
οἱ ὡς τώρα Πόντιοι λαογράφοι βρίσκον-
ται συνήθως στὶς τάξεις τῶν ἐκπαιδευτι-
κῶν—Ἰ. Βαλαβάνης, Π. Τριανταφυλλίδης,
Σ. Ἰωαννίδης, Ἰ. Παρχαρίδης, Ἐλ. Κού-
σης, Δ. Η. Οικονομίδης, Θεμ. Πασιτιάδης,
Γ. Σουμελίδης, Παντελῆς Μελανοφρύδης,
Δ. Κ. Παπαδόπουλος (Σταυριώτης), Γ.
Κανδηλάπτης (Κάνης), Μιλτ. Νυμφόπουλος,
Εὐφρ. Σιδηροπούλου κ. ἄ.

Ἡ παρόρμησή μας αὐτὴ δὲν ἀφορᾶ,
βέβαια, τοὺς ἐπιζῶντες ἀπὸ τοὺς παρα-
πάνω δασκάλους μας, ποὺ ἀπὸ μόνοι
τοὺς, ὅπως καλὰ γνωρίζομε, συνεχίζουν
με ἐνθεο ζῆλο τὴ συλλεκτικὴ τοὺς προσ-
πάθεια ἀποτείνοντας κυρίως στοὺς δα-
σκάλους μας ποὺ ἔφυγαν σὲ ὄριμη ὄψω-
δήποτε ἡλικία ἀπὸ τὴν πατρίδα και στοὺς
νέους δασκάλους μας ποὺ κατέχουν τὸ
ποντιακὸ γλωσσικὸ ἰδίωμα τοῦ τόπου
τῆς καταγωγῆς τοὺς. Κατεπανάληψη
ἔχουν ἐκδοθεῖ ἐγκύκλιες τοῦ Ὑπ. Ἐθني-
κῆς Παιδείας με σχετικὲς ὁδηγίες τῆς Ἀ-
καδημίας Ἀθηνῶν, ποὺ τονίζουν τὴ με-
γάλῃ ἐπιστημονικὴ και ἔθνικὴ ἀξία ποὺ
ἔχει ἢ συναγωγὴ τῶν λαογραφικῶν μας
μνημείων, σὲ τρόπο ὡστε νὰ εἶναι περι-
τὸ νὰ ἐπαναλαμβάνομε τὰ ἴδια, ποὺ ἄλ-
λωστε εἰπῶθησαν και στὰ προηγούμενά
μας τεύχη.

Πιστεύομε πὼς οἱ νέοι μας δασκάλοι,
τὰ ἐφεδρα στελέχη ποὺ ὠδήγησαν τοὺς
πατέρες και τοὺς μεγαλύτερους ἀδελ-
φούς τῶν μαθητῶν τοὺς στὴ δόξα κατὰ
τοὺς ἐθνικούς μας ἀγῶνες, θὰ θελήσουν
να προσφέρουν και αὐτὴ τὴν ὑπηρεσία,
ποὺ εἶναι ἐξίσου πολὺτιμη, γιὰτὶ πρόκει-
ται νὰ περισώσει τὶς ἀνεκτίμητες δημιουρ-
γίες τοῦ λαοῦ μας, αὐτὸν τοῦτον τὸν πο-
λιτισμὸ ποὺ ἔχει ἀναπτύξει αἰῶνες ὀλά-
κερους στὴ γενέτειρα. Τὸ ἔργο αὐτὸ, εἰ-
δικὰ γιὰ μᾶς τοὺς ἐκπατρισμένους, μπο-
ρεῖ και πρέπει ν' ἀποτελέσει τὴν μεγαλύ-
τερη και τὴν εὐγενικότερη φιλοδοξία τῆς
ζωῆς μας.

Ἐκτακτες συνεισφορές.

Μᾶς συγκινεῖ ἰδιαίτερα ἢ συνεχιζό-
μενη ἐνίσχυση τοῦ περιοδικοῦ μας με
ἐκτακτες συνεισφορές. Ἐτσι κοντὰ σ' ἐ-
κείνους ποὺ καταχωρίσαμε στὸ προηγού-
μενὸ μας τεύχος, μᾶς ἔστειλαν και τὰ
ἀκόλουθα ποσά:

Ο κ. Πολ. Κωνσταντινίδης, ως πρώτη δόση,	δραχ. 500.000
Ο κ. Μιχ. Σ. Μιχαηλίδης	> 200.000
Ο κ. Νικόλ. Σαββαντίδης	> 200.000
Ο κ. Ευάγγελος Ίωαννίδης	> 100.000
Ο κ. Ίωάν. Μολυβδάς	> 50.000
Ο κ. Πρόδρο. Πετρίδης	> 50.000
Η οικογένεια Παν. Τζουλιιάδη εις μνήμην Εύθαλλας Παυλίδης	> 25.000

Τὰ «Χ. τ. Π.» ἐκφράζουν σὲ δλους τοὺς καλοὺς μας συμπατριῶτες θερμότατες εὐχαριστίες.

Μία εὐγενική χειρονομία.

Ο συμπατριώτης μας κ. Παν. Κ. Μαρουλίδης ἔθεσε στή διάθεση τοῦ Συλλόγου μας τὸ ποσὸ των 2.000.000 δραχμῶν, ὡς πρώτη δόση, γιὰ τὴν ἴδρυση καὶ λειτουργία ἐξωτερικοῦ ἰατρείου τοῦ Συλλόγου μας στὴν Καλλιθέα. Τὸ Δ. Συμβούλιο στή συνεδρίασή του τῆς 5-12-43 ἔχει καταρτίσει ἐπιτροπὴ γιὰ τὴ μελέτη καὶ τὴν καλύτερη ἐφαρμογὴ τῆς ἐπιθυμίας τοῦ διαθέτη.

Ο Σύλλογός μας εὐχαριστεῖ θερμὰ τὸν καλὸ μας συμπατριώτη καὶ τὸν συχαίρει γιὰ τὴν εὐγενική του αὐτῆ καὶ φιλάνθρωπη χειρονομία.

Παράδειγμα γιὰ μίμηση.

Ο κ. Παν. Κ. Μαρουλίδης ἔχει θέσει στή διάθεση τοῦ Συλλόγου μας 80 παλτουδάκια, γιὰ νὰ δοθοῦν κατὰ τίς προσεχεῖς ἑορτὲς τῶν Χριστουγέννων στὰ ὀρφανά καὶ τὰ ἄπορα παιδιά ποὺ εἶναι ἐγγεγραμμένα στὰ παιδικὰ συσσίτια τοῦ Συλλόγου μας. Τὸ Δ. Συμβούλιο κατὰ τὴν συνεδρίασή του τῆς 5-12-43 ἔλαβε τὴν ἀπόφαση νὰ μεριμνήσει γιὰ τὴν αὐξηση τοῦ ἀριθμοῦ αὐτοῦ, ὥστε νὰ μπόρουν νὰ ἐπενδυθοῦν ὅσο γίνεται περισσότερα φτωχὰ παιδιά. Τὸ παράδειγμα τοῦ κ. Μαρουλίδη ἐλπίζουμε πὼς θὰ τὸ μιμηθοῦν καὶ ἄλλοι εὐποροὶ συμπατριῶτες μας.

Γιὰ τίς ἄπορες ποντιακὲς οἰκογένειες.

Σύμφωνα μὲ ἔθιμο ποὺ ἔγινε πιά παπαδόση, τὸ Δ. Συμβούλιο τοῦ Συλλόγου μας κατὰ τὴν συνεδρίασή του τῆς 5-12-43 ἔλαβε τὴν ἀπόφαση νὰ διανεμίει χρηματικὰ βοηθήματα κατὰ τίς ἑορτὲς τῶν Χριστουγέννων καὶ τῆς Πρωτοχρονιάς στίς ἄπορες ποντιακὲς οἰκογένειες Ἀθηνῶν-Πειραιῶς καὶ Περιχώρων.

Βεβαίως μὲ τὴ σημερινὴ ἐλαττωμένη ἀγοραστικὴ ἀξία τῆς δραχμῆς τὰ βοηθήματα ποὺ θὰ χορηγηθοῦν δὲ θ' ἀποτελέσουν καμμιά σοβαρὰ οικονομικὴ ἀνακούφιση στίς τόσες ἀνάγκες καὶ στήν τόσο δυστυχία ποὺ δημιούργησε ὁ πόλεμος. Ὡστόσο ἡ ἀπόφαση αὐτῆ τοῦ Δ. Συμβουλίου ἔχει πολὺ περιεχόμενο γιατί πηγάζει ἀπὸ τίς παραδόσεις τοῦ Ποντιακοῦ

λαοῦ στὸν κύκλο τῆς φιλάνθρωπίας καὶ τῆς ἀλληλοβοήθειας.

Γι' αὐτὸ ἐλπίζει πὼς ὅσοι εὐποροὶ συμπατριῶτες μας καὶ ὅσοι ὀπωδηῖποτε προσφέρουν τὸν ὀβολὸ τους γιὰ τὴν ἐνίσχυση τοῦ ἔργου τοῦ Συλλόγου, θὰ προθυμοποιηθοῦν καὶ αὐτὴ τὴ φορά, ὅπως καὶ στὰ προηγούμενα χρόνια, νὰ προβοῦν στίς ἀνάλογες ἀτομικὲς θυσίες γιὰ τὴν ὁσο τὸ δυνατὸν αἰσθητότερη ἐκδήλωση τῆς ἀλληλοβοήθειας μεταξὺ τῆς Ποντιακῆς οἰκογενείας.

Γεώργιος Κ. Βαλαβάνης, (1876—1941).

Ὅλο καὶ ἀραιώνονται οἱ τάξεις τῶν διανοουμένων τοῦ παλαιοῦ καλοῦ καιροῦ, ποὺ ὡς κληρικοὶ, διδάσκαλοι καὶ καθηγηταί, συγγραφεῖς καὶ δημοσιογράφοι ἀγωνίστηκαν τὸν ἀγῶνα τὸν καλόν, γιὰ νὰ μᾶς ἀφήσουν σὰν πολῦτιμη κληρονομία τὸ θησαύρισμα τῶν πνευματικῶν τους ἀσχολιῶν.

Ἔτσι, μαζὶ μὲ τόσοσ ἀλλοὺς, χάσαμε μέσα στὴ δίνη τοῦ πολέμου καὶ τὸν συμπολίτη μας Γεώργιο Βαλαβάνη, ποὺ ἀπὸ καιρὸ ἔπασχε ἀπὸ χρόνιο νόσημα.

Ὁ Γεώργιος Βαλαβάνης γεννήθηκε στὴν Κερασούντα τὸ 1876, καὶ σπούδασε στὸ ἐκεῖ ἡμιγυμνάσιο. Ὁ ἀείμνηστος θεῖος του καὶ καθηγητῆς Ἰωάννης Βαλαβάνης, γνωστός γιὰ τίς περισπούδαστες λαογραφικὲς του συγγραφές, ἐπιμελήθηκε ἰδιαίτερα γιὰ τὴν πνευματικὴ του κατάρτιση. Οἱ γονεῖς του ἤθελαν νὰ τὸν κάνουν ἐμποροράφη. Μὰ τὸ στοίχειο τοῦ Γεωργίου Βαλαβάνη δὲν ἦταν ἡ «ραφὴ ἀλλὰ ἡ γραφὴ». Μὲ τὰ ἐφόδια ποὺ πῆρε ἀπὸ τὸ ἡμιγυμνάσιο τῆς Κερασούντας καὶ ἀπὸ τὸν θεῖο του, ἔβγαλε στὴν Κερασούντα τὴν «Ἀρητιάδα», ἑβδομαδιαία ἐφημερίδα ποὺ κυκλοφόρησε ἀπὸ τὸ ἔτος 1911 ἕως τὸν Μάιο τοῦ 1914, σὲ ἰδιόκτητο τυπογραφεῖο. Μετὰ τὴ Μικρασιατικὴ καταστροφὴ ἐργάσθηκε στὰ Πατριαρχεῖα στὴν Κων/πολη γιὰ τὴν περιουλογὴ, περιβαλψη καὶ ἀποστολῆ στὴν Ἑλλάδα τῶν προσφύγων συμπατριωτῶν μας, ὅπου τοὺς ἀκολούθησε τελευταίος. Ἐγκαταστάθηκε στὸν Συνοικισμό Ὑμηττοῦ, ὅπου καὶ εἶχε ἐκλεγεῖ Κοινοτάρτης.

Ἔργα του εἶναι :

1 Σύγχρονος γενική ἱστορία τοῦ Πόντου ἀπὸ τοῦ 1914—1923, ἐν Ἀθῆναις 1925.

2. Γαμήλια τραγούδια καὶ ἔθιμα τῆς Κερασούντος (Ποντιακὰ Φύλλα ἔτ. 2 (1937) τεῦχος 17—18 σελ 242—244 καὶ τεῦχος 19 σελ. 276—277).

3. Πόθεν τὸ ὄνομα τῆς Πουλαντζάκης τοῦ Πόντου (ὅπου παραπάνω ἔτ. 3 (1938) τεῦχος 27 σελ. 108—111).

Ἐπίσης παρὰ τὴν χρονία του πάθηση εἶχε καταρτίσει μὲ ζῆλο καὶ ἐνθουσιασμό ἀξιόλογη συλλογὴ λαογραφικοῦ ὕλικου

τῆς Κερασούντας καθὼς καὶ πολῦτιμα στοιχεῖα γιὰ τὴ ναυτικὴ ζωὴ τοῦ Πόντου. Δυστυχῶς τὰ δύο αὐτὰ τελευταῖα ἔργα του δὲν πρόλαβε νὰ τὰ ἰδεῖ δημοσιευμένα, τὸ λυπηρότερο δὲ εἶναι ὅτι εὐθὺς μετὰ τὸ θάνατό του ἐξαφανίστηκαν καὶ ὡς τώρα δὲν ἔχουν ἀνευρεθεῖ.

Οἱ ἔθνικες αὐτὲς ὑπηρεσίες τοῦ ἀειμνήστου συμπολίτη, φίλου καὶ συμμαθητῆ μου Γεωργίου Βαλαβάνη δικαίως τὸν κατατάσσουν ἀνάμεσα στὴ χορεία τῶν ἐκλεκτῶν Ποντίων, στοὺς ὁποίους ὀφείλεται κάθε τιμὴ. Αἰωνία του ἡ μνήμη!

Δραπετσώνα 10—10—43

ΙΩΑΝΝΗΣ ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΣ

Σ.τ.Δ.—Τὸ Δ. Συμβούλιο τοῦ Συλλόγου μας μέλις ἔμαθε τὸν θάνατο τοῦ Γεωργίου Βαλαβάνη, γνωρίζοντας καὶ τὰ ἀδημοσίεστα παραπάνω ἔργα του, ἔστειλε ἐπιτροπὴ γιὰ νὰ συλλυπηθεῖ τὴν οἰκογενεία του καὶ νὰ πληροφορηθεῖ γιὰ τὴν τύχη τῶν χειρογράφων ποὺ ἀφῆσε.

Δυστυχῶς ἔλαβε τὴν ἀπάντηση ὅτι ὅλα τὰ χειρόγραφα του εἶχαν ἐξαφανιστεῖ. Ὅποιοι γνωρίζει τίποτε τὸ σχετικὸ μὲ τὰ ὑπόψη χειρόγραφα παρακαλεῖται νὰ ἐνεργήσει κατάλληλα, σὲ τρόπο ὥστε νὰ μὴ χαθεῖ τόσος κόπος καὶ τόσοι λαογραφικοὶ καὶ ἱστορικοὶ θησαυροὶ ποὺ δύσκολα μπορεῖ νὰ ξαναμαζευτοῦν.

Ἰωάννης Μαλιούμογλου, (1881—1943)

Στίς 10 Ἰουλίου φέτος, πέθανε στὴ Θεσσαλονίκῃ ὁ ὀφθαλμίατρος Ἰ. Μαλιούμογλου, μέλος καὶ ἀλλοτε πρόεδρος τῆς Ο.Χ.Α. «ἡ Ἀποστολικὴ Διακονία». Γεννήθηκε στὴ Μερζιφούνα τοῦ Πόντου τὸ ἔτος 1881. Τὴν 15 Αὐγούστου ἔγινε στὴ Θεσσαλονίκῃ τὸ σαραντῆμερο μνημόσυνό του στὴν ἐκκλησία τῆς Ἀχειροποιήτου. Ἐπακολούθησε τελετὴ στὴν αἰθουσα τῆς Ἀποστολικῆς Διακονίας, ὅπου ἐκφωνήθηκαν λόγοι γιὰ τὸ βίο καὶ τὴ δράση του. Μίλησαν ὁ πρόεδρος τῆς Ἀποστολικῆς Διακονίας, ὁ καθηγητῆς τῆς Θεολογίας κ. Β. Ἰωαννίδης, ὁ ἱεροκήρυκας κ. Ἀλ. Στρατιδης, ὁ καθηγητῆς κ. Ἀγ. Ἀγαθαγγεῖδης καὶ ὁ πρόεδρος τῆς Ἑθνεῖου Λέσχης Θεσσαλονίκης κ. Θ. Κ. Θεοφύλακτος. Δημοσιεύουμε παρακάτω τὴν ὁμιλία τοῦ κ. Θεοφύλακτου, ὅπου γίνεται λόγος γενικῶς καὶ γιὰ τὸ ὅλο ποὺ διαδραματίσανε οἱ δάσκαλοι καὶ οἱ γιατροὶ μέσα στὸν ὑπόδειλο Ἑλληνισμό.

Ὅτι ἔχω νὰ προσθέσω καὶ ἐγὼ ἀπὸ τὴν ζωὴν καὶ τὸν βίον τοῦ Ἰωάννου Μαλιούμογλου ἀνάγεται εἰς ὀρισμένα στάδια τῆς ζωῆς του. Πιστεύω πὼς ἀπ' αὐτὰ ποὺ θὰ πῶ θὰ βγεῖ κάποιο εἶδαγμα ὀφέλιμο.

Ὁ Ἰ. Μαλιούμογλου ὑπῆρξε ἀντιπροσωπευτικὸς τύπος ὀρισμένης ἐποχῆς. Αὐτὴ τὴν πτυχὴ θὰ προσπαθῶ νὰ ξεδιπλώσω.

Πὼς ἐξώρμησε στὴν Κοινωνία; Ὡς διδάσκαλος. Τὴν ἐποχὴ ἐκείνη. Ἐδῶ καὶ 40 χρόνια. Στὴν ἀπόμειρη ἐκείνη γωνιά τοῦ Ἑλληνισμοῦ, τὸν Πόντον. Καὶ σὲ μιὰ ἀπομειμακρυσμένη σκοπιὰ: τὴν Μερζιφούνα.

Ἦτανε τιμημένο τὸ πρόσωπο καὶ ὁ ρόλος τοῦ διδασκάλου. Καθοδηγητῆς ὄχι μόνον τῶν μικρῶν ἀλλὰ καὶ τῶν μεγάλων. Ὁ διδάσκαλος ἐνέκλειε μέσα του τὰ ἰδανικά τοῦ λαοῦ, ἦτανε κατ' ἐξοχὴν ἔθνικὸ πρόσωπο. Ἡ ἰδιότης τοῦ δασκάλου ἦτανε, βέβαια, καὶ ἐπάγγελμα ἀλλ' ἦτο καὶ ἐξησκέιτο ὡς ἀποστολῆ. Ἦτανε κοντὰ στὰ ἄλλα ἀσκήσεις εἰς τὸν ἐνἄρετον βίον, ἐνσάρκωσης τῶν πατρῶν, πρόσωπον πρὸς μίμησην.

Γι' αὐτὸ φιλοδοξία τῶν νέων ποὺ ἀποφοιτοῦσαν ἀπ' τὰ Γυμνάσια ἦταν νὰ γίνων διδάσκαλοι. Αὐτὸ συνετέλεσε ὥστε ἀπὸ δύο-τρια φυτῶρια, (τὰ περιώνυμα Γυμνάσια), νὰ μορφωθῆ ἀματωδῶς καὶ σὲ μιὰ πενητηκονταετία ὅλη ἡ μεγάλη περιοχή τοῦ Πόντου.

Ὁ Ἰωάννης Μαλιούμογλου ἀνήκει στὴν χορείαν ἐκείνων ποὺ φιλοδόχησαν νὰ χρησιμεύσουν ὡς καιομένη δάδα γιὰ τοὺς ἄλλους.

Εἶχε μέσα του Κοινωνικὸν ἔνστικτον. Δὲν ξέρω ἂν ἐδίδαξε πολλὰ ἢ ὀλίγα χρόνια. Διετήρησε ὅμως πάντοτε τὴν σφραγίδα τοῦ διδασκάλου καὶ τὸν ρόλον ποὺ ἐξήσκει τὸ ἐπάγγελμα. Ἦθελε καὶ εὐχαρίστησις του ἦτανε νὰ διδάσκη. Δὲν ξεκολλοῦν εὐκόλα αἱ πρῶται ἔξεις.

Πὼς ἔγινε ὑστερα γιατρός; Ἡ θέσις τοῦ ἱατροῦ παντοῦ ἀλλὰ ἰδιαιτέρως στὰ μέρη ἐκεῖνα καὶ στὴν ἐποχὴ ἐκείνη ἦταν διακεκριμένη. Ὁ ἱατρός ἔπαιζε σπουδαιότατον ρόλον εἰς τὴν ἔθνικὴν ζωὴν. Παράλληλα μὲ τὸν Κληρὸν ὁ ἱατρός ὑπῆρξε ὁ ἐμψυχωτῆς τοῦ ἔθνικου φρονήματος, ὁ παραστάτης τῶν ἔθνικῶν ταγῶν, ὁ ἐμπροσθὴς τῶν καλῶν σκέψεων, ὁ ὀδηγὸς πρὸς τὰς ὀρθὰς κατευθύνσεις. Ὁ ἱατρός ἦτο τύπος διεθνῆς ἀπολαύων γενικῆς ἐκτιμήσεως. Εἶχε κάποια καὶ πολλὰ διὰ κρισιν ἀπ' τὸν διδάσκαλον. Δὲν τὸν ἐδέσμευε ἡ ἐξάρτησις. Ἦταν ἐλεύθερος εἰς τὰς πράξεις του. Ἐμπαινε μὲ ἄρρος καὶ εἰς τοῦ πλουτοῦ τὸ μέγαρον καὶ εἰς τοῦ πτωχοῦ τὴν καλύβην. Ἦταν οἰκογενειακὸς σύμβουλος τῶν ἀλλοεθνῶν ὅσο καὶ τῶν ὁμοεθνῶν. Εἶχε πολλὰ πλεονεκτήματα. Καὶ ἐκεῖ ποὺ ἐβοηθοῦσε τὸ ἐμψυκτικὸν κοινωνικὸν ἔνστικτον ἔγινετο τὸ κέντρον τῆς πνευματικῆς κινήσεως ἐς κάθε κοινότητα καὶ πόλη. Ἡ ἐλευθερία ἐξάσκησις τοῦ ἐπαγγέλματος, ἡ μεγάλη κοινωνικότης τοῦ ἐπαγγέλματος, ἡ ἀνεξαρτησία τῆς σκέψεως, ἡ οἰκονομικὴ ἐπάρκεια ἐν πολλοῖς, ἔθετε τὸν ἱατρὸν περισσότερον ἀπὸ κάθε ἄλλον σοφὸν ἢ διδάσκαλον ὑπὸ ἐθνικῶν τέρας συνθήκας. Ὁ ἱατρός ἐξειλίχθη εἰς ἱατροφιλόσοφον καὶ ἔχει πολὺ περιεχόμενον καὶ ὠραίας παραδόσεις ὁ τελευταῖος αὐτὸς τίτλος.

Εὐλογον, λοιπόν, ἦταν διὰ κάθε διανοούμενον καὶ τὸν μεμυημένον στὴν ἔθνικὴν ζωὴ διδάσκαλον νὰ φιλοδοξῆ νὰ γίνῃ ἱατρός. Νὰ ἐπιτύχη ἀνώτερη—ὄπως

εφαίνετο τότε—κοινωνική θέση και να δρᾶ εϋρύτερα και καλλίτερα.

Αυτό επέδιδε και επέτυχε ο Ίωάν. Μαλιούμογλου.

Μπορώ να πῶ με ἡσυχὴ συνείδηση ὅτι και τὸς δύο παραπάνω τύπους τῆς ἔθνικοκοινωνικῆς μας ζωῆς, τοῦ διδασκάλου και τοῦ ἱατροῦ, ἠθέλησε νὰ ἀπομιμηθῆ ἔν παντὶ ὁ Ί. Μαλιούμογλου και ἐξεπλήρωσε τὸν σκοπὸν του.

Θὰ μπορούσε νὰ παρουσιασθῆ ὡς πρότυπον ἀνθρώπου, κοινωνικοῦ παράγοντος, χριστιανός, ἀνθρωπιστής, ἐπιστήμων ἄρτιος, ἐπαγγελματίας σεμνός.

Αἰωνία του ἡ μνήμη!

Θ. Κ. ΘΕΟΦΥΛΑΚΤΟΣ

Ἡ ἀξίωση τῆς τιμῆς τοῦ περιοδικοῦ μας.

Εἶναι, νομίζομε, περιττὸ νὰ ἐπαναλάβομε και νὰ τόνισομε πὼς τὸ περιοδικὸ μας δὲν εἶναι ἐμπορικὴ ἐπιχείρηση. Γι' αὐτὸ και παρά τὴν ἀρτιότητα ὕψωση ὄλων τῶν εἰδῶν και τοῦ χάρτιου και τῶν τυπωτικῶν, ἡ τιμὴ τοῦ 2ου τεύχους ἔμεινε ἡ ἴδια με τὴν τιμὴ τοῦ 1ου. Ὡστόσο πολλοὶ συμπατριῶτες μας, ἀνάμεσα στοὺς ὁποίους και βιοπαλαιστὲς ἀκόμα, ἔχουν ἐκφράσει τὴν ἀπορία τους γιατί νὰ διατάζομε νὰ ἀυξήσομε τὴν τιμὴ του, ποῦ γιὰ τὸν κάθε ἀναγνώστη θ' ἀποτελοῦσε μιὰ μικρὴ και ἀνεπαίσθητη ἐπιβάρυνση κάθε μῆνα, ἐνῶ γιὰ τὸ περιοδικὸ θὰ ἦταν, τώρα προπαντὸς στὰ πρῶτα του βήματα, μιὰ ὑπολογίσιμη ἐνίσχυση γιὰ τὴν οἰκονομικὴ του αὐτοτέλεια. Ἐτσι ἡ ἀύξηση τῆς τιμῆς τοῦ περιοδικοῦ μας ἔχει, κατὰ πολὺ, τὴν προέλευσὴ της καὶ ἀπὸ τὸ ἀναγνωστικὸ μας κοινόν. Καὶ αὐτὸ ἀποτελεῖ μιὰ πρόσθετη σοβαρὴ ἔνδειξη πὼς οἱ συμπατριῶτες μας ἀγάπησαν στοργικὰ τὸ περιοδικὸ τους.

Ἐς σημειωθεῖ κοντὰ σ' αὐτὰ πὼς ἂν πουλιόντανε ὅλα τὰ φύλλα τοῦ πρώτου και δευτέρου τεύχους με τὶς ἀρχικὲς τους τιμῆς, δὲ θὰ μπορούσαμε με τὶς εἰσπράξεις ποῦ θὰ κάναμε νὰ τὰ ξανατυπώσομε σήμερα. Γι' αὐτὸ και τὰ φύλλα ποῦ μᾶς ἔμειναν ἀπὸ τὸ 1ο και τὸ 2ο τεύχος μας θὰ πουλιῶνται κι αὐτὰ τοῦ λοιποῦ πρὸς 5 χιλ. δραχμῆς.

Γνώμες και κρίσεις γιὰ τὸ περιοδικὸ μας.

Χαρ. Χρ. Λεμονόπουλος (τέως Δήμαρχος Κατερίνης). «Με μεγάλη χαρὰ πῆρα τὸ πρῶτο τεύχος τῶν «Χρονικῶν τοῦ Πόντου». Χαρὰ, μαζὶ και ὑπερηφάνεια σὰν Πόντιος, γιατί αὐτὸ ποῦ ἔγινε ὑπὸ τις σημαντικὲς περιστάσεις ἀπὸ τὸν καλὸ μας Σύλλογο, ὅπου εἶναι γνωστὴ ἡ δράση του και σὲ ἄλλες κατευθύνσεις, εἶναι σωστὸς ἄθλος. Συγχάρω ὁλοψύχως ὅλους ποῦ εἶχαν τὴν ἐμπνευσμένη πρωτοβουλία γιὰ ἕνα τέτοιο ἔθνικο ἔργο... Οἱ συμπατριῶτες μας δέχθηκαν τὸ πρῶτο τεύχος με ἀπερίγραπτη χαρὰ. Συγκινεῖται κανεὶς βλέποντας τοὺς ἰδῶ Πόντιους νὰ

ἀποστηρίζουν τὸ περιορικὸ μας με μιὰ προθυμία, με ἕνα σωστὸ φανατισμό, φανατισμὸ εὐγενικό, ποῦ ἔχει νὰ ἐκδηλώνη μονάχα ὁ Πόντιος σὲ παρόμοιες περιστάσεις...»

■ **Ἰ. Νέξ. Ἐστία** (1ης Νοεμβρίου 1943). «Τὸ πρῶτον τεύχος τῶν «Χρονικῶν τοῦ Πόντου» δίδει δείγματα ἀξιολόγου ὁργανώσεως και καλῶν προθέσεων. Ὁραῖος και σαφὴς καθωρισμένος ὁ προορισμὸς τοῦ νέου περιοδικοῦ...»

Κ. Βάρναλης. Στὴν ἐφημερίδα «Πρωτὰ» τῆς 19—11—43. γράφει γιὰ τὸ περιοδικὸ μας: «...Τὶ μακρινὸς ἑλληνικὸς κόσμος ζωντανεῖ μεσα στις σελίδες του! Μακρινὸς ὄχι μονάχα τοπικά, παρά και χρονικά. Γιατὶ ὁ πολιτισμὸς τῶν Ποντίων εἶναι παλαιότατος, ὅπως και ἡ γλῶσσα τους... Αὐτὴ ἡ ἀπομόνωση τῶν Ποντίων στὴν τελευταία βορειανατολικὴ ἄκρη τοῦ ἑλληνισμοῦ μπορεῖ νὰ ἔδωσε ξεχωριστὴν ἐξέλιξη στὴ γλῶσσα τους και ἰδιουτεπία, ὅμως δὲν ἔκοψε και τὴν ψυχικὴ συνέχειά τους με τὸ ἐπίλοιπο ἔθνος. Τὸναντίον ἀντλῶντας ἀπὸ τὴν ἴδια κοινὰ πνευματικὰ στοιχεῖα με τοὺς ἄλλους ὁμοεθνεῖς: ἀγάπη τῆς πατρίδας, ἀγάπη τῆς λευτέρης ζωῆς, θαυμασμός τοῦ ἡρώισμου, ποῦ φθάνει σὲ ὄρια ὑπερφυσικά. Καὶ τὸ ἰδανικὸ αὐτῆς τῆς ἀγάπης, ὁ Διγενὴς Ἀκρίτας, με τὴν πλοῦσια και πολυτιμὴ και μοναδικὴ στὸ εἶδος τῆς λαϊκῆς ποίηση...»

Δὲν εἶναι τὸ πρῶτο λαογραφικὸ περιοδικόν, ποῦ ἐκδίδουν οἱ Πόντιοι γιὰ νὰ διασώσουν ἀπὸ τὴ λήθη τὰ πνευματικὰ λείψανα τοῦ πολιτισμοῦ τους. Φεύγοντας ἀπὸ τὸν τόπο τους ἔφεραν μαζί τους αὐτὸν τὸν θησαυρὸ, θὰ ἦταν ἐγκλημα ἂν τὸν ἀφήνανε νὰ χαθῆ. Ἰδρύσανε ποδοτὰ τὸ «Ἀρχεῖον Πόντου», περιοδικὸ σύγγραμμα, ποῦ ἔως τώρα ἔχει δημοσιεῖται ἔντεκα καλοτεκμηρίων τόμους, με γλωσσικὸ, λαογραφικὸ και ἱστορικὸ ὄλιον. Πλάι σ' αὐτὸ τὸ Ἀρχεῖο ἐκδόσανε γιὰ λίγων καρῶ τὰ «Ποντιακά Φύλλα» κι' αὐτῶν συνέχεια σοβαρῆ, εἶνε τὰ «Χρονικά τοῦ Πόντου».

Ὁλ' αὐτὰ ἐνδιαφέρουν ὄχι μονάχα τοὺς Ποντίους, ὄχι μονάχα τοὺς λαογράφους και τοὺς γλωσσολόγους, παρά κι' ὀλίγον τὸν ἑλληνισμό. Διότι τὰ δημοσιεύματα ὅλα ἔχουν ὄχι μονάχα αἰεὶ ἐπιστημονικὴ, ἀλλὰ και αἰσθητικὴ και ἔθνικη...»

Οἱ Παρθενῶνες, οἱ Ἀφροδίτες, οἱ Ἀπόλλωνες κλπ. εἶναι πολὺ μακριὰ στὴν ἱστορικὴ μας συνέχεια. Κι' ὅμως ἀρχίσαμε ἀπὸ τὰ μακρινά, σ' αὐτὰ ἀπάνω θεμελιώσαμε τὸν λογιωτατικὸ πολιτισμὸ μας και περιφρονήσαμε τὴ γλῶσσα μας και τὰ χυδαῖα «μυθάρια», ὅπως τὰ ἔλεγε περιφρονητικὰ ὁ γλωσσολόγος Μυστριώτης. Κι' ὅμως μεσα σ' αὐτὰ τὰ μυθάρια εἶναι ὁ Διγενὴς Ἀκρίτας κι' ἡ ψυχὴ τοῦ νεώτερου ἑλληνισμοῦ.

Ν. Μηλιώρης. («Προσφυγικὸς Κόσμος» 21—11—1943). «Ἀπ' ἀφορμὴ τῆ συζήτηση γύρω στὸ «Μικρασιατικὸ Ἀρχεῖο» γράφει γιὰ τὸ περιοδικὸ μας: «...Ποῦ ὅμως μὴ στὸ θέμα μας, αἰσθάνομαι βαθύτατα ὑποχρεωμένο τὸν ἑαυτὸ μου, νὰ ἐκφράσω τὸν ἐνθουσιασμὸ μου γιὰ τὸ καινούργιο αὐτὸ περιοδικὸ τῶν Ποντίων, ἕνα ὁραϊότατο, φροντισμένο και με θαυμάσιες ὑποσχέσεις ὁργανο ἔρυνας και τιμῆς τοῦ ἑλληνισμοῦ τοῦ Πόντου, νὰ συγχάρω τὸ Σύλλογο «Ἀργοναῦται - Κομνηνοὶ» γιὰ τὴν ἐθνικότητα ἀλλὰ και ἔξαιρετικὰ ἐξυπηρετικὴ τῆς ἐπιστήμης πρωτοβουλία του αὐτῆ, ποῦ τόσο τὸν τιμᾶ, και νὰ τοῦ εὐχηθῶ μ' ὄλη μου τὴν καρδιά, προκοπὴ και σ' αὐτὸν τὸν τομέα τῆς δράσεως του, ὅπως και σ' ὅλους τοὺς ἄλλους εὐγενικοὺς και καθαρά ἰδεαλιστικοὺς σκοποὺς του.

Τὸ εἶπαμε και ἄλλοτε: Γιὰ μᾶς τοὺς πρόσφυγες, κληρονόμους, ἐνὸς ἑλληνισμοῦ με μακροεὶρη ἱστορία και με ἀφθονὴ και ποικιλὴ ἔθνικη ζωὴ και δράση, ποῦ σταμάτησε ὅμως ἡ ἐξέλιξή του τραγικά, ἀπότομα και τελειωτικά, οἱ ὑποχρεώσεις μας γιὰ τὴν ἔρυνά του σ' ἔδωκε τις ἐκδηλώσεις του και γιὰ τὴν ἱστορικὴ του δικαιοσύνη, εἶναι ἐπιτακτικότερες, ἀπὸ κάθε ἄλλο τμήμα τοῦ ἔθνικοῦ μας συνόλου, ποῦ συνεχίζει τὴν πρόδότη του ἀδιάσπαστη μεσα στὰ ἴδια φυσικά και κοινωνικά περιβάλλοντα. Οἱ Πόντιοι φάνηκαν πὼς τὴν ἰδέα αὐτὴ ἔφεραν με πίστη και με ὁργανωμένο σύστημα νὰ τὴν ἐπιδιώκουν και νὰ τὴν πραγματοποιῶν...»

ΕΚΔΟΣΕΙΣ

Σὲ συνέχεια με τὸ «Ἡ θέμις ἔχει κέφια» και «Ἡ θέμις ἔχει νεῦρα» κυκλοφόρησε και τὸ «**ΟΡΚΙΖΟΜΑΙ ΝΑ ΕΙΠΩ ΤΗΝ ΑΛΗΘΕΙΑΝ**» σὲ κομρὸ τόμο 151 σελίδων τοῦ γνωστοῦ Πόντιου εὑθυμογράφου κ. Δ. Παθᾶ.

ΠΕΝΘΗ

Τὴν 30 Νοεμβρίου ἀπεβίωσεν ὁ Χαρίλαος Ν. Πασιδάκης ἐκ Κοττώρων. Ὁ Σύλλογός μας ἐκφράζει

θερμὰ συλλυπητήρια εἰς τὰς οἰκογενεῖας τῶν ἀδελφῶν του Θεμ. Πασιδάκη και Ἀγῆς. Ψωμιάδη. Τὰ «Χ. τ. Π.» ἐνώνουν τὰ συλλυπητήριά τους.

ΚΟΙΝΩΝΙΚΑ

Ὁ κ. ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΗΣ ΟΦΛΟΥΔΗΣ

και

Ἡ δ. ΝΙΚΗ Μ. ΜΙΧΑΗΛΙΔΗ

Ἐκαμαν τοὺς γάμους των στὴ Θεοῦνη στίς 7.10.43.

Τὰ «Χ. τ. Π.» τοὺς εὐχονται κάθε γαρά και εὐτυχία.

ΑΛΛΗΛΟΓΡΑΦΙΑ

(Τὰ χειρόγραφα ποῦ μᾶς στέλνονται, εἴτε δημοσιεύονται εἴτε ὄχι, δὲν ἐπιστρέφονται)

Πραξ. Ἀργυρέπουλον. Ὁ Σύλλογός μας ἔλαβε τὴν εὐγενικὴ ἐπιστολή σας και σὰς εὐχαριστεῖ τόσο γιὰ τὰ καλὰ σας λόγια, ὅσο και γιὰ τὴν προθυμία σας νὰ ἐξυπηρετήσετε τοὺς σκοποὺς του στὸν κύκλο τῆς ἀρμοδιότητός σας.

Γιάννην Γιέλην. Πήραμε τὸ γράμμα σας και τὴ συνεργασία ποῦ μᾶς στείλατε. Ἄν τὸ νομίζετε και σεις ἀπαραίτητο, κάντε, σὰς παρακαλοῦμε, τὸν κόπο νὰ περάσετε ἀπὸ τὰ γραφεῖα μας καμιά ἀπὸ τις κανονισμένους ἡμέρας καὶ ὄρες.

Χ. Λεμονόπουλον. Πήραμε τὸ φάκελο με τὴν Ἀ' ἀρχὴν τοῦ θεατρικοῦ σας ἔργου «Ὁ Γιώρ' Ἀγᾶς». Ἡ δημοσίευσή του θ' ἀρχίσει ἀπὸ τὸ προσεχὲς μας τεύχος. Σὰς εὐχαριστοῦμε και γιὰ τὰ καλὰ σας λόγια και περιεμένομα και ἄλλη συνεργασία σας. Θὰ προσπαθήσομε τοῦ λοιποῦ νὰ σὰς στέλνομε κατευθεῖαν στὴν Κατερίνη 75 τεύχη.

Ν. Γ. Ἀρχιτεκτονίδην. Λάβαμε τὰ ἀνέκδοτα σας τῆς Κεπέκκλησης. Θὰ δημοσιευτοῦν προσεχῶς.

Περιμένομα κι' ἄλλη συνεργασία σας.

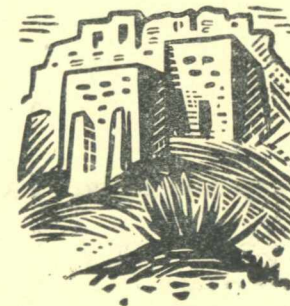
Μιλτ. Νυμφόπουλον. Πήραμε τὴν συνεργασία σας. Σὰς εὐχαριστοῦμε. Περιμένομα κι' ἄλλα σας χειρόγραφα. Σὰς γράφομα και ἰδιαιτέρως.

Π. Χ. Ἐφραιμίδην. Πήραμε τὸ τραγοῦδι τοῦ «Κυρ-Θελέκη». Θὰ δημοσιευτεῖ προσεχῶς. Εἶναι ἀνάγκη νὰ ξαναπεράσετε ἀπὸ τὰ γραφεῖα μας κι' ἂν ἔχετε τίποτε ἄλλο ἔτοιμο παρακαλοῦμε νὰ μᾶς τὸ φέρετε.

Α. Μακρίδην. Πήραμε τὰ χειρόγραφα σας. Σὰς παρακαλοῦμε, ἂν δὲν σὰς κάνει κόπο, νὰ περάσετε ἀπὸ τὰ γραφεῖα μας, ἢ νὰ πάρετε τὸν διευθυντὴ μας στὸ τηλέφωνο.

Ν. Σαββαντιδην. Πήραμε τὰ χειρόγραφα σας. Θὰ δημοσιευτοῦνε στὰ προσεχῆ μας τεύχη. Περιμένομα και ἄλλη συνεργασία σας.

Π. Γ. Κωνσταντινίδην. Πήραμε τὴν συνεργασία σας. Σὰς εὐχαριστοῦμε. Περᾶστε, ἂν εὐκαιρεῖτε, καμιά μερά ἀπὸ τὰ γραφεῖα μας.

Σημείωση. Ὁ Διευθυντὴς τοῦ περιοδικοῦ θὰ βρίσκεται στὰ γραφεῖα μας, Μετάνδρου 4, κάθε Δευτέρα, Τετάρτη και Παρασκευή, ὥρα 10—11.